بحر صنائع مکیمن کا فضل خلاق مین اتمام

واجب الوجود یگانہ فرض کنندۂ نماز یگانہ مصنوف عالم ربانی حضرت قاضی محمد ثناء اللہ قدس سرہ

منقول از نسخہ مطبوعہ مطبع نظامی بتصحیح واہتمام منشی نولکشور مطبع مین طبع ہوکر مقبول جہان شد

اطلاع

اس مطبع میں ہر علم و فن کی کتب موجود ہیں شائقین کو فہرست مطبوعہ سے جو علیحدہ موجود ہے اور درخواست کرنے سے مل سکتی ہے معلوم ہو سکتا ہے کہ قیمت اس سال میں نہایت ارزان مقرر ہوئی ہے ہم صرف کتب فقہ و کتب مباحثہ مذہبی شیعہ و سنی و کتب فارسی مذہبی اسلامی تفسیر و کتب حدیث و کچھ کتابیں اخلاق و تصوف کی ذیل میں درج کرتے ہیں ناظرین اور شائقین ملاحظہ فرما کر خط کافی و پہرہ دافی ارسال فرماویں۔

کتب فقہ

بدائع منظوم مسائل فقہ مصنفہ مولوی ناظم علی نام حق مصنفہ شرف الدین بخاری۔

مائۃ مسائل مصنفہ مولوی احمد اللہ۔

شرح وقایہ مع ملتقی الابحر بر حاشیہ تصحیح و شرح وقایہ عربی کا از شاہ عبد الحق دہلوی دو جلدوں میں۔

۱۔ جلد اول۔

۲۔ جلد دوم۔

مسلک المتقین منظوم علمائے ولایت نے اس میں مسائل فقہ حنفیہ کے کو آسان طور پر نظم کیے ہیں مصنفہ مولوی ابو یار خان۔

فتاوے برہمنہ اسمیں مسائل فقہیہ ہیں مصنفہ مفتی محمد نصیر الدین۔

بناء الاسلام فی احکام الصیام مذہب امامیہ کا

ہدایہ مع ترجمہ و شرح جامع المسائل بمسائل مبسوطہ جو کچھ علماء نے نادر سے باتفاق رائے مدون کیا یہ کتاب مختاران و کلاء کے لیے مفید ہے چار جلدوں میں۔

۱۔ جلد اول کتاب الطہارت سے کتاب الحج تک۔

۲۔ جلد دوم کتاب النکاح سے کتاب الوقف تک۔

۳۔ جلد سوم کتاب البیوع سے کتاب الغصب تک۔

۴۔ جلد چہارم کتاب الشفعہ سے مسائل شتی تک۔

ایضاً ایضاً ہر چار جلد۔

کنز الدقائق فقہ کی معتبر کتاب مصنفہ مولوی نصیر الدین کرمانی۔

مالا بد منہ مع وصیت نامہ مصنفہ قاضی ثناء اللہ پانی پتی۔

کتب فرائض

رسالہ فرائض تقسیم ترکہ مین مؤلفہ مولوی فیاض الدین۔

فتاوی المیراث معروف بہ شرح نظم الفرائض مع نقشہ تقسیم ترکہ مصنفہ مولوی محمد یوسف۔

کتب متفرقات دینیہ

تذکرۃ المعاد یعنی کیفیت بیان میں مصنفہ قاضی شہاب الدین دولت آبادی

فتوح الحرمین منظوم مع تشریحات ضروریہ شرح تفصیل راہ و مقامات متبرکہ مؤلفہ حضرت عبد الرزاق جیلانی قدس سرہ

ایضاً ایضاً۔

تفسیر الرحمٰن در تحریر الانور سلسلہ خانوادہ قادریہ کا بیان مصنفہ شاہ محمود حیدر۔

مظہر الاسلام معروف بہ مظہر الدین اس میں فوائد دینیہ کا بیان بزبان اہل تصوف مصنفہ منشی مظہر الدین

CATALOGUED 2002

M.A.LIBRARY, A.M.U.
PE2763

بسم اللہ الرحمن الرحیم

حمد بی حد و عد مقدر حضرت واحد صمد کہ انہار مسائل فقہیہ ابرای تشنہ کامان زلال حسن عنایت سرمایہ فیضان جاوید کردہ و صلوٰۃ بغایات ہدیہ جناب رسالت مآب کہ اصول دین متین انشاء فشوونمای فروع سعادت بمجد یقہ وجود برآوردہ اما بعد بر ناسکان مناسک دین مبین و ناہجان مناہج ملت و آئین واضح باد کہ از انجا کہ ترویج کتب ہر مذہب و مشرب و اشاعت صحائف جمیع ملل و نحل بالدوام مطمح نظر مہر پرور ملاک این مطبع گرامیست درین ایام نسخہ مالابد منہ بحلیہ تصحیح و حلۂ انطباع تزئین یافتہ و از نسخہ منقول گشتہ کہ مطرح مکارم ایزد منان محمد عبد الرحمن خان مہتمم مطبع نظامی در استتمام تصحیح آن بعرق فشانی پرداختہ و در مضمار خطبہ اش توسن قلم را گام سنج این عبارت ساختہ ہوذا نسخہ دستخطی خاص جناب قاضی صاحب علیہ الرحمۃ از نزد مولوی حافظ محفوظ اللہ صاحب کہ از اولاد امجاد حضرت قاضی صاحب اند طلب داشتہ ازان نقل برگرفت و برای درستی حواشی آن بخدمت جناب حقائق و معارف آگاہ مولوی حافظ محب اللہ پانی پتی و مولوی حافظ محمد عبد الغفار صاحب و برای نظر ثانی بخدمت مجمع علوم و فنون گرامی جناب مولوی حافظ سید عبد اللہ صاحب بلگرامی و جناب افاضت مآب سرآمد فضلای متبحرین مقبول بارگاہ صمد مولانا مفتی محمد عنایت احمد صاحب تکیہ ہ از بسکہ در عبارت نسخہ خاص و دیگر نسخ مطبوعہ تفاوت بسیار در میان آمدہ نیز بثبت بعضے حواشی

بلا ضرورت ترک بعضی با وجود ضرورت در نسخه منطبعه مشاهده افتاد ناگزیر تبدیل و تغییر و تقلیل و تکثیر و
اثبات و محو در حواشی مسطوره سابقه را داد یافت و تتمه کلمات کفر و وصیت نامه جناب قاضی صاحب
که بفوائد متعدده مشتمل است در آخر ضمیمه کرده شد فالحمد لله سبحانه که این رساله شریفه و نسخه لطیفه محلی
بصحت کامله و حواشی شامله جلوه فزای انطباع گشت قطعه

دمی بسا رنظر کن بچشم معنی بین	سفینه ایست که از بهر ساکنان دست	سفینه نیست غلط میکنم که دریاست	که دست عقل ز اصداف آن گهر چین است
ز بی ثباتی دنیا دل مرشدیست آنجا	بآبی این همه خلق جهان آمده است	چنان بحلیه صحت تمام تر آراست	که هیچ شاهد عنبا بحسن تر این است
رهانیش همه بسباب نقد و کالا هم	عبارتش همه در نظم و نثر شیرین است	ز بسکه پیرایه از لفظ و معنی دوش	زبان خامه بتحریر شکر آگین است
	چنان بغفلت خویش نادمان است	که صفحه نظر صحیح یا غلط بیند	

جناب مستطاب حضرت مولانا قاضی محمد ثناء الله صاحب از اولاد حضرت شیخ جلال الدین کبیر الاولیا
پانی پتی قدس سره از اعاظم و علمای پنجاب و عمده اتقیای روزگار بودند بعمر هفت سالگی حفظ قرآن شریف
نمودند و در نه سالگی بتحصیل علوم فراغ یافتند و در ایام تحصیل هی صد و پنجاه کتاب سوای کتب تحصیلیه
بطالعه خود درآوردند بخدمت حضرت شاه محمد عابد صاحب سنامی قدس سره میبودند
بعد وفات حضرت ممدوح بخدمت جناب مرزا مظهر جانجانان شهید قدس الله سره الحمید کسب کمالات کردند
مرزا ازین حضرت ایشان بلقب علم الهدی سرفراز گشتند و حضرت جناب شاه عبد العزیز قدس سره بلقب
سیفی و تاج و خرقه و اجازه حدیث و فقه و اصول و تفسیر و کلام و تصوف بدولت سیادت چندین کتب و رسائل درین علوم بتصنیف فرموده
و کتاب تفسیر مظهری کتابیست بس ضخیم در هفت مجلد کلان و تفسیر السلول
و شرح بانت سعاد و رساله حالات بدء و تذکرة المعاد و حقوق الاسلام که بحقیقة الاسلام شهرت یافته
و رساله اثبات نبوت و رساله اثبات شفاعت و دیگر کتب و رسائل که زیاده از عدد متجاوز خواهد بود
و حضرت قاضی صاحب در سنه ۱۱۷۴ هجری وفات یافتند و صد و بیست و پنج بحر بیت چنانچه
بحر بیت فهم مکرمون فی جنت النعیم یافته اند

فہرست مالابد منہ

۲	مقدمہ در بیان حال کتاب و مصنف بحمد اللہ				
۵	**کتاب الایمان**				
۱۱	فصل در اہتمام نماز				
۱۳	**کتاب الطہارۃ**				
ایضاً	فصل در وضو	۱۵	فصل شکننده وضو		
۱۷	فصل در غسل	ایضاً	فصل در موجبات غسل		
۱۹	فصل در نجاسات	۲۰	فصل طہارت از نجاسات		
۲۲	مسائل آب و تطہیر چاہ	۲۳	فصل در تیمم		
۲۴	**کتاب الصلوٰۃ**				
ایضاً	فصل در فرضیت نماز	۲۵	فصل در اوقات نماز		
۳۰	فصل در اذان و اقامت	ایضاً	فصل در شروط نماز		
۳۲	فصل در ارکان نماز	۳۴	فصل در واجبات نماز		
۳۶	مسائل متفرقہ سہو و کیفیت اجابت	۳۸	فصل در طریق خواندن نماز در حالت صحت		
۴۳	فصل در حدث در نماز	۴۶	مسائل ادراک فریضہ		
۴۷	فصل در قضای نماز	۴۸	فصل در مفسدات و مکروہات نماز		
۵۳	فصل در نماز مریض	۵۴	فصل در نماز مسافر		
۵۶	فصل در نماز جمعہ	۵۹	فصل در نماز ہای واجب متفرق		
۶۲	فصل در نماز سنن و تراویح و نوافل و غیرہ	۶۵	بیان نماز استخارہ		
۶۶	بیان نماز توبہ و نماز حاجت	۶۷	بیان نماز تسبیح		
۶۸	بیان نماز کسوف	۶۹	بیان طلب باران		
۷۰	مسائل نماز نفل	۷۳	فصل در سجدۂ تلاوت		
۷۵	**کتاب الجنائز**				
۸۰	فصل در شہید	۸۱	فصل در ماتم		
۸۳	فصل در زیارت قبور				
۸۴	**کتاب الزکوٰۃ**				
۹۱	مسائل مصرف زکوٰۃ	ایضاً	فصل در صدقۂ فطر		
۹۳	فصل در صدقۂ نفل				
۹۴	**کتاب الصوم**				
۹۸	فصل در موجبات قضا و کفارہ	۱۰۳	مسائل متفرقہ مسافر و مریض		
۱۰۴	فصل در روزہ ہای نفل	۱۰۷	فصل در اعتکاف		
۱۰۸	**کتاب الحج**				
۱۰۹	**کتاب التقویٰ**				
ایضاً	فصل در خورد و نوش و شیوہ	۱۱۴	فصل در لباس		
۱۱۵	فصل در وسط و دود و آن	۱۱۸	فصل در کسب تجارت و اجارہ		
۱۲۸	فصل در متفرقات آداب معاشرت و حقوق الناس و گناہان				
۱۳۹	**کتاب الاحسان**				
۱۴۱	ترجمہ باب کلمات تکفیر	۱۵۵	وصیت نامہ		
۱۴۲	**صحیح**				
	صفحہ		ذبیح		

به عون صنایع مکین و مکان فضل و خلاق مین و امان

واجب الوجود یگانه فرض کننده زمان بیچگانه تصنیف عالم ربانی حضرت قاضی محمد ثناء الله قدس سره

منقول از نسخه مطبوعه مطبع نظامی مصحح وافر و اهتمام بیشمار نگارش پردازان کامل الفن و هنرمندان منتخب

در مطبع نامی منشی نول کشور بمرتبه مقبول جهان شد

بسم الله الرحمن الرحیم

کتاب الایمان

دیباچه

حمد و ستایش مر خدایرا ست که ذات مقدس خود موجود است و اشیا را بایجاد او تعالی موجود اند و وجود و بقای وی محتاج بکسی نیست و وی بهیچ چیز محتاج نیست یگانه است هم در ذات و هم در صفات و هم در افعال هیچکس را در هیچ امر با وی شرکت نیست نه در وجود و نه در صفات و نه در افعال وجود و حیات اشیا است نه علم او مشابه علم ایشان و نه سمع و بصر و اراده و قدرت و کلام او با سمع و بصر و اراده و قدرت و کلام مخلوقات مجالس و مشارک غیر از مشارکت اسمی هیچ مجانست و مشارکت ندارد

صفات و افعال او تعالی هم در رنگ ذات او سبحانه بچون و بیچگون

است مثلا صفة العلم او اسبحانه صفتی ست قدیم و انکشافی ست بسیط

که معلومات ازل و ابد با احوال متناسبه متعاقبه و کلیه و جزئیه با اوقات

مخصوصه هر کدام در آن واحد دانسته است که زید در فلان وقت زنده است

در فلان وقت مرده و همچنین کلام او یک کلام بسیط است که تمام متعلقات

متنزله تفصیل آن ست و خلق و تکوین صفتی ست مختص بوی تعالی ممکن چه باشد

که ممکن پیدا میتواند کرد و ممکنات تمامها چه جوهر و چه عرض و چه افعال

اختیاریه بندگان همه مخلوق او تعالی اند اسباب و وسائط را در و پوش

فعل خود ساخته است بلکه دلیل بر ثبوت فعل خود کرده چنانچه عقلا از حرکت

جمادات بحرکت پی میبرند و میدانند که این حرکت فراخور حال اینجمادیست

این را فاعلی ست ورای او همچنین آن عقلا که بصیرت شان بکمال رسیده

مکتحل شده میدانند که ممکن پیدا کردن ممکن دیگر گو فعلی باشد از

افعال یا عرضی باشد از اعراض نمی تواند کرد آری این قدر فرق هست

اختیاریه حرکت جمادات متحقق ست ایمان بدان واجب که حق تعالی بندگان را

صورت قدرت و اراده داده است و عادة الله بدان جاریست که هرگاه

بنده قصد فعلی کند حق تعالی آن فعل را پیدا کند و بوجود آرد و بنا بر همین

صورت اراده و قدرت بنده را کاسب گویند و مدح و ذم و ثواب و عذاب

بران مترتب ست انکار فرق درمیان حرکت جماد و حرکت حیوان کفر است

و خلاف شرع و خلاف بداهت عقل و غیر خدا را خالق چیزی از اشیا

دانستن هم کفر است لهذا پیغمبر صلی الله علیه و آله وسلم قدریه را مجوس امت

گفته و او تعالی در هیچ چیز حلول نکند و چیزی در وی تعالی حال نبود

او تعالی محیط اشیا باحاطه ذاتی و قرب و معیت با اشیا دارد نه آن احاطه

و قرب که در خور فهم قاصر ما باشد که آن شایان جناب قدس او نیست

و آنچه بکشف و شهود معلوم کنند ازان نیز منزه است ایمان بغیب باید آورد

و هر چه بکشوف و مشهود گردد شبه و مثال است آن تحت لا نفی

باید ساخت اینچنین حضرات فرموده اند پس ایمان آریم که حق تعالی

محیط اشیاست و قرب بمعنی احاطه و قرب و معیت ندانیم کہ چیست و
همچنین استوای او سبحانه بر عرش و گنجایش او و قلب و من و نزول
او آخر شب بآسمان پائین کہ در احادیث و نصوص وارد اند و همچنین
آیات قرآن ۱۲
یدہ وجہ کہ نصوص بدان ناطق اند ایمان بدان باید آورد و بر معنی
ظاہر آن حمل نباید کرد و در تاویل آن نباید آمد و تاویل آنرا حوالہ بعلم الٰہی
باید کرد و تا غیر حق را حق ندانسته باشی در صفات و افعال آلہی غیر از
جہل و حیرت نصیب بشر بلکہ نصیب ملائکہ هم نیست انکار نصوص کفر است
در ورق صفحہ ذات پاکش ✤ عجزست دلیل عین ادراک
و تاویل آن جہل مرکب شعر در میان بارگاه الست ✤ غیر ازین پے
نبرده اند کہ بست ✤ و یک قرب و معیت حق تعالی را نوع دیگر است کہ
باعتبار مرتبہ ۱۲
بانوع اول خبر مشارکت آلہی مشارکتی ندارد و آن نصیب خواص بندگانست
اے قرب و معیت کہ با ہمہ اشیا دارد ۱۲ یعنے کہ دام مشارکت ۱۲
از ملائکہ و انبیا و اولیا و عامہ مومنان هم ازین نوع
قرب بی بہرہ نیند این قرب درجات غیر متناہی دارد بمعنی
لا تقف عند حد حضرت مولوی میفرماید بیت

اے نا ایستد بر کدام حد ۱۲

ای برادر بی نهایت کبریاست	هر چه بروی میرسی بروی ماست

خیر و شر هر چه بوجود می آید و کفر و ایمان و طاعت و عصیان هر چه
بنده مرتکب آن میشود همه بارادهٔ الٰهی ست اما حق تعالی از کفر و معصیت
راضی نیست و بران عذاب مقرر فرموده و از طاعت و ایمان راضیست
و ثواب بران وعده فرموده و ارادهٔ چیزی دیگر ست و رضا چیزی دیگر
و هزاران هزار درود نامعدود و ثنا بر انبیاست علیهم الصلوات والتسلیمات
که اگر آنها مبعوث نمی شدند کسی براه هدایت نمیرسید و بعلوم حقه
نمیرسید همه انبیا برحق اند اول شان آدم ست علیه السلام و
افضل شان محمد ست صلی الله علیه وسلم خاتم النبیین و معراج پیغمبر
صلی الله علیه وآله وسلم و اشارهٔ ای او از مکه مسجد اقصی و از انجا
بآسمان هفتم و سدرة المنتهی حق ست و کتابهای آسمانی که بر انبیا
نازل شده توریت و انجیل و زبور و قرآن مجید و صحیفهای
ابراهیم و غیره همه حق ست بر همه انبیا و همه کتابهای خدا ایمان

باید آورد لیکن در ایمان عدد انبیا و عدد کتابها ملحوظ نباید داشت که عدد
آنها از دلیل قطعی ثابت نیست و انبیا همه معصوم اند از صغایر و کبایر
و آنچه از پیغمبر صلے اللہ علیہ وسلم بدلیل قطعی ثابت شده با همه
آن ایمان باید آورد و ایمان باید آورد که ملائکه بندگان خدا
حق اند معصوم اند از گناهان و منزه اند از مردی و زنی محتاج نیستند
به اکل و شرب سایندگان وحی و حاملان عرش از وی بهر کاریکه بایشان
بران قائم اند انبیا و ملایکه با وجودیکه اشرف مخلوقات مقربان
درگاه اند لیکن مثل سائر مخلوقات هیچ علم و قدرت ندارند مگر آنچه
خدا آنها را علم داده است و قدرت داده و بذات و صفات آلهی
ایمان دارند چنانچه سائر مسلمانان دارند و در ادراک کنه بحر و قصور
معترف و در ادای حقوق بندگی بشکر توفیق آلهی ناطق بندگان
خاص آلهی را در صفات و افعالی شریک داشتن یا
آنها را در عبادت شریک ساختن کفر است چنانچه دیگر گفتا

بانکار انبیا کافر شدند همچنان نصاری عیسی ابن خدا و مشرکان
عرب ملائکه را دختران خدا گفتند و علم غیب بآنها مسلم داشتند کافر
شدند انبیا و ملائکه را در صفات الهی شریک نباید کرد و غیر انبیا را
در صفات انبیا شریک نباید کرد و عصمت سوای انبیا و ملائکه دیگری
را از صحابه و اهل بیت و اولیا ثابت نباید کرد و متابعت مقصور
بر انبیا باید داشت آنچه پیغمبر صلی الله علیه وسلم خبر داده است بآن
ایمان باید آورد و آنچه فرموده است بران عمل باید کرد و آنچه منع کرده
ازان باز باید ماند و قول و فعل هر کسیکه سر مو از قول و فعل پیغمبر
مخالفت داشته باشد آن را رد باید کرد و پیغمبر خبر داده است که سوال
منکر و نکیر در قبر حق است و عذاب قبر مر کافران را و بعضی گناهگاران
را حق است و بعث بعد موت روز قیامت حق ست و نفخ
برای اماتت و احیا حق است و شگافتن آسمانها و تیره شدن
ستارگان و پریدن کوهها و برباد رفتن زمین از نفخه اولی و برآمدن

دیباچه

مردگان از قبور و باز پیدا شدن عالم بعد عدم نفخه ثانیه حق ست
و حساب و ز قیامت و وزن کردن اعمال در میزان و شهادت اعضا
و گذشتن از صراط که بر پشت دوزخ باشد تیز تر از شمشیر و باریک تر از
مو حق ست بعضی مثل برق و بعضی مثل باد و بعضی مثل اسپ جواد و
بعضی آهسته بگذرند و بعضی در دوزخ افتند و شفاعت انبیا و اولیا
و صلحا حق ست و حوض کوثر حق ست آب او سفید تر از شیر و
شیرین تر از عسل بر و کوزها باشند مثل ستارگان هر کدام ازان نوشد
باز تشنه نشود و حق تعالی اگر خواهد گناه کبیره را بی توبه ببخشد و اگر خواهد
بصغیره عذاب کند و هر که باخلاص توبه کند گناه او البته موافق وعده
الهی بخشیده شود و کفار همیشه در دوزخ معذب باشند و مسلمانان
گناهگار اگر در دوزخ در آیند آخر کار خواه جلد یا بدیر آلسته
از دوزخ برایند و داخل بهشت شوند و باز در بهشت همیشه
باشند و مسلمان بارتکاب کبیره کافر نشود و نه از ایمان

برآید وانچه از انواع عذاب دوزخ از مار و کژدم و زنجیر باد و طوقها
و آتش و آب گرم و زقوم و غسلین که پیغمبر صلی الله علیه و آله وسلم
فرموده و قرآن بدان ناطق ست و انواع نعیم جنت از ماکل و
مشارب و حور و قصور و غیر ذلک همه حق ست و عمده ترین نعمتهای بهشت
دیدار خداست که مسلمانان حق تعالی را در بهشت بی پرده به بینند
بی جهت و بی کیف و بی مثال و ایمان عبارتست از تصدیق
قلبی باگرویدن و تصدیق زبانی لیکن تصدیق زبانی عند الضرورة
ساقط شود و اصحاب رسول الله صلی الله علیه وسلم همه عادل بودند
اگر از کسی احیانا ارتکاب معصیتی شده تائب و مغفور گشته متواترات
از نصوص قرآن و حدیث بمدح صحابه پرست و در قرآن ست که آنها
باهم محبت و رحمت داشتند و بر کفار غلاظ و شداد بودند هر که صحابه را
باهم مبغض و بی الفت داند منکر قرآنست و هر که با آنها دشمنی و غصه
داشته باشد در قرآن بروی اطلاق کفر آمده حاملان وحی

در ایمان قرآن اند و هر که منکر صحابه باشد او را ایمان بقرآن و غیره
ایمانیات و متواترات ممکن نیست و باجماع صحابه و نصوص ثابت است
که ابوبکرؓ افضل صحابه است پس عمرؓ همه اصحاب ابوبکرؓ را افضل دانسته با وی
بیعت کردند و باشارهٔ ابی بکرؓ بر خلافت عمرؓ بعد از ابی بکرؓ بنا بر فضل او
اجماع آوردند و بعد عمرؓ سه روز صحابه باهم مشوره کرده عثمانؓ را افضل
دانسته بر خلافت او اجماع کردند و با وی بیعت نمودند و بعد عثمانؓ همه اصحاب
مهاجرین و انصار که در مدینه بودند به علی مرتضی کرم الله وجهه بیعت کردند
کسیکه با علی مرتضیؓ منازعت کرده مخطی شد لیکن سوء ظن
باصحابه نباید کرد و مشاجرات آنها را بمحمل نیک فرود باید آورد
و با هر یک محبت و عقیدت باید داشت امنیت عقاید اهل حق
فصل در اهتمام نماز بعد تصحیح عقاید عمده ترین در عبادات نماز است
در صحیح مسلم از جابر مروی ست که فرمود علیه السلام که بین
در میان بنده و در میان کفر ترک صلوٰة است

یعنے ترک صلوٰۃ بکفر میرساند واحمد وترمذی ونسائی ازبریدہ ازان
حضرت روایت کردہ اند کہ عہد درمیان ما ومیان مردم
نمازست ہرکہ ترک کند آنرا کافر شود وابن ماجہ از ابی الدرداء
روایت کردہ کہ وصیت کرد خلیل من صلی اللہ علیہ وسلم کہ شرک
بخدا نکنے اگرچہ کشتہ شوی وسوختہ شوی ونافرمانی والدین
مکن اگرچہ امر کنند کہ از زن وفرزند ومال خود بدر شو ونماز فرض را
عمداً ترک مکن ہرکہ نماز فرض را عمداً ترک کند ذمہ خدا ازوی برست
واحمد ودارمی وبیہقی از عمرو بن عاص ازان سرور علیہ السلام
روایت کردہ اند کہ ہرکہ بر نماز فرض محافظت کند اورا نور وحجت
ونجات باشد روز قیامت وہرکہ محافظت نکند نہ اورا نور باشد
ونہ برہان ونہ نجات وباشد او با فرعون وہامان وقارون وابی
بن خلف وترمذی از عبد اللہ بن شقیق روایت کردہ کہ اصحاب
رسول اللہ ہیچ چیز را نمی دانستند کہ ترک آن موجب کفر باشد

مگر نماز را بنا بر این احادیث احمد بن حنبل تارک یک نماز را عمداً
کافر میداند و شافعی بر وی حکم بقتل میکند نه بکفر و نزد امام اعظم
او را حبس دائمی واجب ست تا که توبه کند و الله اعلم پس باید دانست
که نماز را شرائط و ارکان ست چنانچه ذکر کرده شود انشاء الله تعالی
و از شرائط نماز طهارت بدنست از نجاست حقیقی و نجاست حکمی و
طهارت پارچه و طهارت مکان پس اول مسائل طهارت باید دانست

کتاب الطهارة

فصل در وضوء بدانکه فرض در وضوء چهار چیز ست شستن روی و
تا زیر ذقن و تا هر دو گوش و هر دو دست با هر دو آنچ و مسح چهارم حصه
سر و شستن هر دو پای با هر دو شتالنگ و اگر ریش گنجان باشد رسانیدن
آب زیر موی ریش ضرور نیست اگر ازین چهار عضو مقدار ناخن
هم خشک ماند وضوء درست نباشد و نزد امام شافعی و احمد و مالک
نیت و ترتیب هم فرض ست و نزد مالک پی بپی شستن هم فرض

کتاب الطهارة

ملا مدینه

وضو بسم الله گفتن و آب در دهن و بینی کردن هم فرض است

و نزد مالک استیعاب تمام سر فرض است پس احتیاط در آنست که

این همه بجا آورده شود و مسلمه و سنت در وضو آنست که اول هر دو

دست تا بند دست سه بار بشوید بسم الله الرحمن الرحیم گوید

و سه بار آب در دهن کند و مسواک کند و سه بار آب در بینی کند

و بینی پاک کند و سه بار تمام رو بشوید و سه بار هر دو دست

با هر دو آنچ بشوید و مسح تمام سر کند یکبار و هر دو گوش را هم

همراه سر مسح کند آب جدید شرط نیست و هر دو پای را با شتالنگ

سه سه بار بشوید و اگر در پا موزه داشته باشد و موزه را بعد

طهارت کامل پوشیده باشد مقیم را یک شبانه روز و مسافر را

سه شبانه روز از وقت حدث جائز است که موزه از پا نکشد

و مسح بر موزه کرده باشد و اگر موزه پاریده باشد بقسمی که در

رفتار مقدار سه انگشت پا ظاهر شود مسح بران روا نباشد و اگر

شخصی با وضو باشد و یک موزه را از پا کند بجد یکه اکثر قدم از
جای خود در ساق موزه آید یا وقت مسح موزه تمام شده در هر دو
صورت هر دو موزه کشیده هر دو را بشوید و اعادهٔ تمام وضو
ضرور نیست مگر نزد مالک فرض مسح موزه مقدار سه انگشت است
بر پشت پا و سنت آنست که از سر انگشت دست تا سر انگشتان
پا تا ساق بکشد و این نزد احمد فرض ست و احتیاط در نیست
و بعد تمامهٔ وضو بگوید اشهد ان لا الٰه الا اللہ وحدہ
لا شریک لہ و اشهد ان محمدا عبدہ و رسولہ اللهم اجعلنی من
التوابین و اجعلنی من المتطهرین سبحانک اللهم و بحمدک
استغفرک و اتوب الیک و دوگانه نماز گذارد فصل
شکنندهٔ وضو هر چیزست که از پیش یا پس برآید و نجاست سایله
که از تمام بدن برآید و روان شود بمکانی که شستن آن لازم
شود و قی به پری دهن طعام باشد یا آب یا تلخه یا خون بسته سوای

مالابد منه
کتاب الطهارة

کتاب الطہارۃ

مالا بد منہ

بلغم و نزدابی یوسف اگر بلغم از شکم بپری دہن برآید وضو بشکند و

اگر خون و آب دہن برآید اگر رنگ آب بر رنگ آب غالب سازد وضو بشکند

اگر قی اندک اندک چند بار کرد نزد محمد اگر غثیان متحد ست جمع

کردہ شود و نزد ابی یوسف اگر مجلس متحد ست جمع کردہ شود و خفتن

بر پشت یا بر پہلو یا تکیہ زدہ بچیزیکہ اگر کشیدہ شود بیفتد بشکند وضو

وضو ست و خفتن استادہ یا نشستہ بدون تکیہ یا در حالت رکوع

یا سجود بر میات مسنون شکنندہ وضو نیست و دیوانگی و مستی و

بیہوشی در ہر حال کہ باشد شکنندہ وضو ست و قہقہہ بالغ

در نماز صاحب رکوع و سجود شکنندہ وضو ست و مباشرت فاحشہ

شکنندہ وضو ست و دست رسانیدن بشرمگاہ خود بدون پردہ

و دست مرد اگر زن را بی پردہ رسد نزد امام اعظم وضو نمی شکند

و نزد دیگر ائمہ وضو بشکند و خوردن گوشت شتر نزد امام احمد

شکنندہ وضو ست و احتیاط ازین ہر ہمہ اولی است

فصل در غسل شستن تمام بدن و آب در دهن و در بینی کردن

بالضم شستن خاص مطلق و الفتح مطلق شستن هر چه باشد ۱۲

فرض ست و سنت آنست که اول دست بشوید و نجاست

حقیقی از بدن پاک کند پس وضو کند لیکن اگر در جائیکه آب

غسل جمع میشود غسل میکند پای بعد غسل بشوید و سه بار تمام بدن

بشوید و بر زمان سایندن آب و ریختن مویهای بافته فرضست و شستن فتن

مویهای بافته ضرور نیست و بر مرد اگر موی سر داشته باشد شستن فتن

مو و شستن تمام آن از سر تا بن فرض است فصل موجبات

غسل جماع ست و قبل باشد یا دبر مرد یا زن اگرچه انزال

اگرچه بقدر حشفه یعنی خشنه گاه داخل شده باشد ۱۲ داخل شده باشد ۱۲ بر فاعل و مفعول ۱۲

نشود دیگر انزال ست بجنبندگی و شهوت در بیداری یا در

خواب و از خواب دیدن بدون انزال غسل واجب نشود

دیگر حیض یا نفاس چون منقطع شود غسل واجب گردد بسئله

موجب غسل

اقل حیض سه روز شب و اکثر آن ده روز و اکثر نفاس چهل روز و

یم شب ۱۲

است و اقل آن را حدی نیست درین مدت بهر رنگ که

بساعت هم میتواند شد ۱۲

کتاب الطهارت

باشد سوای سفیدی خالص خون حیض و نفاس انگاشته شود

واقل طهر پانزده روز است انچه از سه روز کمتر و از ده روز زیاده در

حیض دیده شود و انچه از چهل روز زیاده در نفاس دیده شود

خون استحاضه باشد که مانع نماز و روزه نیست اگر زنی در حیض

زیاده از عادت شود تا ده روز مرض نگفته شود و اگر از ده روز

زیاده شود پس انچه از عادت زیاده باشد همه آن استحاضه است

و مبتدیه را زیاده از ده روز استحاضه گفته شود و پاکی که در میانه

مدت حیض یا نفاس یافته شود حیض و نفاس ست مسئله

از حیض و نفاس نماز ساقط شود قضای آن واجب نیست و

روزه را حیض و نفاس مانع است لیکن قضا واجب شود و جماع

در حیض و نفاس حرام است نه در استحاضه و حیض اگر پیش از

ده روز منقطع شود بدون غسل کردن زن وطی حلال نشود

مگر آنکه وقت نمازی بگذرد و در انقطاع بعد ده روز بدون

کتاب الطهارة

غسل هم وطی جائز است نزد امام اعظم و نزد اکثر ائمه بدون
غسل جائز نیست مسئله بی وضو است رسانیدن مصحف بی پرده
جائز نیست و خواندن قرآن جائز است و در حالت جنابت و حیض
و نفاس خواندن قرآن هم جائز نیست و نه در آمدن مسجد نه طواف کعبه
فصل در نجاسات بول جانوریکه گوشت او حلال است و بول
اسپ و پس افگندهٔ پرندگان حرام گوشت نجس است نجاست خفیفه
کمتر از ربع پارچه عفوست یعنی از چهارم حصه تخته یا دامن یا آستین
یا آستین اگر کمتر ازان بیالاید نماز را مانع نباشد لیکن آب را
فاسد کند و پس افگندهٔ پرندگان حلال گوشت سوای مالکیان
و بط پاک است و بول آدمی اگرچه طفل صغیر باشد و بول خرد
جانوران حرام گوشت و پس افگندهٔ آدمیان و چهارپایگان
نجس ست نجاست غلیظه و همچنین خون سائل هر جانور و شراب انگوری
و مثل مسئله در نجاست غلیظه مقدار درم یعنی مساحت عرض کف

کتاب الطهارة

مالابد منه

در قیء و مقدار چهار نیم ماشه در محیط عفوست لیکن آب را فاسد کند
مسئله و پس خورده آدمی اگرچه کافر باشد و اسپ و جانوران حلال گوشت
و عرق آنها و عرق خر و استر پاک است و پس خورده گربه و موش و دیگر
جانوران خانگی مثل کرفس مانند آن و پرندگان حرام گوشت
مکروه است و پس خورده خوک و سگ و فیل و چهارپایگان حرام گوشت
سوای گربه و مانند آن نجس است مسئله بول اگر مثل سر سوزن
متریح شود عفوست فصل طهارت از نجاست حکمی حاصل نشود مگر
از آب پاک که از آسمان فرود آید یا از زمین برآید مثل آب رباد و چاه و
چشمه پس از آب خشت یا ثمر مثل آب تربوز یا انگور یا کیله طهارت
حاصل نشود و اگر در آب چیزی پاک افتد مانند خاک یا صابون یا
زعفران خواه از ان جایز است مگر وقتیکه رقت او را دور کند یا در اجزا
از آب برابر یا زیاده مخلوط شود چنانچه نیم سیر گلاب در نیم سیر آب مخلوط شود یا
انکه نام آب از و دور شود نام آن شیره یا گلاب یا سرکه یا مانند آن شود و در نصوص

وضو و غسل ازان باجماع جائز نباشد و شستن پارچهٔ نجس مانند آن

ازان نزد امام اعظم جائز باشد نزد امام محمد و شافعی و غیره جائز نباشد مسئله

و اگر پارچه تر شده شود پارچه پاک گردد و تشنه

مانند آن مسح کردن پاک شود و زمین نجس اگر خشک شود و اثر

نجاست باقی نماند نماز درو نماز پاک شود نه برای تیمم همچنین دیوار

و خشت مفروش و درخت و گیاه و غیر منقلع و منقطع بدون شستن

پاک نشود مسئله نجاست که نمودار باشد شستن بمقداری که عین و زائل

شود نزد امام اعظم پاک شود و نزد بعضی بعد زوال عین سه بار باید شست و

هر بار اگر ممکن باشد باید افشرد والا خشک باید کرد تا که تقاطر نماند و نجاست

که نمودار نباشد آنرا سه بار یا هفت بار باید شست و هر بار باید افشرد

و سرگین اگر سوخته خاکستر شود نزد امام محمد پاک شود نه نزد

امام ابی یوسف و همچنین خر اگر در نمکسار افتد و نمک شود

پاک شود نزد محمد نه نزد ابی یوسف و پوست مردار بدباغت

مالابد منه

بیان نجاسات

پاک باشد مسئلہ اوّل نیت تیمم کند و ہر دو دست بر زمین
زدہ یکبار بر تمام روی بمالد و باز بر زمین زدہ بر ہر دو
دست تا آنج بمالد این سہ چیز در تیمم فرض است اگر مقدار نا
ہم از دست یا روی باقی ماند کہ دست آنجا نرسیدہ باشد هم
روا نباشد پس انگشتری را حرکت باید داد و خلال در انگشتان باید
مسئلہ تیمم پیش از وقت نماز جائز ست و از یک تیمم چند نماز
فرض و نفل خواندن جائز ست مسئلہ اگر بر آب قادر شود تیمم باطل
گردد و اگر در عین نماز بر آب قادر شود نماز کہ بہ تیمم شروع کردہ باطل
گردد مسئلہ اگر بدن مصلی یا پارچہ او نجس شود و بر استعمال آب قادر نباشد
او را نماز با نجاست جائز ست اگر بر پارچہ پاک بقدر ستر عورت قادر نباشد

کتاب الصلوٰۃ

فصل نماز از در آمدن وقت در حالت اسلام و عقل و بلوغ و

پاکی از حیض و نفاس فرض میشود مسئلہ اگر از وقت بقدر تحریمہ

باقی باشد که کافر مسلمان شد یا طفل بالغ گشت یا مجنون عاقل شد نماز بروی فرض شد و بعد انقطاع حیض و نفاس بقدر غسل و تحریمه اگر وقت نماز باقی باشد نماز فرض شود

فصل وقت نماز فجر از طلوع صبح صادق ست تا طلوع کنارهٔ آفتاب و وقت ظهر بعد زوال است تا که سایهٔ هر چیز همچند او شود سوای سایهٔ اصلی و آن یک نیم قدم در ساون باشد و پس و پیش آن تا چهار ماه یک یک قدم بیفزاید و بعد ازان در هر ماه دو دو قدم بیفزاید تا که در ماه ۱۰ دو نیم قدم باشد و قدم عبارت از هفتم حصهٔ هر چیز است این قول امام ابی یوسف و محمد و جمهور علماست و از امام اعظم هم روایتی ست این چنین و روایت مفتی به از امام اعظم آنست که وقت ظهر باقی ماند تا که سایهٔ هر چیز دو چند آن شود سوای سایهٔ اصلی و بعد گذشتن وقت ظهر

حواشی متعلقہ صفحہ ۲۵

جدول متعلقہ صفحہ ۲۵

جدول اقدار سایۂ اصلی باختلاف شہور دوازدہ گانہ حالیہ و انگریزی و ہندی در بلاد مشہور ہندوستان بحساب اقدام و دقائق و حول و عرض بلاد و تعیین ہر بلدہ از اقالیم سبعہ سایہ اصلی عبارت ست از سایۂ ہر چیز کہ بنگام رسیدن مرکز آفتاب بر خط نصف النہار مکہ معظمہ بنگام زوال در تمام از انست و مراد از قدم در ینجا ہفتم حصہ چیزی و مراد از دقیقہ در ینجا شصتم حصہ قدم ست و برای تسہیل حساب کسور ثانی و ثوالث و غیرہا در ینجا ساقط کردہ شد باید دانست کہ این حساب مستخرج ست از جدول اظلال اقدام بانگلیز جات ارتفاع انگلیز جات خود کہ در شہر ہا آوردہ اند و طریق استخراج اظلال باقدام آنست کہ درجات عرض بلد مطلوب الظل او در ہفت و نیم ضرب نمایند و حاصل ضرب را بشصت تقسیم نمایند پس خارج قسمت ظل اقدام باشد فقط

تخمیل آفتاب در بروج اثنا عشر	حمل	ثور	جوزا	سرطان	اسد	سنبلہ	میزان	عقرب	قوس	جدی	دلو	حوت			
تطابق تحویل با اوائل ماہہای جلالی	فروردی	اردیبہشت	خرداد	تیر	مرداد	شہریور	مہر	آبان	آذر	دی	بہمن	اسفندارمذ			
تطابق تحویل با اوائل شہور ہندی	چیت	بیساکھ	جیٹھ	اساڑھ	سراون	بھادوں	کنوار	کاتک	اگہن	پوس	ماگھ	پھاگن			
تطابق تحویل با اوائل شہور انگریزی	۱۲ مارچ	۱۱ اپریل	۱۲ مئی	۱۱ جون	۱۲ جولائی	۱۱ اگست	۱۱ ستمبر	۱۱ اکتوبر	۱۰ نومبر	۱۰ دسمبر	۹ جنوری	۸ فروری			
اقدام و دقائق	قدم دقیقہ	قدم دقیقہ	قدم دقیقہ	قدم دقیقہ	قدم دقیقہ	قدم دقیقہ	قدم دقیقہ	قدم دقیقہ	قدم دقیقہ	قدم دقیقہ	قدم دقیقہ	قدم دقیقہ	درجہ	دقیقہ	اول
احمد نگر	۲۵۲	۵۵+	۱۰+	۳۲+	۱۰+	۵۵+	۲۵۱	۸۴	۴۷۵	۳۶۶	۴۷۵	۸۴	۱۵۱۴	+۱۹	اول
دولت آباد اورنگ آباد	۳۷۲	۱۷	۲+	۲۱+	۲+	۱۰	۲۷۲	۴۳۴	۲۶	۴۵۶	۲۶	۲۳۴	۳۰۲۰	+۱۱۱	دوم
سورت	۴۵۲	۱۳۱	۸+	۱۴+	۸+	۱۳۱	۴۵۲	۳۲۴	۱۴۰	+۷	۱۴۶	۳۳۴	۳۰۲۱	+۱۱۰	دوم
کلکتہ	۵۰۲	۱۸۱	۱۳+	۱۱+	۱۳+	۱۵۱	۵۰۲	۳۹۴	۲۱۶	۸۷	۲۱۶	۳۹۴	+۱۲۲	+۲۲	دوم
احمد آباد گجرات	۱۳	۲۷۱	۲۳+	۱+	۲۲+	۲۷۱	۱۳	۵۱۴	۳۹۶	۲۷۷	۳۹۶	۵۱۴	۱۵۲۳	۴۰۸	دوم
کالپی و مرشد آباد	۱۵۳	۴۱۱	۳۴+	۱۲+	۳۴+	۴۱۱	۱۵۳	۱۱۵	۴۷	۵۶۷	۴۷	۱۱۵	+۲۵	+۱۱۶	دوم
الہ آباد و بہار	۲۵۳	۴۹۱	۴۲+	۱۹+	۴۳+	۴۹۱	۲۵۳	۲۳۵	۱۹۷	۲۲۸	۱۹۷	۲۳۵	+۲۶	۴۱۱۹	دوم
بنارس و عظیم آباد	۲۷۳	۵۱۱	۴۴+	۲۱+	۴۴+	۵۱۱	۲۷۷	۲۶۵	۲۲۷	۱۶۸	۲۲۰	۲۶۵	۵۲۶	۳۰۱۴	دوم
مونگیر	۲۷۳	۵۱۱	۴۴+	۲۱+	۴۴+	۵۱۰	۱۷۳	۲۶۵	۲۲۷	۱۶۸	۲۲۰	۲۶۵			دوم

اقالیم سبعہ

طول بلاد بحساب

بالا بنسبت

تتمہ جدول اقدار سایہ اصلی متعلقہ صفحہ ۲۵

بلاد	تفاوت طول	تفاوت عرض	تفاوت میل	تفاوت ارتفاع	تفاوت ظل	تفاوت ظل اول	تفاوت ظل ثانی	تفاوت ظل ثالث	تفاوت ظل رابع	تفاوت ظل خامس	تفاوت ظل سادس	تفاوت ظل سابع	تفاوت ظل ثامن	تفاوت ظل تاسع	تفاوت ظل عاشر	طول	عرض	میل	ارتفاع	ظل	ظل اول	ظل ثانی	ظل ثالث	ظل رابع	ظل خامس	ظل سادس	ظل سابع	ظل ثامن	ظل تاسع	ظل عاشر	طول	عرض	میل	ارتفاع	ظل	ظل اول	ظل ثانی	ظل ثالث	ظل رابع	ظل خامس	ظل سادس	ظل سابع	ظل ثامن	ظل تاسع	ظل عاشر	تاریخ
چنپور	۲۰۲	۵۱۱	۲۴۰	۲۱۰	۵۱۱	۳۸۳	۲۸۵	۲۸۷	۱۷۸	۲۴۷	۲۷۵	۲۹۵	۳۰۲۶	۱۱۷																																	دوم
گوالیار	۲۲۳	۵۲۱	۲۶۰	۲۴۰	۵۲۹	۳۹۳	۲۹۵	۲۸۷	۲۰۸	۲۷۸	۲۹۵	۲۹۲۶	+۱۱۵	دوم																																	
لکھنؤ	۲۰۳	۵۳۱	۲۶۰	۲۴۰	۵۳۱	۳۹۳	۲۹۵	۲۸۷	۲۰۸	۲۷۷	۲۹۵	۳۰۲۶	+۱۱۶	دوم																																	
اکبرآباد	۲۱۳	۵۵۱	۲۸۰	۲۴۰	۵۵۱	۴۲۳	۳۱۵	۲۹۷	۲۴۸	۲۹۷	۲۱۵	۳۲۲۹	+۱۱۵	دوم																																	
اودہ فیض آباد	۲۲۳	۵۶۱	۲۹۰	۲۶۰	۵۶۱	۴۳۳	۳۲۵	۳۲۷	۳۰۸	۳۴۷	۳۲۵	۵۵۲۶	۵۰۱۲	دوم																																	
بہرائچ دوسکہ	۲۲۳	۵۶۱	۲۹۰	۲۶۰	۵۶۱	۴۳۳	۳۲۵	۳۲۷	۳۱۸	۳۴۷	۳۲۵	+۲۷	۱۵۱۱۶	دوم																																	
بدایون	۲۸۳	۰۲	۱۳۰	۲۹۰	۱۳۰	۳۹۳	۳۰۵	۴۲۷	۴۰۱	۴۲۷	۴۰۵	۳۲۲۶	۵۹۱۲	سوم																																	
سنبل	۲۰۳	۱۰۲	۵۹۰	۳۶۰	۵۹۰	۴۸۳	۵۲۵	۵۹۰	۵۴۸	۵۹۷	۵۲۵	۳۲۲۸	۴۰۱۲	سوم																																	
شاہجہان آباد	۲۹۳	۱۰۲	۱ ۱	۳۸۰	۱ ۱	۱۰۲	۵۹۲	۵۴۵	۲۰۸	۵۸۸	۲۸	۳۹۲۸	۳۵۱۲	سوم																																	
پانی پت	۵۲۳	۱۱۰	۱ ۳	۳۰۰	۳ ۱	۱۱۲	۵۲۳	۵۰۵	۱۶۸	۲ ۹	۶۸	۵۲۲۸	۴۰۱۲	سوم																																	
بانسی	۵۵۳	۱۳۲	۱ ۸	۳۳۰	۱ ۸	۱۰۲	۵۵۳	۲۶	۱۲۸	۹۹	۱۲۸	۱۵۲۹	۲۵۱۲	سوم																																	
ہردوار	۵۳	۰۲۲	۱۳۱	۵۰۰	۱۳۱	۲۳۲	۵۳	۱۵۶	۳۱۸	۲۵۹	۱۵۶	۱۵۲۰	+۱۱۳	سوم																																	
سہارنپور	۸۳	۲۵۲	۱ ۵۱	۵۱۰	۱۵۱	۲۵۲	۸۳	۱۸۶	۲۵۸	۴۱۹	۱۸۶	۳۰۳۰	۲۲۱۱	سوم																																	
لاہور	۲۲۳	۳۹۲	۲۶۱	۱ ۱	۲۶۱	۳۶۲	۲۲۳	۳۶۶	۱۰۱۰	+۹	+۹	۳۶۶	۵۰۳۱	سوم																																	
کشمیر	۵۳۳	۳۳	۵۱۱	۲۶۱	۵۱۱	۵۳۳	۲۳۷	۱۵۱۰	۱۰۱۰	۱۸۱۱	۲۳۶	۳۰۳۳	+۳۵	چہارم																																	
کابل	۲۹۳	۲۳	۴۷۱	۶۰۱	۴۶۱	۲۹۳	۱۵۶	۵۵۹	۱۳۱۱	۱۵۶	۱۵۶	۳۰۳۶	۴۰۱۳	چہارم																																	
تبت	۵۱۵	۴۰۳	۳۱۲	۳۲	۳۱۲	۴۰۳	۵۲۵	۴۰۸	۱۴۱۲	۴۱۴	۱۴۳	۴۸۸	+۱۱۰	چہارم																																	

بالا بہت

مالابد منه
اوقات نماز

بر هر دو قول وقت عصر است تا که آفتاب زرد و بی شعاع
نشود بعد ازان وقت عصر مکروه است تا غروب آفتاب و ازان
وقت عصر همان روز با کراهت تحریمی جائز است و دیگر نماز
فرض و نفل جائز نیست و بعد غروب آفتاب وقت
مغرب است تا غروب شفق سرخ نزد اکثر علما و نزد امام
اعظم بر قولی تا شفق سفید وقت مغرب باقی ماند
لیکن بعد انبوه ستارگان نماز مغرب مکروه باشد بکراهت
تحریمی و بعد گذشتن وقت مغرب بر هر دو قول وقت عشاست
تا نصف شب نزد جمهور و نزد امام اعظم تا صبح با کراهت
تحریمی و وقت وتر بعد ادای عشاست تا طلوع صبح
و تاخیر ظهر در گرما و تاخیر عشا تا ثلث شب و در روشنی
روز خواندن صبح به حدی که بقراءت مسنون نماز ادا
کند و اگر فساد ظاهر شود باز بقراءت مسنون ادا کند

مالابدّ منه

بیان شروط نماز

مستحب است و در دیگر نمازها نزد فقیر تعجیل اولی است مگر برای
انتظار جماعت و در وقت طلوع آفتاب و میانهٔ روز و وقت
غروب سوای عصر آن روز دیگر هیچ نماز جائز نیست و نه سجدهٔ
تلاوت و نماز جنازه و در وقت فجر سوای سنت فجر و بعد عصر پیش از
زردی آفتاب و پیش از مغرب نفل مکروه است و قضا جائز است فصل
اذان و اقامت برای ادا و قضا مسنون است صف آن معروف و
مسافر را ترک اذان مکروه است و هر که در خانه نماز گزارد اذان مصر
او را کافیست فصل در شروط نماز شروط نماز طهارت بدن مصلی از
نجاست حقیقی و حکمی چنانچه بالا گذشت و طهارت پارچه و
طهارت مکان و استقبال قبله و ستر عورت مراد از ناف تا زیر
زانو و همچنین کنیز را با زیادت شکم و پشت و زن حره را
تمام بدن مگر رو و هر دو کف دست و هر دو قدم مسئله هر عضو
از اعضای عورت مرد یا زن اگر چهارم حصهٔ آن برهنه شود

نماز فاسد گردد و موہای سر زن کہ فرو ہشتہ باشند عضویست

علیحدہ اگر چہارم حصہ آن برہنہ شود نماز فاسد گردد مسئلہ

و در نوازل گفتہ کہ آواز زن ہم عورت است این ہمہ گفتہ کہ

برین تقدیر اگر زن بقرارت بجہر خواند نمازش شود مسئلہ ہر کرا باید

برای ستر عورت نباشد نماز او برہنہ جائز است مسئلہ اگر جانب

قبلہ معلوم نشود تحری کردہ موافق تحری نماز گزارد

و بدون تحری نمازش جائز نیست مسئلہ ہر کہ بسبب خوف

دشمن یا عدم قدرت بسبب مرض رو بقبلہ نتواند آورد ہر سو

کہ ممکن باشد نماز گزارد مسئلہ نماز نفل صحرا بر چہار پایہ ہر سو

کہ چہار پایہ رود جائز است مسئلہ نیت شرط نماز است مطلق

نیت برائے نفل و سنت و تراویح جائز است و برائے فرض و وتر تعیین

نیت متصل تحریمہ و دانستن آنکہ نماز ظہر می خوانم یا عصر شرط است

و نیت اقتدای بر مقتدی لازم است و نیت عدد رکعات شرط نیست

فصل در ارکان نماز از فرائض نماز که داخل نماز اند یکی تحریمه است

رکن فرد داخل ظاهر که در وجود نماز بدون آن نباشد ۱۲

که شرط است برای تحریمه آنچه در سائر ارکان شرط است از طهارت
و ستر عورت و استقبال قبله و وقت نماز و نیت و دو رکعت
و قعدهٔ اخیره در فجر و چهار رکعت و قعدهٔ اخیره در ظهر و عصر و
عشا و سه رکعت و قعدهٔ اخیره در مغرب و وتر و دو رکعت و
قعدهٔ اخیره در نفل و خروج از نماز به فعل مصلی هم فرض است
نزد امام اعظم و فرض در هر رکعت قیام و رکوع و سجود است به
اتفاق علما و قرارت نزد شافعی و احمد در هر رکعت از رکعات
فرض و نفل فرض است و نزد امام اعظم قرارت در دو رکعت از
رکعات فرائض خمسه فرض است و در هر سه رکعت وتر و در هر رکعت
نفل و قومه و جلسه و قرار گرفتن در ارکان فرض است نزد ابی یوسف
و نزد اکثر علما فرض نیست و فرض در قرارت نزد امام اعظم یک آیه
است و نزد ابی یوسف و محمد سه آیه خرد برابر سورهٔ کوثر یا یک آیه دراز

بقدر سه آیه و نزد شافعی واجب فاتحه خواندن فرض ست و بسم الله
(نزد امام مالک نیز واجب نیست)
یک آیه ست از فاتحه نزد آنها و در سجود نهادن پیشانی و بینی فرض
است و عند الضرورة اکتفا بیکی ازان جائز ست و نزد شافعی
و احمد در سجود نهادن پیشانی و بینی و هر دو کف دست و هر دو
زانو و انگشتان هر دو پا فرض است و ترتیب در ارکان نماز
فرض است مگر در سجود دوم پس اگر در رکعتی یک سجده کرد و سجده دوم
فراموش کرد نماز فاسد نشود در رکعت دوم سجده قضا کند و سجده سهو
لازم گردد این همه از کافی حاکم آورده که اگر شخصی نماز شروع کرد
و قرارت و رکوع بجا آورد و سجود نکرد پس قیام و قرارت کرد و سجده
کرد و رکوع نکرد این همه یک رکعت شد و همچنین اگر اول رکوع
کرد پس قیام و قرارت و رکوع و سجود کرد تا هم یک رکعت شد و همچنین
اگر اول دو سجده کرد پس قیام و قرارت و رکوع کرد و سجده نکرد
(این دو سجده غیر مستحب)
پس قیام و قرارت و سجده کرد و رکوع نکرد این همه یک رکعت شد و همچنین

اگر یکوع کرد اولی وسجده نکرد و رکوع کرد در ثانیه وسجده نکرد و سجده
کرد در ثالثه و رکوع نکرد این همه یک رکعت شد و قعده اولی
و خواندن تشهد در آن و هم خواندن تشهد در قعدهٔ اخیره فرض است
نزد احمد نه نزد غیر او مگر آنکه نزد امام اعظم واجب است و درود خواندن
در قعدهٔ اخیره بعد تشهد فرض است و نزد شافعی و احمد و سلام گفتن
هم فرض است رکن است نزد ائمه ثلثه نه نزد امام اعظم که نزد او
واجبست و تکبیرات خفض و رفع و در رکوع سبحان ربی العظیم یکبار
گفتن و در سجود سبحان ربی الاعلی یکبار گفتن و وقت قومه
سمع الله لمن حمده گفتن و بین السجدتین رب اغفر لی گفتن
نزد احمد فرض است نه نزد غیر او لیکن اگر سهوا ترک کند نزد احمد
نماز باطل نشود و قرارت بر مقتدی فرض است نزد شافعی و
نزد غیر او فرض نیست بلکه نزد امام اعظم مقتدی را قرارت حرام است

فصل در واجبات نماز واجبات نماز نزد امام اعظم رحمه الله

مالابد منه

بیان نماز

پانزده چیز است یکی قرارت فاتحه دوم ضم سوره یا یک آیت طویل یا سه آیت قصیر در هر رکعت نفل و وتر و در دو رکعت فرض سوم تعیین اولین برای قرارت چهارم رعایت ترتیب در سجود پنجم قرار گرفتن در ارکان ششم قومه هفتم جلسه درمیان هر دو سجده در فتاوی قاضیخان گفته که اگر مصلی از رکوع بسجده رفت و قومه نکرد نماز نزد ابی حنیفه و محمد جائز باشد و بروی سجده سهو واجب است هشتم قعده اولی نهم تشهد خواندن دران دهم پی بپی ارکان گزاردن پس اگر رکوع مکرر کرد یا سه سجده کرد یا بعد تشهد اولی درود خواند و در قیام بر رکعت ثالثه دیر شد سجده سهو لازم آید یازدهم تشهد خواندن در قعده اخیره دوازدهم قرارت بجهر خواندن امام را در دو رکعت فجر و مغرب و عشا و جمعه و عیدین و حفیه خواندن در ظهر و عصر و نوافل روز سیزدهم خروج از نماز بلفظ سلام چهاردهم قنوت وتر پانزدهم تکبیرات عیدین نزد امام اعظم فرض از واجب حد است از ترک فرض

نماز باطل شود و از ترک واجب بسهو سجدهٔ سهو واجب شود پس
اگر سجدهٔ سهو کرد نماز درست شد و اگر سجدهٔ سهو نکرد یا واجب عمداً
ترک کرد واجب است که نماز را اعاده کند دیگر ائمه در فرض و واجب
فرق نمیکنند مگر آنکه سجدهٔ سهو از ترک بعضی واجبات و بعضی سنن
گویند مسئله سجدهٔ سهو آنست که بعد سلام دو سجده کند و تشهد و
درود و دعا خواند و سلام دهد و اگر پیش از سلام سجدهٔ سهو کند هم روا
باشد و اگر در یک نماز چند واجب بسهو ترک کند یکبار سجده سهو کند و
بس مسبوق سجده سهو کند بتابعت امام و اگر در نماز علیحده خود سهو کرد
باز سجده سهو کند مسئله جماعت در نمازهای پنجگانه فرض است
نزد احمد لیکن نماز مفرد هم صحیح است و نزد شافعی جماعت فرض
کفایه است و نزد ابی حنیفه و مالک جماعت سنت موکده است
قریب واجب بی احتمال فوت جماعت سنت فجر را که موکدترین
سنتهاست ترک کند و اگر مردم شهری ترک جماعت عادت کنند

مالابدمنه

بیان نماز

با اناث قتال باید کرد مسئلہ جماعت زنان تنہا نزد ابی حنیفہ مکروہ است

نزد دیگر ائمہ جائز است مسئلہ اولی برای امامت قاری تر است کہ

از احکام نماز واقف باشد بہتر عالم ترکہ قرآن بجوزہ الصلوۃ خواند و

نزد اکثر علما بہ عکس آن و امامت فاسق جائز است باکراہت و مہتدی

مرد قاری بالغ بکودک و زن امی و اقتدای مفترض بمتنفل جائز

نیست و اگر امی قاری و امی را امامت کند نماز ہر سہ باطل شود و نماز

پس محدث جائز نیست و از فساد نماز امام نماز مقتدی فاسد شود

و نماز قائم خلف قاعد و نماز متوضی خلف متیمم جائز است و نماز

رکوع و سجود کنندہ خلف اشارت کنندہ جائز نیست مسئلہ اگر یک

مقتدی باشد برابر امام بر دست راست بایستد و دو مقتدی و زیادہ

خلف امام بایستند و تنہا خلف صف اگر کسی نماز گزارد نمازش

مکروہ باشد و نزد احمد نمازش جائز نباشد اگر مقتدی از امام

مقدم شود نمازش باطل شود ابن ماجہ از انس روایت کرد

بیان امامت

رسول فرمود علیه السلام که نماز مرد در خانهٔ خود ثواب یک نماز دارد
و نماز او در مسجد قبیله ثواب بیست و پنج نماز و نماز او در مسجد جمعه ثواب
پانصد نماز و نماز او در مسجد اقصی ثواب هزار نماز و نماز او در مسجد من
یعنی مسجد مدینه ثواب پنجاه هزار نماز و نماز او در مسجد حرام ثواب صد هزار
نماز فصل طریق خواندن نماز بر وجه سنت آنست که اذان گفته شود
و اقامت و نزد حی علی الصلوٰة امام برخیزد و نزد قد قامت تکبیر
گوید و نیت کند و هر دو دست تا نرمهٔ گوش بردارد و مقتدی
بعد تکبیر امام تکبیر گوید و دست راست بر دست چپ بر زیر ناف بندد
نزد الی حنیفه وزن هر دو دست تا دوش بردارد و بالای سینه دست
بر دست چپ بندد پس امام و منفرد و مقتدی سبحانک اللهم خفیه
بخواند پس امام و منفرد اعوذ بالله من الشیطان الرجیم
و بسم الله الرحمن الرحیم بخواند و مسبوق در قضای
ما سبق اعوذ و بسم الله خواند نه مقتدی پس امام و منفرد فاتحه بخوانند

پستر امام و مقتدی و منفرد آمین آهسته گویند پستر امام و منفرد سوره
ضم کنند و سنت آنست که در حالت اقامت و اطمینان در فجر و
ظهر طوال مفصل خواند از سورهٔ حجرات تا سورهٔ بروج و در عصر و
عشا اوساط مفصل از سورهٔ بروج تا لم یکن و در مغرب قصار از لم یکن
تا آخر قرآن لیکن این چنین لازم گرفتن مسنون نیست گاهی پیغمبر
صلی الله علیه وسلم در فجر معوذتین خوانده و گاهی در مغرب سورهٔ طور
و سورهٔ نجم و والمرسلات خوانده و اگر مقتدیان فارغ و راغب طول
قیام باشند روا باشد که قرارت طویل خواند ابوبکر صدیق در نماز
فجر در یک رکعت سورهٔ بقره خوانده و پیغمبر صلی الله علیه وسلم در
دو رکعت مغرب سورهٔ اعراف خوانده و عثمان در نماز فجر اکثر
سورهٔ یوسف میخواند لیکن رعایت حال مقتدیان ضرور است معاذ
بن جبل در نماز عشا سورهٔ بقره خواند یک مقتدی به پیغمبر علیه السلام
شکایت کرد پیغمبر علیه السلام فرمود ای معاذ مگر تو در فتنه و بلا

ومعصیت می اندازی مثل سبح اسم ربک الاعلی والشمس وما نند آن میخوان

غرضکه رعایت حال مقتدیان اهم است در نماز صبح روز جمعه

پیغمبر علیه السلام سورهٔ الم سجده و سورهٔ دهر خوانده و مقتدی ساکت

باشد و متوجه بقرارت امام و در نوافل بر آیت ترغیب و ترهیب

دعا و استغفار و تعوذ از دوزخ و درخواست بهشت مسنون است

چون از قرارت فارغ شود تکبیر گویان برکوع رود و وقت رفتن

برکوع و سر برداشتن ازان رفع یدین نزد امام اعظم سنت نیست

لیکن اکثر فقها و محدثین اثبات آن میکنند و در رکوع هر دو زانو

را بهر دو دست محکم بگیرد و انگشتان را کشاده دارد و سر و پشت را

باسرین برابر کند و هر قدر که در قیام درنگ کرده باشد مناسب

آن در رکوع درنگ کند و سبحان ربی العظیم سیگفته باشد و رعایت

و ترکند و ادنی مسنون سه بار ست و مقتدی بعد امام برکوع و

سجود رود و تقدم مقتدی بر امام در ارکان حرام است پیشتر امام سر بردارد

ومقتدی بعد ازان ووقت سر برداشتن ترد امام اعظم امام سمع اللہ

لمن حمدہ گوید ومقتدی ربنا لک الحمد ومنفرد ہر دو نزد صاحبین

(بسکون ما قبل کشش ظاہر نکند ۱۲)

امام ہم جمع کند میان ہر دو پستر تکبیر گویان بسجود در رود واول ہر دو

زانو پستر ہر دو دست بنہد پستر بینی و پیشانی ہر دو دست وانگشتان

دست ضم کردہ بسوی قبلہ دارد وبازو را از پہلو وشکم را از ران وساق

(مقابل ہر دو گوش ۱۲)

وذراع را از زمین دور دارد وزن پست سجدہ کند واین ہمہ

را باہم پیوستہ دارد ومناسب قیام ورکوع سجدہ کند

سبحان ربی الاعلی برعایت طاق میخواندہ باشد وادنی آنست

کہ سہ بار بخواند بآہستگی واطمینان پستر تکبیر گویان سر بردارد وبنشیند

باطمینان وبخوانند اللھم اغفرلی وارحمنی واہدنی وارزقنی

اے خدا بخشش مرا وبہ کن بر من ورا وبنما مرا وروزی دہ مرا

وارفعنی واجبرنی پستر تکبیر گویان باز سجدہ کند مثل اول

(دلیل کن مرا ودرست کن مرا ۱۲ رواہ احمد وابو داؤد وترمذی عن ابن عباس رضہ)

وہمچنان بتسبیحات گوید پستر تکبیر گویان برخیزد اول روپس

ہر دو دست پستر زانو ہا برداشتہ استادہ شود ودر رکعت ثانیہ

مثل اولی خواند بدون ثنا و تعوذ و چون رکعت دوم تمام کند
پای چپ را بگستراند و بران بنشیند و پای راست را استاده دارد و
انگشتان هر دو پای را متوجه قبله دارد و هر دو دست را بر هر دو ران
دارد و انگشت خنصر و بنصر از دست راست عقد کند و وسطی و
ابهام را حلقه کند و انگشت شهادت را کشاده دارد و تشهد بخواند
و وقت شهادت اشارت کند این اشارت از ائمه اربعه مروی است
لیکن مشهور مذهب امام اعظم آنست که اشارت نکند و انگشتان
هر دو دست متوجه قبله دارد و در قعده اولی بر تشهد زیاده
نکند بعد ازان تکبیر گویان بسوی رکعت سوم برخیزد
و رفع یدین درین وقت نزد اکثر علما سنت است نه نزد
ابی حنیفه و شافعی و در رکعت ثالث و رابع فقط سوره فاتحه
با بسمله آهسته بخواند چون از رکعات فارغ شود قعده اخیره کند

مثل اولی و بعد تشهد دران درود خواند اللهم صل علی محمد الخ

اللهم بارک علی محمد الخ پس دعا خواند بشابه الفاظ قرآن و ادعیه
ماثوره اولی ست خصوص این دعا اللهم انی اعوذبک من
عذاب جهنم و اعوذبک من عذاب القبر و اعوذبک
من فتنة المسیح الدجال و اعوذبک من فتنة
المحیا و الممات اللهم انی اعوذبک من المأثم
و المغرم و زن در هر دو جلسه بر سرین چپ بنشیند و هر دو
پا از جانب راست بیرون آرد و سلام گوید هر دو جانب منفرد
نیت کند ملائکه را و امام مقتدیان آن طرف و ملائکه را و مقتدی
امام و قوم و ملائکه را و باید که نماز بحضور و خشوع گزارد و نظر
بسجده گاه دارد و بعد سلام آیة الکرسی یکبار و سبحان الله سی و
سه بار و الحمد لله سی و سه بار و الله اکبر سی و چهار بار و کلمه توحید
یکبار خواند فصل اگر در نماز حدث لاحق شود وضو کند و بر همان
نماز بنا کند و اگر منفرد باشد او را از سر نو نماز خواندن افضل است

مالابد منه

بیان حدث

قوم پس اگر شنوی

واگر امام باشد خلیفه گیرد و وضو کند و داخل مقتدیان شود و مقتدی
وضو کرده باز آید بمکانی که از انجا رفته بود و درین عرصه انچه امام
خوانده است اول آنرا بدون قرارت ادا کند و با امام شریک شود
واگر امام از نماز فارغ شده است مقتدی مختار است اگر خواهد بمکان
اول باز آید و اگر خواهد جائیکه وضو کرده همانجا نماز تمام کند و اگر
عمدا حدث کند نماز فاسد شود و اگر در نماز مجنون شد یا احتلام کرد
یا قهقهه کرد یا نجاست مانع نماز بروی افتاد یا زخمی بوی رسید
یا بگمان حدث از مسجد برآمد یا خارج مسجد از حد صفوف برآمد
پیش از تشهد
بستر ظاهر شد که حدث نشده بود نماز فاسد شود و بنا جائز نباشد
واگر از مسجد یا صفوف خارج نشده بنا کند و اگر بعد تشهد حدث لاحق
شد وضو کند و سلام دهد و اگر بقصد بعد تشهد حدث کرد نزد امام اعظم
نمازش تمام شد و اگر درین حالت تیمم کننده بر آب قادر شد یا امی سورتی
آموخت یا برهنه بر پارچه قادر شد یا اشاره کننده بر رکوع و سجود قادر شد

یا مدت مسح موزه تمام شد یا موزه بعمل قلیل از پا کشید یا صاحب
ترتیب را نماز فائته یاد آمد یا قاری امی را خلیفه گرفت یا آفتاب
در نماز فجر طلوع کرد یا وقت ظهر در ین حالت از نماز جمعه برآمد یا صاحب عذر
مثل سلس البول مانند آنرا عذر دور شد یا جبیره از زخم از به شدن زخم
برخیزد در ین صور تها بجهت فرض بودن خروج بفعل مصلی نماز زد
امام اعظم باطل شد و نزد صاحبین باطل نشد مسئله اگر امام را حدث شد
و مسبوق را خلیفه گرفت مسبوق نماز امام را تمام کند پس خلیفه کند مدرک را
تا سلام دهد با قوم و آن مسبوق استاده شود و نماز خود تمام کند مسئله
اگر در رکوع یا سجود حدث لاحق شود چون بنا کند آن رکوع و سجود را
اعاده کند و اگر در رکوع و سجود یاد آمد که یک سجده از رکعت اولی فوت
بالاتفاق از المحیط
شده بود یا سجدهٔ تلاوت فوت شده بود آن سجده را قضا کند و اعادهٔ
این سجده مستحب است و واجب نیست و اگر امام را حدث شد و مقتدی یکمرد است
همان مرد بالتعیین خلیفه میشود و اگر مقتدی یک زن یا یک طفل است

نماز هر دو فاسد شود و در بقیهٔ نماز امام فاسد نشود اگر زن و طفل
را خلیفه نکرده باشد مسئله اگر امام از قرارت بند شود و در خلیفه
گرفتن جائز است اگر یا بجز به الصلوة نخواند باشد مسئله اگر شخصی
امام او نماز در یابد هر جا که امام را در یابد در همان رکن داخل شود
و اگر رکوع یافت رکعت یافت والا رکعت نیافت پس هر گاه
امام نماز خود تمام کرد مسبوق بعد فراغ امام آنچه فوت شده آن نماز
خود بخواند و نماز مسبوق در حق قرارت حکم اول نماز دارد و در حق
قعود حکم آخر نماز دارد مسئله اگر مصلی بعد دو رکعت بفراموشی بر
رکعت ثالثه برخاست و قعدهٔ اولی نکرد پس تا که قریب قعود است نشیند
و سجدهٔ سهو واجب نشود و اگر نزدیک قیام راست استاده شود و از نماز
نشستن این نماز فاسد شود و سجدهٔ سهو کند و اگر بعد چهار رکعت برخاست
تا که رکعت پنجم را سجود نکرده است بنشیند و قعدهٔ اخیره کرده سلام دهد و دو سجدهٔ
سهو کند و اگر رکعت پنجم را سجده کرده فرض او باطل شد اگر خواهد

رکعت ششم کرده سلام دهد و سجده سهو کند و اگر خواهد رکعت ششم
نکند همانجا قعده اخیره کند و سلام دهد درین صورت چهار رکعت نفل شد و یک رکعت
باطل شد فصل اگر نماز را وقت فوت شود قضا کند باذان و اقامت
مانند ادا پس اگر بجماعت خواند جهر در نماز جهری بقرارت جهر واجب و اگر تنها
خواند بسر قرارت بخواند مسئله ترتیب در فوائت وقتیه فرض است و همچنین در
فرض ترک و بعضی هم فرض است نزد امام اعظم پس اگر با وجود یکه فائته نیاد باشد
وقتیه بخواند نماز وقتیه فاسد شود پس اگر قضا کرد فائته را پیش از ادا کردن وقتیه
ثانیه نماز وقتیه اولی باطل شد فرو نیستاده و اگر پیش از قضا کردن آن فائته وقتیه
وقتیه ادا کرد آن وقتیات فاسد شد بفساد موقوف اگر بعد ازان وقتیه ششم پیش
از ادا کردن فائته ادا کرد آن وقتیات صحیح شد نزد امام اعظم نه نزد صاحبین
مسئله اگر عشا بفراموشی بی وضو خواند و سنت وتر با وضو خواند همراه عشا
سنت باز خواند و اعاده وتر نکند نزد امام اعظم و نزد صاحبین وتر را هم اعاده
کند مسئله ترتیب بسه چیز ساقط شود یکی بشب تنگی وقت و وقتیه دوم به فراموشی

وضو خود گزارد و بعد وضو نماز عصر گزارد پس یاد آمد که نماز ظهر بی وضو گزارده است درین صورت فقط نماز ظهر را قضا کند نه عصر را

سوم وقتیکه در ذمه او شش فائته شود نوباشد یا کهنه پیشتر
هرگاه فوائت ادا کند باز ترتیب عود نماید و اگر شش نماز یا زیاده
فوت شود و چند نماز قضا کرد تا که کم از شش در ذمه باقی ماند
نزد بعضی ترتیب عود کند و فتوی بر آنست که ترتیب عود کند تا که تمام ادا
نشود **فصل** در مفسدات و مکروهات کلام اگرچه سهوا باشد یا در خواب
مفسد نماز است و همچنین دعا بچیزیکه طلب آن از آدمیان ممکن باشد
و ناله کردن و اوه گفتن و اف گفتن و گریستن با واز از درد
یا مصیبت نه از ذکر بهشت و دوزخ و تنحنح بی عذر کردن و
عاطس را یرحمک الله گفتن و جواب دادن خبر خوش بالحمد لله
و خبر بد باسترجاع و خبر تعجب به سبحان الله یا لاحول ولا قوة
الا بالله نماز را فاسد کند و اگر بر غیر امام خود فتح کند نماز فاسد
شود و از فتح بر امام خود نماز فاسد نشود و سلام عمدا و برد
سلام نماز را فاسد کند نه سلام سهوا و خواندن از مصحف و خوردن

مالا بد منه

مکروهات نماز

واآشامیدن وعمل کثیر نماز را فاسد کند وعمل کثیر آنست که دران
کودک اعمال نماز وبرای اصلاح آن نباشد
محتاج شود بهر دو دست وزدن بعضی انچه بیننده عمل او را داند که
از دور
در نماز نیست وبعضی گفته انچه که مصلی آنرا کثیر داند واگر بنجاست
سجده کرد نماز فاسد شود واگر در نمازی بود و نمازی دیگر شروع
کرد به تکبیر نماز اول باطل شود واگر در همان نماز باز شروع کرد به تکبیر نماز
اول باطل نشود واگر طعامیکه در دندان بود از زبان بیرون آورده خورد
اگر کم از نخودست نماز فاسد نشود واگر مقدار نخودست فاسد شود و
مگر کرده بود آنرا فی اسراج الوهاج
اگر در مکتوبی نظر کرد و مفهیش فهمید نماز فاسد شود اگر بر زمین یا دکان نماز
خواه بر مصحف خواه بر محراب خواه بر دیوار
میخواند واز پیش او کسی گذشت نماز فاسد نشود اگرچه گذرنده زن
باشد یا سگ یا خر لیکن اگر عاقلی گذشته گذرنده عاصی شود مگر وقتیکه
دکان بلند باشد به قسمیکه سر او مقابل پای مصلی نشود وسنت آنست
که پیش خود مصلی در صحرا و بر سر راه سترة قائم کند بطول یک ذراع
و پری یک انگشت و قریب خود مقابل ابرو یا راست یا چپ

ونهادن سترہ وخط کشیدن فائدہ ندارد وسترۂ امام قوم را
کفایت میکند وگذرندہ را اگر سترہ نباشد مصلی از گذشتن دفع کند بشارت
یا تسبیح نہ بہر دو مسئلہ اگر نماز کند بر پارچہ دوتہ کہ استر آن نجس باشد
اگر آن دوتہ مضرب نباشد نماز صحیح باشد واگر مضرب باشد صحیح نباشد
سوزنی نزدہ ۱۲
واگر بر پارچہ گسترانیدہ نماز کند کہ یکطرف ازان نجس باشد نماز
روا باشد از حرکت دادن طرفی دیگر طرف متحرک شود یا نشود و
اگر پارچہ دراز باشد یک طرفی ازان پوشیدہ نماز گزارد و طرفی دیگر
نجس بر زمین باشد اگر از تحرک مصلی طرف پارچہ کہ نجس ست متحرک
میشود نماز روا نباشد واگر متحرک نمیشود روا باشد مسئلہ مکروہ است
عبث کردن در نماز بپارچہ یا بدن اگر عمل قلیل باشد واگر عمل
کثیر است مفسد است وسنگریزہ از موضع سجود یکسو کردن مگر در صورتیکہ
سجود ممکن نباشد یکبار یا دو بار سنگریزہ دفع کند ومکروہ است انگشتان
کذا فی المحیط ۱۲ جامع الرموز ۱۲
را مالیدہ وکشیدہ یا باواز آوردن ودست بر تہی گاہ

نهادن و بسوی راست یا چپ رو آوردن اگر سینه از سوی قبله
برنگردد و اگر برگردد نماز فاسد شود و مکروه است اقعا یعنی بر سرین و
یا زانو برداشته و دست بر زمین نهاده مثل سگ نشستن و هر دو
ذراع را در سجده بر زمین فرش کردن و جواب سلام بدست
کردن و چهار زانو بی عذر در فرض نشستن و پارچه را برای
احتیاط خاک آلودگی چیدن و سدل ثوب یعنی پارچه را بر
سر و دوش انداخته اطراف آنرا جمع نکند فرو گذارد و فاشره کردن
باید که فاشره را دفع کند و سر فره را تا مقدور دفع کند و تمطی یعنی بدن
را برای دفع ماندگی کشیدن و چشم پوشیده داشتن بلکه نظر
در سجده گاه دارد و مکروه است که موی سر را بالای سر پیچیده
گره داده نماز ادا کردن بلکه سنت آنست که اگر موی سر
داشته باشد موی فرو هشته باشد تا موی هم سجده کنند و هم
مکروه است نماز بر بهنه سر گزاردن مگر بنا بر تذلل و انکسار و شمار کردن

بیان مکروهات

مالا بد منه

مالابدمنه

در بیان مکروهات نماز

آیات و تسبیحات بدست و نزد صاحبین مکروه نیست و
مکروه است که امام تنها در طاق مسجد باشد و مردم بیرون
یا امام بر بلندی باشد و مردم همه زیر و مکروه است
ایستادن پس صف تنها در صورتی که در صف فرجه باشد و
اگر فرجه نباشد یک کس از صف کشیده با خود صف کند مکروه است
پوشیدن پارچه که در آن تصویر آدمی یا جانور باشد یا آنکه تصویر
بالای سر باشد یا مقابله رو یا بدست راست یا چپ باشد
اگر زیر قدم یا پس پشت باشد مضائقه ندارد و تصویر در دست
و مانند آن مضائقه ندارد و همچنین تصویر سر بریده و مثل
مار و کژدم در نماز مکروه نیست و نه آنکه امام در مسجد
باشد و سجده در طاق مسجد کند و نیز مکروه
نیست نماز خواندن بطرف پشت مردی که سخن میکند
و بسوی مصحف یا شمشیر آویزان یا بسوی شمع یا چراغ

فصل مریض اگر قدرت بر قیام نداشته باشد یا خوف زیادت مرض بود نماز نشسته گزارد و رکوع و سجود بجا آورد و اگر قدرت بر رکوع و سجود نداشته باشد و قدرت بر قیام داشته باشد نزد امام اعظم مفتی به آنست که نشسته نماز گزاردن او را بهتر است از استاده گزاردن نشسته نماز گزارد و اشاره رکوع و سجود بسر کند اشاره سجود پست تر کند از رکوع و اگر استاده نماز گزارد و اشاره کند هم جائزست و نزد فقیر با وجود قدرت بر قیام قیام را ترک نکند و اگر قدرت بر قیام و رکوع و سجود نداشته باشد نشسته نماز گزارد و اشاره کند و اگر قدرت نشستن هم نداشته باشد بر قفا نماز گزارد و هر دو پای سوی قبله کند یا بر پهلو گزارد و روی سوی قبله کند و اشاره کند بسر و اگر اشاره بسر برای رکوع و سجود مقدور نباشد نماز را موقوف دارد تا که قدرت اشاره حاصل شود و اگر در هیچ صلوة بسر و عاصی نباشد و اگر در میانهٔ نماز بیمار شد حسب مقدور خود نماز تمام کند

قضی خان وقیع الله عنه
دفتر کلام الله مجید کذا فی البرهان
حسن التقریر ۱۲
الدر المختار ۱۲ منه

مسئله اگر مریض نماز نشسته میکرد یا رکوع و سجود در میانهٔ نماز قادر شد بر قیام استاده شده همان نماز را تمام کند و نزد امام محمد نماز را از سر گیرد و اگر مریض نماز با شاره میکرد و در میانهٔ نماز بر رکوع و سجود قادر شد بالتفاق نماز از سر گیرد **مسئله** هر که بیهوش شد یا دیوانه گشت یک شبانه روز نماز قضا کند و اگر زیاده از شبانه روز یک ساعت هم گذشت قضا واجب نشود و نزد محمد تا که نماز ششم را وقت در نیامده باشد قضا واجب شود

فصل شخصی که از خانهٔ خود بر آید و از عمارات شهر خارج شود به نیت سفر سه مرحله هر مرحله شانزده کروه و هر کروه چهار هزار قدم آن شخص فرض چهار گانه را دو گانه گزارد و اگر چهار رکعت کرد پس اگر بعد دو رکعت قعده کرد نماز ادا شود و دو رکعت فرض و دو رکعت نفل شود و بسبب آمیزش نفل با فرض بزه کار باشد و اگر سهوا اینچنین کرد بسبب تاخیر سلام سجده سهو کند و اگر بر دو رکعت نه نشسته است فرض او تباه شد

وہر چہار رکعت نفل شد و سجدہ سہو کند مسئلہ حکم سفر بایست
تا کہ داخل وطن اصلی خود شود یا نیت اقامت پانزدہ روز یا
زیادہ ازان کند در شہر یا دروہ و نیت اقامت در صحرا معتبر
نیست و کسانیکہ ہمیشہ در صحرا می مانند و جائے اقامت نمیکنند مگر
چند روز آنہا ہمیشہ نماز اقامت میخواندہ باشند مگر وقتیکہ قصد
دفعۃً واحدۃً سفر چہل و ہشت کروہ را و مسافر اگر اقتدای مقیم کند
در وقت بروی چہار گانہ لازم شود و بعد گذشتن وقت یعنی
در قضا مسافر را اقتدای مقیم صحیح نیست و مقیم را اقتدای مسافر
ہم در وقت و ہم بعد وقت در قضا صحیح است اما مسافر دو گانہ
خواندہ سلام دہد و مقتدی مقیم بر جا ستہ چہار رکعت تمام کند مسئلہ
وطن اصلی بوطن اصلی باطل شود نہ بسفر و نہ بوطن اقامت و وطن
اقامت ہم بوطن اقامت باطل شود و ہم بوطن اصلی و ہم بسفر
مسئلہ فائتہ حضر را در سفر چہار گانہ گزارد و فائتہ سفر را در حضر

وطن اصلی بوطن اصلی باطل شود نہ بسفر و نہ بوطن اقامت و وطن
اقامت ہم بوطن اقامت باطل شود و ہم بوطن اصلی و ہم بسفر
مسئلہ فائتہ حضر را در سفر چہار گانہ گزارد و فائتہ سفر را در حضر

دوگانه گزارد مسئله در سفر معصیت نزد ائمه ثلثه قصر روا نباشد و
نزد امام اعظم رواست افطار روزه واجبست قصر نماز مسئله در
نیت اقامت و سفر نیت متبوع معتبرست یعنی امیر و سید و شوهر
نه نیت تابع یعنی لشکری و عبد و زوجه فصل در نماز جمعه بر ای
صحت ادای جمعه و سقوط ظهر از مصلی جمعه شش چیز شرط است
یکی مصر یعنی شهری که در ان حاکم و قاضی باشد یا
نواح مصر که برای حوائج اهل مصر مهیا باشد پس دیهات
نزد امام اعظم جمعه جائز نیست و نزد شافعی و اکثر ائمه دیهات
جمعه جائزست و در نواح مصر جائز نیست دوم حضور پادشاه
یا نائب او و این نزد اکثر ائمه شرط نیست سوم وقت ظهر چهارم
خطبه مسئله نزد ابی حنیفه خطبه مقدار یک تسبیح کفایت میکند
و نزد صاحبین فرض آنست که ذکر طویل باشد و دو خطبه
خواندن مشتمل بر حمد و صلوة و تلاوت قرآن و وصیت

مالابد منه

بیان نماز جمعه

مر مسلمانان را و استغفار برای نفس خود برای مسلمانان نزد اکثر
ائمہ فرض است و نزد امام اعظم سنت است و ترک آن مکروہ پنجم
جماعت است و آن نزد شافعی و احمد چہل کس میباید و نزد ابی حنیفہ
سہ کس سوائے امام و نزد ابی یوسف دو کس سوائے امام مسئلہ
اگر در میانہ نماز مردم جماعت بگریزند و عدد جماعت نماند جمعہ امام
و باقی ماندہا فاسد شود ظہر از سر گیرند ششم اذن عام مسئلہ
نماز جمعہ بر طفل و بندہ و زن و مسافر و مریض واجب نیست و
ہمچنین بر بنا بینا نزد امام اعظم اگرچہ او را قائد میسر شود و نزد ائمہ
ثلثہ اگر قائد میسر شود جمعہ بر بنا بینا واجب باشد والا نہ و بر بندہ
نزد احمد جمعہ واجب است مسئلہ اگر بندہ یا مریض یا مسافر نماز جمعہ
مصر بگذارند جمعہ ادا شود و ظہر ساقط گردد مسئلہ کسیکہ خارج مصر
میباشد اگر اذان جمعہ میشنود بروے حضور جمعہ لازم است مسئلہ بندہ مریض و
مسافر را اگر در جمعہ امام گیرند روا باشد مسئلہ اگر جماعت مسافران

مالابدمنه

بیان جمعه و جماعت

در مصر نماز جمعه گزارند و در آنها مقیم کسی نباشد نزد امام اعظم جمعه صحیح
باشد و نزد شافعی و احمد تا که چهل کس از مقیم صحیح نباشد جمعه روا نباشد
مسئله غیر معذور اگر پیش از جمعه ظهر گزارد ظهر ادا شود و باکراهت
تحریمیه پس اگر برای جمعه سعی کرد و امام از جمعه هنوز فارغ نشده بود
ظهر باطل شد پس اگر جمعه را یافت بهتر والا ظهر باز گزارد و نزد
صاحبین رح اگر جمعه را در نیابد ظهر باطل نشود مسئله معذور
و مسجون را روز جمعه نماز ظهر بجماعت گزاردن مکروه است مسئله هر که
امام را در جمعه در تشهد یا در سجود سهو دریافت و داخل نماز شد بعد
سلام امام دو رکعت جمعه تمام کند و نزد محمد اگر از رکعت ثانیه رکوع
نیافته است چهار رکعت ظهر بر همان تحریمه تمام کند مسئله چون
جمعه را اذان اول گفته شود سعی واجب گردد و بیع حرام شود و چون
امام برآید برای خطبه سخن گفتن و نماز گزاردن ممنوع باشد تا که از خطبه
فارغ شود و چون امام بر منبر بنشیند اذان دوم رو بروی

او گفته شود و مردم بسوی متوجه شوند و چون خطبه تمام کند اقامت
گفته شود مسئله در نماز جمعه سوره جمعه و منافقون خواندن مسنون است
و بروایتی سبح اسم و هل اتیک مسئله در یک شهر چند جا جمعه جائز
است و بروایتی از امام اعظم رح سوای یکجا جائز نیست و اگر چند جا
جمعه گزارده شود اول صحیح باشد نه بعد آن و مروی از ابی یوسف رح
آنست که در میانه شهر اگر نهر جاری باشد هر دو جانب آن دو جمعه
خواندن جائز است فصل در نمازهای واجبه سوای نماز پنجگانه دیگر
نماز نزد اکثر ائمه واجب نیست و نزد امام اعظم و ترهم واجب است و عید الفطر
و عید الاضحی نیز واجب است و نزد غیر او این هر سه نماز سنت اند مسئله
وتر سه رکعت است نزد امام اعظم بیک سلام در هر سه رکعت فاتحه
و سوره خواند و بعد قرارت پیش از رکوع در رکعت سوم قنوت
خواند تمام سال و نزد شافعی قنوت در نصف اخیر رمضان
سنت است و قنوت نزد اکثر ائمه بعد رکوع در رقومه مسنون است

مالابد منه

بیان نمازهای واجبه

مسئلہ قنوت در نماز فجر بدعتست و نزد شافعی سنت و مستحب آنست
کہ در رکعت اولی از وتر بعد از قرأت سبح اسم و در رکعت دوم قل یا ایہا الکافرون
و در رکعت سوم قل ہو اللہ احد خواند مسئلہ نماز عید شرائط وجوب
و ادا مثل نماز جمعہ است مگر آنکہ خطبہ دران شرط نیست بلکہ در خطبہ
مثل جمعہ بعد نماز عید مسنون است دران خطبہ مناسب آنست از احکام
صدقہ فطر یا احکام اضحیہ و تکبیرات تشریق بیان کند مسئلہ
روز عید الفطر سنت آنست کہ اول چیزی بخورد و صدقہ فطر دہد
و مسواک کند و غسل کند و احسن ثیاب پوشد و خوشبو استعمال نماید
و تکبیر گویان بمصلی رود لیکن جہر بتکبیر نکند و چون آفتاب بلند شود
و چشم خیرگی نماید ازان وقت تا پیش از زوال وقت نماز عید است
و چون نماز عید خواند بعد تحریمہ در رکعت اولی سہ تکبیر زوائد
گوید و با ہر تکبیر ہر دو دست بردارد و بعد تکبیرات ثنا خواند
و در رکعت دوم بعد قرأت پیش از رکوع سہ تکبیر زوائد گوید

مالابد منہ
بیان نماز عید الفطر

و با هر تکبیر هر دو دست بردارد و پیش تکبیر رکوع گوید این تکبیر رکوع
در نماز عید واجبست اگر فوت شود سجدهٔ سهو لازم گردد و نماز
عید اگر کسی همراه امام درنیابد آنرا قضا نیست و اگر بعذری نماز
عید الفطر از امام و قوم فوت شود روز دوم او اکنند نه بعد ازان
و عید الاضحی را تا خیر تا دوازدهم جائز است مسئله عید الاضحی
مثل عید الفطر است مگر آنکه مستحب آنست که بعد نماز از اضحیهٔ خود
بخورد و قبل نماز هم خوردن مکروه نیست و اضحیه پیش از نماز عید
جائز نیست و تکبیر در راه مصلی در عید الاضحی بجهر میگفته باشد
مسئله تکبیر تشریق بعد هر نماز فرض که بجماعت گزارده شود
بر مقیم بمصر واجب است از صبح روز عرفه تا عصر روز عید نزد امام اعظم رح
و تا عصر تاریخ سیزدهم نزد صاحبین رح و فتوی بر آنست و اگر زن
یا مسافر اقتدا بمقیم کند بر آنها هم تکبیر واجب شود بگویند یکبار
با واز بلند الله اکبر الله اکبر لا اله الا الله و الله اکبر الله اکبر

و بعد اگر امام ترک کند تا هم مقتدی ترک نکند فصل در
نوافل سنت قبل نماز فجر دو رکعت است سورهٔ کافرون
و اخلاص در آن خواند و پیش از نماز ظهر و جمعه چهار رکعت
سنت است و بعد چهار رکعت
است بیک سلام و بعد ظهر دو رکعت است و بعد جمعه چهار
رکعت است و نزد ابی یوسف شش رکعت و مستحب آنست که
چهار رکعت بعد ظهر گزارد بدو سلام و پیش از نماز عصر دو رکعت
یا چهار رکعت مستحب است و بعد نماز مغرب دو رکعت سنت است
و بعد از آن شش رکعت دیگر مستحب است آنرا صلوٰة الاوابین
گویند و بروایتی بعد نماز مغرب بیست رکعت آمده و پیش از
عشا چهار رکعت مستحب است و بعد عشا دو رکعت سنت است و چهار
رکعت دیگر مستحب است و بعد وتر دو رکعت نشسته خواندن مستحب
است در رکعت اولی اذا زلزلت الارض و در رکعت
ثانیه قل یا ایها الکافرون خواند و نماز تهجد

سنت شمار کرده نشود
اگر فرضها را پیش از ظهر بجا آرد
اگر چهار سنت قبل از ظهر
باقی به شش فضیلت است بعد از
دو رکعت در دوام قعده
چهار رکعت مکروه نفوی بر قول ابی
استحسان دوام کذا فی الخلاصه
است دمن جاء علی اثری یقتدی بی الظهر و
اربع صباحا جر الله علی اثار رواه
الخزوی ۱۲ در مختار
صلوٰة الاوابین یعنی بیست رکعت
بر کاوشت شاه فضل شد روایت
این آیت از کلمات شاه ولی الله دهلوی
کذا فی البرهان محمد شاه دهلوی

بیان نوافل سنت

و بعد الجمعه

سنت موکده است پیغمبر صلی الله علیه وسلم گاهی ترک نفرموده و
اگر احیاناً فوت شده دوازده رکعت در روز قضا فرموده و نماز
تهجد از چهار رکعت کمتر نیامده و از دوازده رکعت زیاده هم ثبوت
نه پیوسته پیغمبر صلی الله علیه وسلم نماز وتر بعد تهجد میخواند سنت همینست
هر کرا بنفس خود اعتماد باشد وتر بعد تهجد آخر شب بخواند و این بهتر است
و اگر اعتماد نباشد پیش از خواب بخواند که احتیاط در آنست پیغمبر صلی الله
علیه وسلم گاهی تهجد مع وتر هفت رکعت خوانده و گاهی یازده و
گاهی سیزده و گاهی پانزده و گاهی دوگانه دوگانه و گاهی چهارگانه
چهارگانه و گاهی مجموع بیک سلام و گاهی هر دوگانه بوضوی
جدید و مسواک خوانده و بعد هر دوگانه بخواب رفته و باز بیدار شده
و طول قیام در تهجد بسیار میفرمود تا بحدیکه پایهای مبارک
ورم کرده و منشق شده گاهی چهار رکعت گزارده در رکعت اولی
سوره بقره و در ثانیه سوره آل عمران و در ثالثه سوره نسا و در رابعه

LYTTON LIBRARY
Date ....
ALIGARH
MUSLIM UNIVERSITY

سورة مائده خوانده و بقدری قیام کرده همان قدر رکوع و همچنان
قومه و همچنان سجود و همچنان جلسه ادا فرموده و گاهی در یک رکعت
این چهار سوره جمع فرموده و حضرت عثمان رضی الله عنه در یک رکعت
وتر تمام قرآن ختم کرده لیکن مستحب آنست که هر روز آنقدر بخواند که
دوام بران تواند کرد و گاهی یک ختم کند یا دو ختم یا سه ختم و اکثر صحابه
در هفت شب ختم میفرمودند شب اول سه سورهٔ بقره و آل عمران و
نساء شب دوم پنجسوره بعد از هفت سوره باز نه باز یازده باز سیزده تا
تا آخر قرآن و این ختم را فی شوق می نامند و قرآن بترتیل خواند و
مستحب آنست که نماز صبح بجماعت خوانده تا بلند شدن آفتاب در
ذکر مشغول باشد آنزمان دوگانه نفل گزارد ثواب یک حج و یک عمرهٔ
کامل دریابد و اگر چهار رکعت اول روز بخواند حق تعالی میفرماید که تا
آخر روز او را کفایت کنم و این نماز را اشراق گویند و چون آفتاب
گرم شود پیش از زوال نماز ضحی هشت رکعت از پیغمبر خدا مروی شده

بیان نماز تسبیح

وبعد زوال پیش از ظهر چهار رکعت نفل مروی گشته و هرگاه وضو
جدید کند تحیة الوضو دوگانه سنت است و هرگاه در مسجد درآید دو
رکعت تحیة المسجد سنت است و بعد عصر تا بمغرب در وکرا آنے
مشغول ماندن سنت است مسئله جماعت در نفل مکروه است
مگر در رمضان سنت است که بعد هر چار رکعت سلام بگزارد
باجماعت در هر رکعت ده آیت خواند تا در تمام رمضان ختم قرآن
شود و اکسل قوم ازین کم نکنند و اگر قوم راضی باشند در تمام
رمضان دو ختم یا سه ختم یا چهار ختم کند و بعد هر چار رکعت
بمقدار آن چهار رکعت جلسه کنند و هر که مشغول شود و این را تراویح
گویند و بعد تراویح وتر بجماعت گزارد و سوای رمضان وتر
بجماعت مکروه است نماز استخاره اگر کاری پیش آید سنت است
که استخاره کند وضو کند و دوگانه نفل گزارد و بعد دوگانه
حمد خدا و درود بر پیغمبر صلی الله علیه وآله وسلم و این دعا بخواند

بیان جماعت

اللّٰھم انی استخیرک بعلمک واستقدرک بقدرتک واسالک
من فضلک العظیم فانک تقدر ولا اقدر وتعلم
ولا اعلم وانت علام الغیوب اللّٰھم ان کنت تعلم ان
ھذا الامر خیر لی فی دینی ودنیای وعاقبۃ امری
فقدرہ ولیسرہ لی ثم بارک لی فیہ وان
کنت تعلم انہ شر لی فی دینی ودنیای
وعاقبۃ امری فاصرفہ عنی واصرفنی
عنہ واقدر لی الخیر حیث کان
ثم رضنی بہ نماز توبہ اگر معصیتے سرزند
باید کہ زود وضو کند ودوگانہ نماز گزارد واستغفار
کند واز ان توبہ کند برگذشتہ ندامت کشد
وآیندہ عزم بکند کہ باز مرتکب آن نہ شود نماز
حاجت اگر او را حاجتے پیش آید وضو کند ودوگانہ نماز

گزارد و حمد و صلوة گفته این دعا بخواند لا اله الا الله
الحلیم الکریم سبحان الله رب العرش العظیم الحمد لله
رب العالمین اسالک موجبات رحمتک و عزائم
مغفرتک و الغنیمة من کل بر و السلامة من کل ذنب
و السلامة من کل اثم لا تدع لی ذنبا الا غفرته و لا هما
الا فرجته و لا دینا الا قضیته و لا حاجة من حوائج الدنیا
و الآخرة هی لک رضا الا قضیتها یا ارحم الراحمین

نماز تسبیح صلوة التسبیح

نماز تسبیح صلوة التسبیح برای مغفرت جمیع ذنوب صغیره
و کبیره خطا و عمد سر و علانیه در حدیث آمده پیغمبر خدا
غم خود عباس رضی الله عنه آموخته بود چهار رکعت در
هر رکعت بعد قرائت پانزده بار سبحان الله و الحمد لله
و لا اله الا الله و الله اکبر خواند و در رکوع ده بار و در قومه
ده بار و در سجده ده بار و در جلسه ده بار و در سجده دوم

ده بار و بعد سجدهٔ دوم نشسته ده بار پس در هر رکعت هفت و
پنج بار و در چهار رکعت سه صد بار بخواند اگر مقدور
داشته باشد این نماز هر روز خوانده باشد و اگر نه در هفته
یک بار و الا در ماهی یک بار و الا در سالی یک بار و
الا در تمام عمر یک بار و بهتر آنست که در چهار رکعت از
مسبحات چهار سوره خواند و مسبحات هفت سوره است سورهٔ
بنی اسرائیل و حدید و حشر و صف و جمعه و تغابن و اعلی نماز کسوف
چون آفتاب بگسوف کند سنت است که امام جمعه دو رکعت
نماز گزارد و در هر رکعت یک رکوع کند مثل دیگر نمازها و قرائت
بسیار دراز خواند و آهسته و نزد صاحبین جهر
بقرائت کند و بعد نماز بذکر مشغول باشد تا که آفتاب روشن
شود و اگر جماعت نباشد تنها خواند دوگانه یا چهارگانه همچنین
در خسوف ماه و ظلمت و شدت باد و زلزله و مانند آن

صلوة الکسوف

طلب باران برای استسقا گاہی رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم
فقط دعا فرمودہ گاہی در خطبہ جمعہ دعا کردہ و عمر رضی اللہ عنہ
برای استسقا برآمد و استغفار نمود و بس و لہذا نزد امام اعظم رح
در استسقا نماز سنت موکدہ نیست بلکہ گفتہ کہ استسقا دعا و استغفار
است و اگر نماز گزارند تنہا تنہا جائز است لیکن از نبی صلی اللہ
علیہ وسلم بروایت صحیح در استسقا نماز بجماعت ثابت شدہ
و لہذا ابی یوسف رح و محمد رح و اکثر علما گفتہ اند کہ امام ہمراہ جماعت
مسلمین مصلی برآید و کفار ہمراہ نباشند و امام با جماعت
دو گانہ نماز گزارد و قرأت بجہر خواند و بعد نماز مثل عید دو
خطبہ خواند و استغفار کند و دعای استسقا بادعیہ ماثورہ بخواند

اللّٰھم اسقنا غیثا مریعا نافعا غیر ضار عاجلا غیر رائث ممرع النبات اللّٰھم اسق عبادک و بہائمک
وانشر رحمتک واحی بلدک المیت ونحو ذلک

نماز استسقا

مالابد منہ

وامام چادر خود گرداند نه قوم مسئله نفل بشروع واجب شود
واگر فاسد کند دوگانه قضا کند ونزد امام ابی یوسف اگر
نیت چهارگانه کرده بود و پیش از قعدهٔ اولی فاسد کرده
چهار رکعت قضا کند و همین خلاف است در آنکه چهار
رکعت نفل گزارد و در هر چهار رکعت قرارت ترک کند
یا در یک رکعت از شفعهٔ ثانیه قرارت کند ولبس
اگر قرارت کرد در دو رکعت اولین فقط یا در دو رکعت آخرین
فقط یا ترک کرد قرارت در یک رکعت از اولین یا در یک
رکعت از آخرین درین چهار صورت باتفاق دوگانه قضا
کند واگر قرارت کرد در یک رکعت از اولین نه غیر آن
یا در یکی از اولیین و یکی از آخرین درین دو صورت نزد محمد
دوگانه قضا کند ونزد شیخین چهارگانه واز ترک کردن قعدهٔ
اولی نزد محمد نماز باطل شود ونزد شیخین باطل نه شود

احکام ترک قرارت

متعلق صفحہ ۱۷

جدول احکام ترک قرارت در رکعات نوافل چہارگانہ غیر مؤکد ق

علامت قرارت خ علامت خالی بودن رکعت ازان

	رکعت اول	رکعت دوم	رکعت سوم	رکعت چہارم	بیان لزوم قضائے رکعات
۱	خ	خ	خ	خ	اولین نزد طرفین ہر چہار نزد ابی یوسف رح
۲	خ	خ	ق	خ	اولین نزد طرفین ہر چہار نزد ابی یوسف رح
۳	خ	خ	خ	ق	اولین نزد طرفین ہر چہار نزد ابی یوسف رح
۴	ق	ق	خ	خ	آخرین بالاجماع
۵	خ	خ	ق	ق	اولین بالاجماع
۶	خ	ق	ق	ق	اولین بالاجماع
۷	ق	خ	ق	ق	اولین بالاجماع
۸	ق	ق	خ	ق	آخرین بالاجماع
۹	ق	ق	ق	خ	آخرین بالاجماع
	درین صور تہائے نہ گانہ قضائے دو رکعت باید کذا فی الدر المختار و علیہ الفتوی				
۱۰	ق	خ	خ	خ	ہر چہار نزد شیخین اولین نزد امام محمد رح
۱۱	خ	ق	خ	خ	ہر چہار نزد شیخین اولین نزد امام محمد رح
۱۲	ق	خ	ق	خ	ہر چہار نزد شیخین اولین نزد امام محمد رح
۱۳	ح	ق	خ	ق	ہر چہار نزد شیخین اولین نزد امام محمد رح
۱۴	ق	خ	خ	ق	ہر چہار نزد شیخین اولین نزد امام محمد رح
۱۵	خ	ق	ق	خ	ہر چہار نزد شیخین اولین نزد امام محمد رح
	درین صور تہائے شش گانہ قضائے چہار رکعت باید کذا فی الدر المختار و علیہ الفتوی				

م قضاے کہ چنین نقل
کرده ام ودر شمنی اسے آورده شاخ توافق
قول امام محمد رحمه الله را اختیار کرده اند بسبب
دلیل امام اعظم رحمه الله درین مسئله دوم آنکه مستحاضه
اگر بعد طلوع آفتاب وضو کرده باشد تا خروج وقت ظهر نماز
گزارد واین روایت امام ابویوسف رحمه الله فرموده من
گزاردن نمازش تا دخول وقت ظهر روایت کرده ام
سوم آنکه اگر کسے از غاصب غلامے را خرید کرده آزاد
کند و بعده مالک غلام مشتری را اجازت دهد عتق
نافذ شود وامام ابویوسف رح گفت من عدم نفاذش
را روایت کرده ام چهارم آنکه نکاح مهاجره حامله جائز
نیست ابویوسف رحمه الله فرمود من جوازش را
روایت کرده ام لیکن تزویج تا وضع حمل مقاربت نکند
پنجم آنکه اگر غلام میان دو کس مشترک
باشد و مولاے آن برده م

فائده عجیبه

قضاے چهارگانه از ترک قراءت در یک رکعت
از هر دو شفع که نزد امام اعظم رحمه الله درین جدول
منقول شده روایت امام محمد رحمه الله از ابویوسف رح
است اما خود امام ابویوسف رحمه الله ازین روایت
انکار کرده اند تفصیلش آنکه چون امام محمد رح باجازت امام
ابویوسف رحمه الله تالیف جامع صغیر نموده خوشنود و
طریقه اسناد نزد خود از امام ابویوسف رحمه الله از امام ابوحنیفه
رحمه الله درآن بنا نهاد و امام محمد رحمه الله کتاب مذکور
را بر ابویوسف عرض کرد بعد تحسینش فرمود همه صحیح ومطابق
است مگر شش مسئله من از امام ابوحنیفه نقل کرده ام
امام محمد رحمه الله گفت من این نقل از جناب ادام [illegible] فرموده
بودی [illegible] کردی که از انها مسئله
صد الذکر است که ابویوسف گفت من
از امام درین صورت م

چنین روایت کرده ام [illegible]
کرده شود [illegible] ابویوسف [illegible]
قیمت غلام مذکور [illegible]
[illegible] النهر الفائق [illegible] شرح الملتقى والله اعلم وعلمه اتم ١٢

غلام سابق الذکر آزاد کند [illegible]
[illegible] ازان [illegible] عفو
کند قصاص ساقط شود
نزد امام اعظم رحمه الله
ونزد صاحبین [illegible] کننده
[illegible]
[illegible] دیت [illegible]
کند ابویوسف رحمه الله
گفت من قول امام
ما موافق قول [illegible] نقل
کرده ام ودرین اختلاف

فائده عجیبه

[illegible]

بلکه سجده سهو لازم آید اگر سهوا ترک کرده مسئله اگر نذر کرد که
یعنی زن ۱۲
فردا نماز نفل گزارم یا روزه دارم پس حائضه شد قضا لازم
آید مسئله نفل نشسته خواندن بی عذر با وجود قدرت بر
قیام جائز است لیکن نشسته بی عذر خواندن ثواب یک درجه دارد
و استاده خواندن دو درجه و اگر استاده شروع کرد و نشسته
تمام کرد هم جائز است لیکن باکراهت مگر بعذر ماندگی و هم جائز
است بسبب ماندگی تکیه بر دیوار کردن در نفل مسئله نفل
یا بر عصا و بر ستون ۱۲
گزاردن بر اسپ یا شتر یا مانند آن خارج مصر جائز است با شاره
رکوع و سجود کند بهر سو که رو کند مرکوب او مسئله اگر شروع
کرد بر اسپ پس بر زمین آمد همان نماز بار کوع و سجود تمام کند
و نزد ابی یوسف رحمه الله نماز از سر گیرد و اگر بر زمین نماز
شروع کرد پس سوار شد نمازش باتفاق باطل شد بنا نکند

فصل سجود تلاوت واجب شود بر کسیکه آیت سجده بخواند

بیان سجدهٔ تلاوت

مالابد منه

یا بشنود اگرچه قصد شنیدن نکرده باشد مسئله از خواندن
امام اگرچه آهسته خواند بر مقتدی سجده واجب شود و از خواندن
مقتدی بر کسی واجب نشود مگر بر کسیکه خارج نماز باشد و از و
بشنود و همچنین کسیکه در رکوع یا سجود یا قومه یا جلسه آیه سجده خوانده باشد
مسئله اگر کسی خارج نماز آیه سجده خوانده مصلی بشنید بعد نماز
سجده کند و اگر در نماز آن سجده کند روا نباشد لیکن نماز باطل
نشود مسئله اگر امام آیه سجده خواند و کسی خارج نماز آن را
بشنید پس تر با آن امام اقتدا کرد اگر پیش از سجده کردن امام
اقتدا کرد همراه امام سجده کند و اگر بعد سجده کردن امام در
همان رکعت داخل شد اصلا سجده نکند و اگر در رکعت دیگر
داخل شد بعد نماز سجده کند مانند کسیکه اقتدا نکرده مسئله
سجده تلاوت که در نماز واجب شده بعد نماز قضا نشود مسئله اگر
کسی آیه سجده خارج نماز خواند و سجده نکرد پس در نماز شروع کرد و با

مالابد منه

بیان سجده تلاوت

همان آیه خواند یک سجده کفایت کند و اگر سجده کرد پس در نماز
شروع کرد و باز همان آیه خواند باز سجده کند **مسئله** اگر شخصی در
مجلسی یک آیه سجده بارها خواند یک سجده کفایت کند و اگر آیه دیگر
خواند یا مجلسی دیگر شد سجده دیگر کند و اگر مجلس تلاوت کننده متحد
است و مجلس سامع غیر متحد بر تلاوت کننده یک سجده واجب شود
و بر سامع و سجده و بعکس آن اگر مجلس سامع متحد باشد نه مجلس تلاوت کننده

مسئله کیفیت سجده آنست که با شرائط نماز تکبیر گویان بسجده رود
و تسبیحات گوید و تکبیر گویان از سجده سر بردارد و تحریمه و تشهد و سلام در سجده
تلاوت نیست **مسئله** مکروه است که تمام سوره خواند و آیت سجده نخواند
و بعکس مکروه نیست و یکدو آیه با آیه سجده ضم کرده خواندن بهتر است
و بهتر آنست که آیه سجده آهسته خواند تا بر سامعان سجده واجب نشود

کتاب الجنائز

موت را همیشه یاد داشتن و وصیت نامه بما وجب به الوصیته

همراه داشتن مستحب است و در وقت غلبهٔ ظن بموت واجب و در حدیث است که
هر که هر روز بیست مرتبه موت را یاد کند در جملهٔ شهادت یابد مسئله چون مسلمان
مشرف بمرگ شود تلقین شهادتین کرده شود و سورهٔ یٰسین بر سرش خوانده
شود و چون بمیرد دهن چشم او پوشیده شود و در دفن او شتابی کرده
شود مسئله چون غسل داده شود تخته را نبود سوزسه بار تجمیر کنند و
مرده را برهنه کرده عورت او پوشیده بروی بیارند و نجاست حقیقی
پاک کرده بی آنکه آب در دهن و بینی او کرده شود وضو کنانیده
بآنیکه در ان اندکی برگ کنار یا مانند آن جوش داده باشند غسل
داده شود و موی ریش و موی سر او را به گل خیر و مانند آن بشویند
اول بپهلوی چپ غلطانیده پستر بر پهلوی راست غلطانیده بشویند
تا که آب روان شود و تکیه داده شکم او را آهسته بمالد اگر چیزی
برآید پاک کند و اعادهٔ غسل ضرور نیست پستر از پارچهٔ خشک
کرده خوشبو بر سر ریش و کافور بر اعضای سجده او بمالد و کفن پوشاند

مالابدمنه
بیان سنت

مرد را سه پارچه سنونست بقول ابی حنیفه رح یکی کفنی تا نصف ساق
و دو چادر از سر تا قدم و در حدیث صحیح آمده که نبی صلعم را در سه چادر
کفن داده شد قمیص در ان نبود و دستار بستن بدعت است و
اگر سه پارچه میسر نشود و پارچه کفن کفایت است و حمزه رضی الله عنه
را در یک چادر دفن کرده شد که اگر سر می پوشید پا برهنه می شد
و اگر پا میپوشید از جانب سر کوتاهی میکرد آخر بحکم آن سرور
علیه السلام بجانب سر کشیدند و بر پاگیاه انداختند و زن را دو پارچه
زیاده داده شود یکی دامنی که موی سر بدان پیچیده بر سینه ببندند یکی
سینه بند از بغل تا زانو و اگر میسر نشود سه پارچه کفن کفایت است و عند ضرورة
هر چه پیهم رسد مسئله مرده مسلمان را غسل و کفن دادن و نماز جنازه
خواندن و دفن کردن فرض کفایت است و بدون غسل و کفن
نماز جنازه صحیح نیست مسئله برای امامت نماز جنازه پادشاه
اولی ست پستر قاضی پس تر امام محله پستر والی ست

۲۷۶۳

اقرب پس اقرب لیکن پدر میت برای امامت از پسر شریف اولیست

مسئلہ نماز جنازہ چہار تکبیر است بعد تکبیر اولی سبحانک اللہم

تا آخر خواند نزد امام اعظم رح سورۂ فاتحہ خواندن در نماز جنازہ

مشروع نیست واکثر علما برانند کہ فاتحہ ہم نخواند و بعد تکبیر

دوم درود بر پیغمبر صلی اللہ علیہ وسلم خواند و بعد سوم برای

میت و جمیع مسلمانان دعا خواند اللہم اغفر لحینا و میتنا

الی آخرہ و بر جنازۂ طفل نخواند اللہم اجعلہ لنا فرطا اللہم

اجعلہ لنا اجرا و ذخرا اللہم اجعلہ لنا شافعا و مشفعا و بعد

تکبیر چہارم سلام گوید مسئلہ ہر کہ بعد تکبیر امام حاضر شود

ہرگاہ امام تکبیر دیگر گوید ہمراہ او تکبیر گفتہ داخل نماز

شود و بعد سلام امام تکبیرات اول کہ فوت شدہ قضا کند

و نزد ابی یوسف انتظار تکبیر دیگر امام ضرور نیست مانند کسیکہ

وقت تحریمہ امام حاضر باشد و ہمراہ امام تکبیر تحریمہ نگفت و بنماز جنازہ

سوار بر سپیان جائز نیست مسئله نماز جنازه در مسجد مکروه است
بے عذر در پنجمین نشسته ۱۲ از مختار

مسئله نماز بر مردهٔ غائب و بر عضوی کمتر از نصف نروا نیست

مسئله طفل بعد ولادت اگر آواز کرد بران نماز کرده شود
نام نهاده و غسل داده ۱۲ از مختار

والا نه مسئله طفلیکه از دار الحرب بدون مادر و پدر بندی
کرده شد و یا یکی از پدر و مادرش مسلمان شد یا خود عاقل بود و مسلمان
شد درین هر دو صورت اگر آن طفل بمیرد نماز بروی کرده شود

مسئله سنت آنست که جنازه را چهار کس بردارند و جلد
روان شوند نه پویان و همراهیانش پیش جنازه روان شوند
و تا که جنازه بر زمین نهاده نشود نه نشینند مسئله لحد در قبر
کرده شود و میت را از جانب قبله داخل کرده شود و وقت
جامع الابوز است ۱۲ بهلکا
نهادن بسم الله و علی ملة رسول الله گفته شود و روی بسوی
قبله کرده شود و قبر زن پوشیده شود و خشت خام یا نی نهاده
خاک انباشته شود و قبر مثل کوهان شتر کرده شود

سئله
بعد دفن میت مستحب
است یا مباح ۱۲
نزد قرائت قرآن
خواندن برای میت
دعا کنندگان حاضر
مسئله
قبیل لم الرقی
ما لا بد منه
ذکر داشتن میت و

وخشت پخته وچونه وچوب دران کردن مکروه است مسئله انچه
بر قبور اولیا عمارتهای رفیع بنا می کنند وچراغان روشن میکنند
وازین قبیل هرچه میکنند حرام است یا مکروه مسئله اگر بدون خواندن
نماز جنازه مرده دفن کرده شد بر قبر نماز جنازه خوانده شود تا سه
روز وبعد سه روز نماز بر قبر جائز نیست نزد امام اعظم رحمه وپیغمبر
صلی الله علیه وآله وسلم بعد هفت سال قریب وفات خود بر شهدای
احد نماز جنازه خوانده شاید که این خصوصیت شهدا باشد
که بدن آنها منفسخ نمی شود فصل در شهید کسی که از دست
اهل حرب یا اهل بغی یا قطاع الطریق کشته شد یا در
جنگ گاه یافته شد وبروی اثر قتل است یا او را مسلمانی
بظلم کشته ودیت از قتل او واجب نشد وآن کس
طفل یا دیوانه یا مجنب یا زن حائضه نیست وبیش از
مردن از خوردن یا آشامیدن یا علاج کرده شدن

یا بیع یا شرا یا وصیت کردن منتفع نشده و نمازی بعذر حمی شدن
(یا امور دنیا نه با سوء قوت ۱۲)
بروی فرض نشده آن کس شهید است اورا غسل نباید داد و در
پارچه بدنش باید کرد لیکن بروی نماز باید خواند و اگر این شروط
نیافته شد و ظلماً کشته شد اگرچه ثواب شهادت یابد لیکن غسل و
کفن داده شود و نماز خوانده شود و اگر در حد یا قصاص کشته شد
شهید نیست غسل داده شود و بروی نماز خوانده شود و اگر قاطع طریق
یا باغی کشته شد غسل داده شود و نماز بروی نخوانده شود فصل در
ماتم اگر زنی را شوهر فوت شود بروی ماتم کردن تا چهار ماه و ده
(یعنی سوگ کردن ۱۲)
روز ایام عدت واجبست زینت نکند و پوشیدن پارچه معصفر
و پارچه زعفرانی و استعمال خوشبو و روغن و سرمه و حنا
ترک کند مگر بعذر و از خانه شوهر برنیاید مگر روزانه برای
ضرورت و شبانه همانجا باشد مگر در صورتیکه بجبر از خانه بدر
کرده شود یا خانه منهدم شود یا خوف کند بر نفس

غسل داده شود
همچنین است در
زلعی و حاجی رهبر
دشمن و قاتلی
ولیکن در روز مختار
گفته گرایشان را
غسل داده نشود
و نماز بر ایشان
گزارده نشود ۱۲

مالا بد منه

بیان ماتم

از زادن طفل هلاک
شود ۱۲ الکوفی الطحاوی و الدر المختار
و حاجی الامروز
قولہ فان بزنی
نخوانده شود و اگر بعد دفن شدن جنگ
کشته شد نماز بر و خوانده شود ۱۲
قولہ اگر زنی را
یعنی صغیره یا مسلمه و مجنونه باشد
و اگر در عدت بالغ شد یا بپوشش
آمده عدد الیخی ترک زینت وی را
واجب شود ۱۲ الکوفی الدر المختار
قدرت بر دوام داشتن همیشه را
بگمان غالب رفع مسئولیت شوهر از ان
با بار دوم کرده و نماز بر و

معلوم شود با یکی از ان چیزها که بالا
مذکور شد انتفاع عاصل شود
پیش از دفن غسل و کفن شهید
نماز بر او خواندن شهید آخرت است طرف دنیا
شهید آخرت است طرف دنیا
دست بدارد بر سر و صاحب اسهال
دست بدارد بر سر و طاعون از خبث
دست بدارد بر سر و طاعون از خبث
آن یاد کرد ۱۲ الکوفی الدر المختار
و حاجی الامروز
قولہ فان بزنی
نخوانده شود و اگر بعد دفن شدن جنگ
کشته شد نماز بر و خوانده شود ۱۲
قولہ اگر زنی را
یعنی صغیره یا مسلمه و مجنونه باشد
و اگر در عدت بالغ شد یا بپوشش
آمده عدد الیخی ترک زینت وی را
واجب شود ۱۲ الکوفی الدر المختار
قدرت بر دوام داشتن همیشه را
بگمان غالب رفع مسئولیت شوهر از ان
با بار دوم کرده و نماز بر و

برای ایشان طعام پخته
دوم قدرت بر دوام
دیگر بر اعظم امر او که
داشتن ۱۲ الکوفی الدر المختار
بجنگ ۱۲ قولہ بر نشستن زیور و بیرون
شانه نکند و نماز بر کردن ۱۲
دوختن

یا بر مال خود و اگر سوای شوهر دیگری از اقربای زن فوت شود
سه روز ماتم کردن جائز است و زیاده از سه روز حرام است مسئله
غم کردن بدل و گریستن از چشم بمرده جائز است و آواز بلند کردن
در گریه و نوحه کردن و گریبان چاک کردن و بر سر روی دست
زدن حرام است اکثر احادیث صحاح دلالت دارند بر آنکه میت
بسبب نوحه کردن اهل او عذاب کرده میشود و درین باب
علما را اقوال مختلف اند و مختار نزد فقیر آنست که اگر مرده در حالت
حیات خود بنوحه عادت داشته باشد یا بدان وصیت کرده باشد یا بدان
راضی باشد یا میدانست که اهل من بر من نوحه خواهند کرد
و آنها را ازان منع نکرد درین صورتها میت عذاب کرده شود
بنوحه اهل او والا عذاب نکرده شود مسئله سنت است
که در مصیبت انا لله و انا الیه راجعون گویند و صبر کنند مسئله
طعام فرستادن برای اهل میت روز مصیبت سنت است

فصل زیارت قبور مردان را جائز است نه زنان را سنت

آنست که در مقابر رفته السلام علیکم یا اهل القبور من المسلمین والمومنین انتم لنا سلف ونحن لکم تبع وانا انشاء الله بکم للاحقون یرحم الله المستقدمین منا والمستاخرین اسئل الله لنا ولکم العافیة یغفر الله لنا ولکم یرحمنا الله وایاکم از امیر المومنین علی کرم الله وجهه مرویست از پیغمبر علیه الصلوة والسلام که هرکه بر مقابر گذرد وقل هو الله احد یازده بار خوانده به مردگان ببخشد موافق شمار مردگان او را هم ثواب داده شود واز ابی هریرة مرویست مرفوعا هرکه فاتحه واخلاص وسوره تکاثر خوانده برای مردگان ثواب آن گرداند مردگان برای او شفیع باشند واز انس مرویست مرفوعا که هرکه سوره یس در مقابر بخواند آنها را تخفیف کند حق تعالی واین ثواب

(یعنی این را از رسول الله صلعم شنیده)

بعد آنها باشد فائده اکثر محققین بر آنند که اگر کسی مرده را ثواب
نماز یا روزه یا صدقه یا دیگر عبادت مالی یا بدنی بخشد میرسد مسئله
سجده کردن بسوی قبور انبیا و اولیا و طواف گرد قبور کردن
و دعا از آنها خواستن و نذر برای آنها قبول کردن حرام است
بلکه چیزهای از آنها بکفر میرساند پیغمبر صلی الله علیه وآله وسلم
بر آنها لعنت گفته و از آن منع فرموده و گفته که قبر مرا بت نکنید

کتاب الزکوة

رکن دوم از ارکان اسلام زکوة است چون بعضی قبائل عرب
بعد وفات رسول الله صلی الله علیه وسلم خواستند که زکوة ندهند
ابوبکر صدیق قصد جهاد با آنها فرمود و بر آن اجماع منعقد شد
منکر وجوب زکوة کافر است و تارک آن فاسق مسئله زکوة واجب
بر هر مسلم عاقل بالغ که مالک نصاب شود و فارغ باشد از
حوائج اصلیه و دین و نصاب نامی باشد و بر وی سالی تمام گذشته باشد

بیان نصاب

مسئله اگر بعد ملک نصاب پیش از تمام سال زکوة یکسال یا زکوة چند سال پیشگی ادا کرده باشد مسئله اگر مالک یک نصاب زکوة چند نصاب دارد و بعد ادای زکوة مذکور مالک چند نصاب شد تا هم ادا جائز باشد مسئله زکوة در مال صبی و مجنون واجب نشود نزد ابی حنیفه و نزد ائمه ثلثه واجب شود و ولی از طرف او ادا کند مسئله در مال ضمار یعنی مالیکه گم شده باشد یا در دریا افتاده باشد یا کسی غصب کرده باشد و بران شهود نباشند یا در صحرا مدفون بود و مکانش فراموش شده باشد یا دین باشد بر کسی و مدیون منکر باشد و شهود بران نباشند یا بادشاه یا مانند آن یعنی کسیکه فریاد او نزد دیگری ممکن نباشد بمصادره گرفته باشند درین چنین مال زکوة واجب نیست و اگر این مال باز بدست آید بابت ایام گذشته زکوة واجب نشود و اگر دین باشد بر مقر اگرچه مفلس باشد یا بران دین شهود باشند یا در علم قاضی باشد یا در خانه

مدفون باشد و مکان آن فراموش شده باشد در اینچنین مال
زکوة واجبست بابت ایام گذشته نیز مسئله دین[1] هرگاه وصول
شود زکوة آن داده شود و اگر دین بدل تجارت باشد بعد قبض
چهل درم زکوة دهد و اگر دین بدل مال نما شد نه بابت تجارت مثل
ضمان مغصوب زکوة آن بعد قبض نصاب داده شود و اگر دین بدل
غیر مال نما شد چون مهر و بدل خلع و مانند آن بعد قبض مال و نصاب
و گذشتن سال زکوة داده شود نزد امام اعظم و نزد صاحبین آنچه قبض
کند مطلقاً زکوة آن دهد بگردیت[2] وارث جنایت و بدل[3] کتابت این
را بعد قبض نصاب و گذشتن سال بر آن زکوة دهد مسئله برای ادای
زکوة نیت[4] وقت ادا یا وقت جدا کردن قدر زکوة از دیگر مال شرط[5]
مسئله اگر بدون نیت زکوة تمام مال را صدقه کرد زکوة ساقط[6]
شود و اگر بعض مال را صدقه کرد نزد ابی یوسف رح هیچ ساقط
نشود و نزد محمد رح القدر هر قدر که صدقه کرد زکوة

[1] دین بر مقر مفلس یا معسر یا منکر که بینه ندارد یا بینه دارد و قاضی حکم نمیکند یا حکم میکند و مال را نمی یابد یا مال را می یابد و میفروشد و ثمن را نمی گیرد یا می گیرد و قبض نمیکند یا قبض میکند و امانت میدارد یا امانت میدارد و ضایع میکند یا ضایع میکند و ضمان نمیگیرد یا ضمان میگیرد و ضامن مفلس یا معسر یا منکر یا غایب میشود یا میمیرد و وارث ندارد یا وارث دارد و میراث نمیگیرد یا میگیرد و قبض نمیکند یا قبض میکند و امانت میدارد یا امانت میدارد و ضایع میکند یا ضایع میکند و ضمان نمیگیرد یا ضمان میگیرد و ضامن مفلس یا معسر یا منکر یا غایب میشود یا میمیرد و وارث ندارد

[2] گردیت دیه که بر عاقله واجب شود

[3] بدل کتابت آنچه بنده مکاتب بدهد

[4] نیت در زکوة شرط است

[5] شرط است که مال زکوة در وقت ادا یا وقت جدا کردن قدر زکوة از دیگر مال موجود باشد

[6] زکوة ساقط شود و بشرط که صدقه تبرعا باشد و اگر به نیت نذر یا واجبی دیگر صدقه نمود پس صحیح خواهد شد آنچه نیت کرده و ضامن خواهد بود زکوة را ۱۲ درمختار

بیان زکوٰۃ

حصۂ آن ساقط شد مسئلہ اگر اوّل سال و آخر سال نصاب کامل بود
و درمیان سال ناقص شود زکوٰۃ تمام سال واجب شود و نقصان
میانہ قبر نیست مسئلہ مال نامی کہ دران زکوٰۃ واجب شود قسمت
یکی نقد یعنی زر و سیم خواہ مسکوک بود یا تبر یا زیور یا ظروف طلا و
نقرہ نصاب زر بیست مثقال است کہ ہفت و نیم تولہ باشد
و نصاب سیم دو صد درم است کہ پنجاہ و شش روپیہ سکۂ دہلی
وزن آن میشود و مقدار زکوٰۃ واجب از ہر دو جنس چہلم حصہ است
و اگر کم از نصاب زر باشد و همچنین سیم نزد امام اعظم رحمۃ اللہ
ہر دو را باعتبار قیمت یک جنس کردہ نصاب اعتبار کردہ شود
و منفعت فقیر مرعی داشتہ شود و نزد صاحبین رح باعتبار اجزا
نصاب کامل کردہ می شود پس اگر صد درم سیم و دہ مثقال زر باشد
باتفاق زکوٰۃ واجب شود و اگر صد درم سیم و پنج مثقال زر باشد
و قیمت پنج مثقال زر برابر صد درم است زکوٰۃ نزد امام اعظم

واجب شود نه نزد صاحبین مسئله اگر زر یا نقره بمغشوش باشد
حکم زر و نقرهٔ خالص دارد اگر غش دران مغلوب باشد و اگر
غش غالب باشد حکم عروض دارد قسم دوم از مال نامی مال تجارت است
مسئله هر مال که به نیت تجارت خریده شود دران زکوة واجب
میشود و اگر کسی او را بخشیده باشد یا بوصیت کرده باشد یا زن
را در مهر مالی بدست آمده باشد یا مرد را در خلع یا در صلح از قصاص
مال بدست آمده باشد و وقت مالک شدن نیت تجارت
کرد نزد ابی یوسف رح دران زکوة واجب شود نه نزد محمد رح
مسئله اگر در میراث مالی بدست آمده باشد اگرچه وقت مردن
مورث نیت تجارت کرد مال تجارت نشود و زکوة دران باتفاق
واجب نشود مسئله اگر غلامی را برای تجارت خرید
کرد پیشتر نیت استخدام کرد مال تجارت نماند و اگر برای استخدام
خرید کرد پیشتر نیت تجارت کرد مال تجارت نشود

تا که آنرا نفروشند مسئله مال تجارت از بر یابیم در انچه نفع فقرا باشد
قیمت کرده شود پس اگر بمقدار نصاب یکی از هر دو جنس رسد چهلم
حصهٔ آن در زکوة ادا کند قسم سوم از مال نامی سوائم اند یعنی
شتران و گاوان و بزها مخلوط نر و ماده که اکثر سال بر چریدن
در صحرا کفایت کنند و همچنین گلهٔ اسپان و تفصیل نصاب اجناس
سوائم و قدر واجب آن طول دارد و درین دیار این اموال بقدر
وجوب زکوة نمیباشد لهذا مسائل زکوة آن مذکور نکرده شد و همچنین
احکام عشر زمین عشری که درین دیار نیست و مسائل عاشر
که بر طرق و شوارع باشد مذکور نکرده شد مسئله اگر مسلمانی یا ذمی
کانی از زر یا نقره یا آهن یا مس یا مانند آن در صحرا یافت پنجم
حصه ازان گرفته شود و چهار حصه یابنده راست اگر زمین مملوک
کسی نیست و اگر مملوک است چهار حصه مالک راست و اگر در خانه
خود یافت نزد امام اعظم رحمه الله ازان خمس واجب نیست و نزد صاحبین

راهها ۱۲ — از عجایب بادشاه برای گرفتن زکوة ۱۲ — و یک حصه مالک گیرد ۱۲

واجب است واگر در زمین زراعتی خود یافت دران دور واست

مسئله اگر گنجی یافت اگر دران علامت اسلام است مثل سکه

اهل اسلام آنرا حکم لقطه است مالکش را تلاش کرده باید رسانید

واگر دران علامت کفر باشد خمس گرفته شود و باقی

فصل مصرف زکوة فقیر است که مالک کم از نصاب باشد و

مسکینی که مالک هیچ نباشد و مکاتب است برای ادای مال

کتابت و مدیون است که مالک نصاب است لیکن نصاب

او فاضل ازدین نیست و غازی که اسباب غذا ندارد و ازاین

دیراق و کسیکه مال دارد در وطن و او در سفر است بعید از وطن

و مال همراه ندارد ازین اصناف یک صنف را بدهد یا همه

شان را لیکن زکوة دهند مال زکوة با صول و فروع

و زوج خود یا زوجه خود و بنده و مکاتب خود و مدبر خود

و ام ولد خود ندهد و غلامی را که بعض او آزاد باشد هم ندهد

وکافر اندهد و بنی هاشم و موالی آنها را اندهد مگر صدقهٔ نفل و در
بنای مسجد و کفن میت و ادای قرض میت خرج نکند و بندهٔ
غنی و پسر صغیر غنی را اندهد مسئله اگر مصرف زکوة گمان کرده
زکوة داد پس ظاهر شد که غنی بود یا هاشمی یا کافر یا پدر یا پسر
زکوة ندهند نزد امام اعظم رحمه الله اعادهٔ آن لازم نیست
و نزد ابی یوسف اعاده لازم است و اگر ظاهر شد
که بندهٔ یا مکاتب او بود اعاده لازم است مسئله
مستحب آنست که یک فقیر را آن قدر دهد که دران روز محتاج
سوال نباشد مسئله مقدار نصاب یا اکثر بیک فقیر غیر مدیون
دادن یا از شهرے بشهرے دیگر مال زکوة فرستادن مکروه
است مگر وقتیکه قریب او یا محتاج تر در شهرے دیگر باشد
مسئله هر گرا قوت یک روز میسر باشد او را سوال نباید کرد

فصل صدقهٔ فطر واجب است بر هر حر مسلم که مالک

نصاب زکوة مال

مسئله

مسئله

مسئله

مسئله

مسئله

مسئله

مسئله

مسئله

مسئله

مسئله

مسئله

مسئله

نصاب باشد و آن نصاب فاضل باشد از دیون و حوائج
اصلیه و نامی بودن نصاب شرط نیست و بر مالک اینچنین نصاب
گرفتن صدقه حرام است صدقه فطر از نفس خود دهد و از فرزندان
صغیر خود اگر مالک نصاب نباشند و اگر باشند از مال آنها
داده شود و از بندگان خدمتی خود بدهد نه از بندگان
تجارتی اگرچه بنده مدبر یا ام ولد باشد نه از وجه خود و
فرزندان بالغ خود و مکاتب خود و نه از بنده گرو گرفته مگر
بعد باز آمدن و اگر یک بنده یا چند بنده در چند کس مشترک
باشند نزد امام اعظم رحمه الله صدقه فطر آن بنده بر کسی
واجب نشود مسئله صدقه فطر واجب میشود به طلوع فجر
روز عید پس کسیکه پیش از صبح عید بمرد یا بعد صبح زائیده شد
و یا اسلام آورد صدقه آن واجب نشود و پیش از عید
هم ادای صدقه فطر جائز است لیکن مسنون آنست که

فرزند صغیر خود اگر مالک نصاب نباشند و اگر باشند از مال آنها

صدقه فطر

مسئله

فرزندان

پیش از خروج بمصلی ادا کند اگر روز عید صدقه فطر ادا نکرد
(بعد از نماز صبح)
هرگاه خواهد قضا کند مسئله مقدار صدقه فطر نصف صاع است
از گندم یا آرد گندم یا سویق گندم یا یک صاع است از خرما
(فارسی است منتخبی ستقا)
یا جو و کشمش مثل گندم است نزد امام اعظم مثل جو نزد صاحبین
(بکسر همزه و فتح عالمگیری)
صاع ظرفی باشد که در آن هشت رطل از عدس یا ماش یا مانند
آن گنجد و نزد ابی یوسف پنج رطل و ثلث رطل و رطل بست استار
باشد و هر استار چهار و نیم مثقال پس من یکصد رطل برابر شش و پنج
سکه دهلی است و دادن قیمت عوض صدقه فطر جائز است فضل دیگر
صدقه نافله است بوالدین و اقربین و یتامی و مساکین و همسایه
و سائلین و غیره بدهد قال الله تعالی یسئلونک ماذا ینفقون
قل ما انفقتم من خیر فللوالدین الآیه لیکن بهتر آنست که آنچه زائد
از حوائج اصلی و دیون و نفقات و حقوق واجبه باید بدهد و در معصیت
خرج نکند پیغمبر صلی الله علیه وآله وسلم بعد فتح خیبر نفقه

ما لا بد منه

صدقه فطر و نافله

مسئله دوم در بیان صدقه فطر و نافله

یکساله پیشگی بازواج مطهرات میدادند و دیگر برای نفس خود
هیچ ذخیره نمیکردند هرچه میسر میشد در راه خدا میدادند و فرمودند
انفق یا بلال ولا تخش من ذی العرش اقلالا یعنی
خرج کن انچه داری ای بلال واز مالک عرش اندیشه
فقر مدار و مال را بیهوده خرج نکند که مبذر راحق تعالی برادر
شیطان گفته خرج بیهوده آنست که دران ثواب نباشد
ونه منفعتی در دنیا و خط نفس زیاده از حق نفس معتبر نیست
مسئله اول از صدقه نافله به بنی هاشم بدهد که زکوة بر آنها
حرام است و بتواضع و احترام نظر بقرابت رسول الله صلعم بگذرانند
مسئله صدقه نافله ذمی ادا دن جائز است نه حربی را مسئله
ضیافت مهمان تا سه روز سنت موکده است و بعد ازان مستحب

کتاب الصوم

یکی از ارکان اسلام روزه مبارک رمضانست و آن فرضست

قطعی بر هر مسلم مکلف منکر آن کافر بود و تارک آن بغیر فاسق

در صحیحین است که ابو هریره از رسول کریم صلی الله علیه وسلم

روایت کرده که هر عمل حسنه ابن آدم زیاده داده میشود ثواب

آن ده چند تا هفتصد چند حق تعالی فرمود مگر صوم بدرستیکه

روزه برای منست و من خود جزای روزه هستم الحدیث مسئله شرط

ادای روزه نیت است و طهارت از حیض و نفاس مسئله روزه

بر شش قسم است یکی روزه رمضان دوم روزه قضا سوم روزه نذر

معین چهارم روزه نذر غیر معین پنجم روزه کفارت ششم روزه نفل

نزد امام اعظم رح روزه رمضان بمطلق نیت و نیت فرض

بدون تبیید بنفل و فرض ۱۲

وقت و نیت نفل ادا شود و اگر نیت قضا یا کفارت کرد اگر

و نیت صوم از روز ۱۲

صحیح مقیم است فرض وقت ادا شود لا غیر و اگر مریض یا مسافر است

یعنی بیمار یا مسافر نیست ۱۲

انچه نیت کرد از قضا یا کفارت ادا شود و نزد صاحبین هم فرض

نه غیر آن ۱۲

وقت ادا شود و نزد مالک و شافعی و احمد برای روزه رمضان

مالا بد منه

بیان مسائل روزه

مسئله قبول شرط صحت روزه است

مسئله روزه ادای فرض رمضان

مسئله صحت روزه شرط وجوب ادا است

مسئله روزه قضا واجب است

مسئله روزه نذر

مسئله روزه کفارت

مسئله روزه نفل

مسئله روزه مسافر

مسئله روزه مریض

مسئله روزه حامله

مسئله روزه مرضعه

مسئله روزه پیر

مسئله روزه بیمار

مسئله روزه مجنون

مسئله روزه مغمی علیه

مسئله روزه مرتد

مسئله روزه کافر

مسئله روزه صبی

مسئله روزه مجنون

مسئله روزه مغمی علیه

مسئله روزه مرتد

مسئله روزه کافر

مسئله روزه صبی

ہم بتعیین نیت فرض وقت ضرور است ونذر معین نزد امام اعظم رح
چنانچہ بہ نیت نذر ادا شود ہم مطلق نیت ادا شود و ہم بہ نیت نفل
واگر نیت واجب آخر کردہ واجب آخر ادا شود و نزد اکثر ائمہ نذر
معین بدون تعیین نیت نذر ادا نشود و نفل بہ نیت مطلق ادا
شود باتفاق چنانچہ بہ نیت نفل و نذر غیر معین و قضا و کفارہ
را باتفاق تعیین نیت شرط است مسئلہ وقت نیت روزہ
از غروب آفتاب است تا طلوع صبح و بعد طلوع صبح نیت روا
نباشد مگر در روزۂ نفل تا پیش از زوال نزد شافعی رح و احمد رح
و نزد مالک بعد طلوع صبح نیت نفل ہم درست نیست و نزد امام اعظم رح
نیت روزۂ رمضان و نذر معین و نفل تا پیش از زوال صحیح است
و نیت قضا و کفارت و نذر غیر معین بعد طلوع صبح باتفاق
جائز نیست و نزد ائمہ ثلثہ ہر سی روزۂ رمضان را ہر شب
نیت علیحدہ علیحدہ شرط است و نزد مالک رح برای تمام رمضان

شب اول یک نیت کافیست اگر اول شب ماه نیت سی روز کرد و
در میان رمضان مجنون شد و چند روزه در جنون گذشت و مفطرات صوم
از و بوقوع نیامد نزد مالک روزه های او صحیح شد و نزد ائمه ثلثه ایام جنون
را روزه قضا کند بر اے فوت نیت و اگر جنون تمام ماه رمضان را در گرفت
روزه ساقط شود قضا واجب نگردد و اگر یکساعت از رمضان مجنون
را افاقت شد ایام گذشته را قضا کند اگرچه در حالت بلوغ مجنون بود یا بعد
از آن مجنون شد مسئله بدین ماه رمضان یا تمام شدن سی و ز شعبان
روزه واجب شود بر اے شهادت ماه رمضان اگر آسمان ابر یا مانند آن دارد
یک مرد یا یک زن عادل کافی است حر باشد یا رقیق و برای شهادت
شوال دو زن چنین جای دو مرد حر عادل یا یک مرد و دو زن احرار عدول لفظ شهادت
شرط است و اگر مطلع صاف باشد در رمضان و شوال جماعتی عظیم میباید
مسئله اگر بر رمضان بشهادت یک کس ثابت شده باشد و روز
سی ام ماه دیده شد افطار جائز نیست و اگر بشهادت دو مرد ثابت شد

بر اول یک نیت کافیست اگر اول شب ماه نیت سی روز کرد و
در میان رمضان مجنون شد و چند روزه در جنون گذشت و مفطرات صوم
از و بوقوع نیامد نزد مالک روزه های او صحیح شد و نزد ائمه ثلثه ایام جنون
را روزه قضا کند بر اے فوت نیت و اگر جنون تمام ماه رمضان را در گرفت
روزه ساقط شود قضا واجب نگردد و اگر یکساعت از رمضان مجنون
را افاقت شد ایام گذشته را قضا کند اگرچه در حالت بلوغ مجنون بود یا بعد
از آن مجنون شد مسئله بدین ماه رمضان یا تمام شدن سی و ز شعبان
روزه واجب شود بر اے شهادت ماه رمضان اگر آسمان ابر یا مانند آن دارد
یک مرد یا یک زن عادل کافی است حر باشد یا رقیق و برای شهادت
شوال دو زن چنین جای دو مرد حر عادل یا یک مرد و دو زن احرار عدول لفظ شهادت
شرط است و اگر مطلع صاف باشد در رمضان و شوال جماعتی عظیم میباید
مسئله اگر بر رمضان بشهادت یک کس ثابت شده باشد و روز
سی ام ماه دیده شد افطار جائز نیست و اگر بشهادت دو مرد ثابت شد

وسی روز گذشت افطار جائز شد اگرچه ماه ندیده شد مسئله اگر کسی ماه
رمضان یا ماه شوال بچشم خود دید و قاضی شهادت او رد کرد در هر دو صورت
واجبست که آنکس روزه دارد و اگر افطار کند قضا واجب شود نه کفاره
مسئله در روز شک یعنی سی ام شعبان چون ماه ندیده شود و مطلع صاف
نباشد روزه ندارد مگر به نیت نفل اگر موافق افتد روز صوم معتاد او را
والا خواص روزه دارند و عوام بعد زوال افطار کنند نزد امام اعظم رح
و آن روزه به نیت رمضان یا به نیت واجب آخر روزه داشتن مکروه است
و همچنین مکروه است تردید نیت که اگر رمضان باشد از رمضانست
والا از نفل یا واجب دیگر و بهر تقدیر و بهر نیت که روزه داشت چون
رمضان ثابت شود آن روزه نزد امام اعظم از رمضان ادا شود

فصل در موجبات قضا و کفاره اگر کسی در روزه رمضان جماع
کرد یا جماع کرده شد عمداً در قبل یا در دبر یا خورد یا آشامید عمداً اغذا
یا دوا روزه او فاسد شود و بر وی قضا و کفاره واجب شود و برده آزاد کند

واگر میسر نشود دو ماه پی بپی روزه دارد که دران ایام رمضان
وایام عیدین وتشریق نباشد واگر درمیانه آن روزه فوت شود بعذر
یا بعذر روزه از سر گیرد مگر بصورت حیض و نفاس اگر فطار واقع
شود مضائقه ندارد واگر مقدور روزه نداشته باشد بشصت مسکین
طعام دهد هر یک مثل صدقه فطر ونزد شافعی واحمد
بدون جماع کفارت واجب نشود واز افساد روزهٔ قضا یا کفاره
یا نذر کفاره واجب نشود وباتفاق واگر در یک رمضان دو روزه
یا چند روزه فاسد گردد بوجیکه کفارت واجب شود
اگر بعد افساد روزهٔ اول کفارت داده شد روزهٔ ثانی را
کفارت علیحده دهد وهمچنین در ثالث ورابع وبعد آن واگر
روزهٔ اول را کفارت نداده باشد تا آخر رمضان برای
افساد چند روزه یک کفاره کافیست ونزد مالک وشافعی
بر هر تقدیر چند روزه را چند کفاره می باید واگر

مالابد منست
قضا وکفارهٔ رمضان

مالابدمنہ

قضا و کفارۂ رمضان

در رمضان دو روزہ فاسد کردہ و کفارۂ روزۂ اول ندادہ درین
صورت باتفاق کفارہ علیحدہ واجب است و اگر بخطا یا
باکراہ افطار کرد کہ بجماع یا حقنہ کردہ شد یا در گوش یا در بینی دوا
چکانیدہ شد یا در زخم شکم یا زخم سر دوا چکانیدہ شد پس دوا بدماغ
او یا در شکم او رسیدہ یا سنگریزہ یا آہنی یا چیزی کہ از جنس دوا
و غذا نیست از حلق فرو برد یا بقصد پری دہن قی کرد یا بگمان
شب طعام سحور خورد و ظاہر شد کہ صبح بود یا بگمان غروب افطار
کرد حالانکہ غروب نشدہ بود یا طعام بفراموشی خورد و گمان
کرد کہ روزۂ من فاسد شد پس ترعمداً خورد یا آب در حلق خفتہ یخ شد
یا زنی خفتہ در حالت دیوانگی یا ببیہوشی جماع کردہ شد درین صورتہا
قضا واجب شود نہ کفارہ و ہمچنین اگر در رمضان بنیت روزہ کرد و
نہ نیت افطار و ہیچ از مفطرات صوم از و بوقوع نیامد قضا واجب
شود نہ کفارہ و اگر در رمضان مبارک نیت روزہ نکرد و طعام خورد

نزد امام اعظم کفارت واجب نشود و نزد صاحبین واجب شود و اگر روزه را
فراموش کرد و در حالت فراموشی طعام یا آب خورد یا جماع کرد
روزه فاسد نشود و قضا واجب نگردد و همچنین احتلام و انزال بنظر
شهوت و روغن بر بدن مالیدن و سرمه در چشم کشیدن و غیبت کسی کردن
و حجامت کردن و بقصد قی آمدن اگرچه کثیر باشد و بقصد قی اندک
کردن و آب در گوش چکانیدن روزه را فاسد نکند و اگر در ذکر روغن یا
چیزی دیگر چکانید نزد امام اعظم روزه فاسد نشود و نزد ابی یوسف
فاسد شود و اگر با زن مرده یا چهارپایه یا در غیر سبیلین جماع کرد
یا زن را بوسه کرد یا مس بشهوت کرد اگر انزال شد روزه فاسد شود
والا فاسد نشود و اگر در دندان چیزی از طعام باقی مانده و آن را
از دست برآورده خورد روزه فاسد شود و کفارت واجب نشود
و اگر از نوک زبان برآورده خورد اگر مقدار نخود باشد قضا واجب شود
و اگر از نخود کمتر باشد روزه فاسد نشود اگر دانه کنجد در دهن انداخته

از حلق فرو برد روزه فاسد شود و اگر در دهان خاید روزه فاسد نشود
تی پری دهن در دهن آمد و باز آنرا بقصد فرو برد روزه فاسد شود
و اگر تی قلیل در دهن آمد و بی قصد فرو رفت روزه فاسد نشود و
اگر پری دهن بی قصد فرو رفت نزد ابی یوسف رح فاسد شود نه نزد
محمد رح اگر قلیل بقصد فرو رفت نزد محمد فاسد شود نه نزد ابی یوسف رح
چشیدن چیزی یا خلیدن چیزی بیفزاید در روزه مکروه است و طعام
برای طفل خاییدن در صورت ضرورت جائز باشد و مضمضه
و استنشاق برای دفع گرمی و همچنین غسل برای دفع گرمی و
پارچه تر پیچیدن نزد امام اعظم مکروه است تنزیهاً که بر جزع
دلیل است و نزد ابی یوسف رح مکروه نیست مسئله اگر شب
مجنب شد و صبح کرد صائم در حالت جنابت روزه او صحیح
است لیکن مستحب آنست که پیش از طلوع صبح غسل کند مسئله
علما اتفاق دارند بر آنکه در روزه دروغ گفتن یا غیبت کسی کردن

یا بکسی نا سزا گفتن روزه را فاسد نمی کند لیکن سخت مکروه است
و نزد اوزاعی روزهٔ او فاسد شود رسول فرمود صلی الله علیه و
آله وسلم هر که ترک نکرد سخن دروغ و عمل معصیت پس حق تعالی
محتاج روزهٔ او نیست یعنی روزهٔ او مقبول نیست **مسئله**
اگر شخصی طعام میخورد یا جماع میکند و فجر طلوع کرده به مجرد
طلوع فجر طعام از دهان انداخت و ذکر از جماع برکشید نزد ممبو
روزهٔ او صحیح باشد و نزد مالک خ باطل شود **مسئله** مریض که بصوم
خوف زیادت مرض داشته باشد و مسافر که بالاتفاق آن
گفته شد آنها را افطار جائز است پس اگر مسافر را روزه
مضر نباشد بهتر آن است که روزه دارد و اگر مسافر در جهاد باشد
یا روزه او را مضر باشد او را افطار بهتر است و اگر بهلاکت
رساند افطار واجب است از روزه عاصی شود و مریض
و مسافر که افطار کرده بودند اگر در حالت همان مرض

یا بکسی ناسزا گفتن روزه را فاسد نمی کند لیکن سخت مکروه است
و نزد اوزاعی روزهٔ او فاسد شود رسول فرمود صلی الله علیه و
آله وسلم هر که ترک نکرد سخن دروغ و عمل معصیت پس حق تعالی
محتاج روزهٔ او نیست یعنی روزهٔ او مقبول نیست **مسئله**
اگر شخصی طعام میخورد یا جماع میکند و فجر طلوع کرده به مجرد
طلوع فجر طعام از دهان انداخت و ذکر از جماع برکشید نزد ممبو
روزهٔ او صحیح باشد و نزد مالک خ باطل شود **مسئله** مریض که بصوم
خوف زیادت مرض داشته باشد و مسافر که بالاتفاق آن
گفته شد آنها را افطار جائز است پس اگر مسافر را روزه
مضر نباشد بهتر آن است که روزه دارد و اگر مسافر در جهاد باشد
یا روزه او را مضر باشد او را افطار بهتر است و اگر بهلاکت
رساند افطار واجب است از روزه عاصی شود و مریض
و مسافر که افطار کرده بودند اگر در حالت همان مرض

یا بسفر مرند قضا واجب نشود و اگر بعد صحت و اقامت مرد ند هم
قدر ایام که بعد صحت و اقامت دریافتند همان قدر روزه را قضا
واجب شود چون قضا نکردند بر ولی از ثلث مال آنها بشرط وصیت
واجبست که فدیه دهد عوض هر روزه طعام یک مسکین بقدر صدقه
فطر و بدون وصیت واجب نیست و اگر تبرع کند صحیح شود مسئله
قضای رمضان اگر خواهد پی به پی گذارد و اگر خواهد متفرق اگر
تمام سال قضا نکرد و رمضان دیگر آمد روزهٔ رمضان دیگر ادا
کند پیش از بابت رمضان اول قضا کند و در نصورت هیچ فدیه
واجب نیست مسئلهٔ شیخ فانی که از روزه عاجز باشد افطار کند و
عوض هر روزه بقدر صدقهٔ فطر اطعام کند پیش اگر قدرت روزه
بهم رسید قضا بروی واجب شود مسئله زن حامله یا شیر ده هم
اگر بر نفس خود یا بچهٔ خود خوف کند افطار کند و قضا کند و فدیه واجب
فصل روزهٔ نفل بشروع واجب شود مگر روزه ایام منهیه و افطار

بالا بدینه

ذکر قضای روزه

روزه نفل بغیر عذر روا نیست و بعذر روا ست وضیافت هم عذر است
افطار کند و قضا لازم شود مسئله اگر در روز رمضان طفل بالغ شد
یا کافر مسلمان گشت یا مسافر مقیم شد یا حائضه پاک شد
با مجنون افاقه کرده ۱۲
امساک باقی روز واجب شود و امساک کرد یا نکرد در هر دو صورت قضا
واجب نشود مگر بر مسافر و حائض مسئله روز عید الفطر و عید الاضحی
و ایام تشریق روزه حرام است از شروع در این روز روزه واجب نشود
لیکن اگر نذر کرد روزه این ایام را یا روزه تمام سال را در هر دو صورت
درین روزه ها افطار کند و قضا کند و اگر روزه داشت عاصی شود لیکن نذر
از ذمه ساقط شود و قضا نباید فائده در حدیث آمده هر که
باکراهت ۱۲
بعد رمضان در شوال روزه دارد گویا که تمام سال روزه
داشته باشد بعضی علما گفته اند که شش روزه در شوال
متفرق دارد و متصل عید الفطر ندارد تا تشبه بنصاری نشود
لهذا متصل را مکروه داشته اند و فتوی بر آنست که مکروه نیست

وپیغمبر صلی الله علیه وآله وسلم در شعبان اکثر روزه داشتی ودر بعضی
احادیث بعد نصف شعبان از روزه نهی آمده بحیث آنکه ضعف
مانع صوم رمضان نشود مسئله در هر ماه سه روزه داشتن مسنون است
گاهی پیغمبر روزهٔ ایام بیض سیزدهم چهاردهم پانزدهم داشته وگاهی
اول ماه وگاهی آخر ماه وگاهی در هر عشره یکروزه وگاهی پنجشنبه
ودوشنبه وپنجشنبه یا دوشنبه وپنجشنبه ودوشنبه وگاهی در
یکماه شنبه یکشنبه دوشنبه ودر ماه دوم سه شنبه چهارشنبه پنجشنبه
روز عرفه هرکه روزه دارد دوساله گناه او بخشیده شود سالی گذشته
وسالی آینده واگر روز عاشوره روزه دارد یکساله گذشته گناه او بخشیده
شود ومستحب آنست که با عاشوره یکروز اول یا یکروز بعد ازان روزه
داشته باشد وروزهٔ روز جمعه تنها نزد بعضی علما مکروه است ونزد ابی حنیفه
ومحمد رحمهما الله مکروه نیست مسئله صوم دهر وصوم وصال مکروه است
وبهترین صیام صیام داؤد است که یکروز روزه دارد ویک روز

افطار کند بشرطیکه مداومت بران تواند کرد که عبادت ادوم
بهتر است مسئله زن بدون اذن شوهر و بنده را بدون اذن مالک
روزهٔ نفل نباید گرفت فصل اعتکاف در مسجد عبادت است و در
مسجد جامع اولی و واجب میشود اعتکاف به نذر و آن عبارت
از ماندن در مسجد به نیت اعتکاف و اقل آن یکروز است
نزد امام اعظم رح و اکثر روز نزد ابی یوسف رح و یک
ساعت نزد محمد رح و اعتکاف عشرهٔ اخیرهٔ رمضان سنت مؤکده
است و روزه در اعتکاف واجب شرط است و همچنین در نفل در
رواتی و زن در مسجد خانه اعتکاف کند مسئله معتکف از مسجد
برنیاید مگر برای بول یا غائط یا نماز جمعه در وقتیکه جمعه را بامنت
توان یافت و در مسجد جامع زیاده ازان درنگ نکند اگر
درنگ کرد اعتکاف فاسد نشود مسئله اگر معتکف بعذر
یک ساعت از مسجد برآمد اعتکاف فاسد شد و نزد صاحبین رح

مالا بد منه

ذکر اعتکاف

تا کہ اکثر روز بیرون مسجد نباشد فاسد نشود و خوردن و نوشیدن و
خفتن و بیع و شرا بدون احضار متاع معتکف را جائز است غیر معتکف
در مسجد
را مسئلہ معتکف را وطی و دواعی وطی حرام است و از وطی اگرچہ بشب
باشد یا بفراموشی باشد اعتکاف فاسد شود و از مس و قبلہ اگر انزال
و ہر چہ باشد سوائے دستے
کند اعتکاف فاسد شود و الا نہ در اعتکاف سکوت بالکلیہ مکروہ است
کلام بیہودہ مکروہ تر کلام خیر کند مسئلہ اگر اعتکاف چند روز را نذر کرد
شبہائے آنروزہا ہم اعتکاف لازم شود و ہمچنین در نذر اعتکاف دو روز
اعتکاف دو شب لازم و نزد ابی یوسف رح اعتکاف یک شب میانہ
دو روز و اگر اعتکاف یکماہ را نذر کرد اعتکاف متصل یکماہ لازم شود
اگرچہ متصل نگفتہ شد باسئلہ اعتکاف بشروع لازم شود مگر نزد محمد رح

کتاب الحج

یکی از ارکان اسلام حج است و آن فرض عین است اگر شرائط وجوب آن
یافتہ شود و منکر آن کافر است و تارک آن با وجود شرائط وجوب فاسق

فصل در اعتکاف

وقت تکبیر بگام ذکر ایام پیوست
و زبان جاہز است پس اندر مسجد آنچہ
شود قبل طلوع صبح و بعد غروب فساد
است بہ پیشتر شای روزہا جائز نیست
و در اعتکاف ایام شب اول در آنچہ
شود و شایع ہم لازم شود و اگرچہ شرط
نکردہ باشد و در کتاب اعتکاف قبل
از شروع قبل از اتمام قطع کند نقض
لازم نیاید بر گزاردن یک ساعت مجموع کہ در وی
اعتکاف نیک ساعت مجموع کہ در وی
نباشد و در وی رنج کشیدن او پس
فصل در شروع اگر قطع کند قضایش
لازم نیاید بظاہر مذہب و اگر در
بعض مستحبات است کہ

لیکن از بسکه درین دیار شرائط کمتر موجود میشود و در عمر یکبار
واجب است وقوع آن بار بار نمیشود عند السماحت مسائل آن
میتوان آموخت لهذا مسائل حج درین رساله مختصر ذکر نکرده شد والله اعلم

کتاب التقوی

بعد ایتان ارکان اسلام دانستن حرام و مکروه و شبهه و پرهیز از مشتبهات
بنا بر احتیاط از وقوع در حرام و مکروه از ضروریات اسلام است

فصل در خوردن میته یعنی جانوری که بخود مرده باشد و جانوری
که آنرا کافر غیر کتابی ذبح کرده باشد حرام است و همچنین جانوریکه
آنرا مسلمان یا کتابی ذبح کرده باشد و عمداً بسم الله ترک کرده
خواه مرد یا زن باکودک که طریقه ذبح میداند
باشد حرام است و اگر به نسیان ترک کرده باشد نزد مالک
نگزنده امام شافعی رح و در مختار
حرمت و نزد امام اعظم رح حلالست مسئله خوردن درنده
از چهار پایگان و پرندگان اگرچه کفتار و روباه باشد و فیل و خر
واشتر و خزندهای زمین مثل موش اهلی و دشتی و ابن عرس

وغیره حشرات چون زنبور و سنگ پشت و مانند آن و جانوری
که غالب قوت وی نجاست باشد حرام است و زاغ که دانه و نجاست
هر دو میخورد مکروه است و اسپ حلالست و نزد امام اعظم رح مکروه
و زاغ زراعت که فقط دانه می خورد و خرگوش و دیگر حیوانات بری
حلال اند و از حیوانات دریا نزد امام اعظم رح سوای ماهی بجمیع اقسام
خوردن هیچ جانور حلال نیست و ماهی اگر در دریا مرد و بر روی آب آمد حرام است
نزد امام اعظم رح و ماهی و جراد را ذبح شرط نیست مسئله خوردن
بقدر یکه قوام زندگی باشد فرض است و بقدر یکه بدان نماز ایستاده
توان خواند و قوت بر روزه حاصل شود مستحب است و تا نصف شکم
مسنون و تا پری شکم مباح است و اگر به نیت قوت جهاد و تحصیل علوم
دینی بخورد مستحب باشد و زیاده از پری شکم حرام است مگر به قصد روزه
فردا یا بخاطر مهمان مسئله در حالت مخمصه یعنی در وقت اندیشه
مرگ از گرسنگی اگر ماکول حلال نیابد بمیته و مانند آن از

محرمات حلال شود بلکه فرض شود خوردن آن نزد امام اعظم رح
اگر نخورد و بمیرد آثم شود لیکن بقدر سد رمق خورد شکم سیر نخورد نزد
ابی حنیفه و در قولی از شافعی و احمد رح و نزد مالک رح شکم سیر خورد
و در این چنین حالت اگر مال غیر مقدار سد رمق خورد به نیت ادای
قیمت آن روا باشد لیکن اگر احتیاط کرد و بمرد ماجور شود آثم نشود

مسئله دوا خوردن در بیماری جائز است و احب بعضی است اگر دوا
نخورد و بمرد آثم نشود **مسئله** خوردن انواع فواکه و اطعمه لذیذ
جائز است لیکن اسراف در آن و افراط ممنوع است **مسئله**
استعمال ظروف طلا و نقره بر مرد و زن حرام است **مسئله**
شراب انگوری از آب خام انگور که مسکر شود و کف آرد نجس است
نجاست غلیظه و حرام است قطعی منکر آن کافر است و شرابی
که از خرمائی ترسازند یا از کشمش که مسکر شود و کف آرد و
طلاکه آب انگور بپزند چون کمتر از دو ثلث خشک شود بگذارند

مالابدینه

بیان محرمات

تا مسکر شود و کف آرد این هر سه قسم نجس است بنجاست خفیفه و همچنین
دیگر اشربه از تمر یا زبیب بعد پختن یا از عسل یا انجیر یا گندم یا جو یا جوآ
و غیر آن انچه مسکر باشد و همچنین مثلث عنبی که آب انگور بعد پختن
یک ثلث باقیمانده باشد انیهمه مسکرات نزد امام محمد رحمه الله حرام است
اگرچه یک قطره ازان خورد و نجس است بنجاست خفیفه رسول
فرمود صلی الله علیه و آله وسلم هر چه کثیر آن مسکر آرد قطره
ازان حرام است و هر چه مسکر است خمر است یعنی همچو خمر است در حرمت
و نجاست و نزد امام ابی حنیفه رح سوای چهار شراب سابقه از اشربه
لاحقه انچه بقصد لهو خورد حرام است و اگر بقصد قوت خورد جائز باشد
لیکن این قول امام متروک است و فتوی بر قول محمد است مسئله
از خمر هیچ نفع گرفتن جائز نیست پس چهارپایه اهم ازان تداوی
نباید کرد و طفل را هم نداده شود و در مرهم زخم هم نهاده شود
مسئله وقت خوردن طعام و آب سنت آنست که اول بسم الله گوید

مالابد منه

حرمت خمر

وآخرش الحمد لله اول و آخر دست بشوید و آب بسه کرت نبوشد

هر بار بسم الله و الحمد لله گوید مسئله شیر اسپ بسبب سگ و بول ماکول اللحم

حرام است مسئله گوشت که از مسلمان یا کتابی خریده شود حلال است

و آنکه از بت پرست خریده شود حرام است مسئله بر قبول هدیه

قول عبد و امة و طفل مقبول است مسئله اگر عادل بطهارت

یا نجاست آب خبر دهد قبول کرده شود و اگر فاسق یا مستور الحال

نجاست آب خبر دهد تحری کند و بغالب رای عمل کند

پس اگر در غلبه ظن صادق داند آب را ریخته تیمم کند و اگر در

غلبهٔ ظن کاذب داند وضو و تیمم هر دو اگر کند بهتر باشد والا وضو

کند مسئله از بندهٔ تاجر قبول ضیافت جائز باشد و گرفتن

پارچه یا زر نقد یا غله بدون اجازت مولی جائز نیست

مسئله قبول ضیافت و هدیه از امرای ظالم و زن رقاصه

و مغنیه و نائحه که اکثر مال او از حرام باشد جائز نیست

فصل در لباس

واگر داند که اکثر مال او از حلال است جائز است پارچه پوشیدن بقدر ستر عورت و دفع سرما و گرما مهلک فرض است و زیاده ازان برای زینت مامور و اظهار نعمت خدا داده ای شکر مستحب است و مسنون آنست که لباس انگشت نما نپوشد و دامن در از تا نصف ساق باشد و دامن تا شتالنگ جائز نیست و فروتر ازان حرام است و شمله یک وجب به نیت سنت مستحب است و زیاده تکلف در لباس بنا بر اسراف و تکبر حرام است یا مکروه و بدون آن مباح است

مسئله معصفر و مزعفر مردانرا حرام است نه زنان او بروایتی رنگ سرخ مردانرا مطلقاً مکروه است مگر مخطط مثل سوسی

مسئله پارچه که تار و پود آن ابریشم باشد زنانرا حلال است و مردانرا حرام است مگر مقدار چهار انگشت چون علم و انچه پود آن ابریشم و تار آن از پنبه یا صوف باشد در حرب جائز است

مالا بد منه

لباس معتاد شیدن

وانچه پود آن از پنبه است قبا آن ابریشم مشروع است و بر حال
جائز است **مسئله** از پارچه ابریشمی خالص فرش و تکیه ساختن جائز
است نزد امام اعظم رح و نزد صاحبین رح جائز نیست **مسئله**
زنان را ریبوز زر و نقره پوشیدن جائز است و مرد را جائز
نیست مگر انگشتری نقره و کندن زر گرد نگینه **مسئله** بستن
دندان شکسته بتار نقره جائز است نه بتار زر و نزد صاحبین بتار
زر هم جائز است **مسئله** انگشتری از آهن و سنگ و رویین جائز نیست
مسئله بادشاه و قاضی را انگشتری برای مهر داشتن سنت است
و دیگر را ترک آن افضل است **مسئله** طعام خوردن در ظرفیکه کوفت
نقره بران باشد و نشستن بر بالینچین کرسی جائز است بشرطیکه از معدن
نقره احتیاط کند و نزد ابی یوسف رح مکروه است و از محمد رح دو روایت
است **مسئله** طفل نر را پوشانیدن حریر و زر حرام است

فصل در وطی و دواعی آن جماع کردن بازن منکوحه یا مملوکه خود

در دریا در حالت حیض حرام است مسئله لواطت حرام است
قطعی منکر حرمت آن کافر است مسئله دیدن زن اجنبیه ایا مرد
را بشهوت حرام است و همچنین دست باجنبیه بشهوت رسانیدن و
از پا حرکت نا مشروع کردن در حدیث آمده که زنای چشم نظر است
و زنای دست گرفتن و زنای قدم راه رفتن و زنای زبان سخن
گفتن و فرج تصدیق و تکذیب آنها میکند مسئله نظر کردن
بعورت دیگری حرام است مگر عند الضرورت بقدر ضرورت ببیند
چون طبیب یا ختنه کننده یا قابله یا حقنه کننده و مرد را از مرد سوای
عورت دیدن جائز است یعنی از ناف تا زانو نه بیند و زن را هم از زن
از ناف تا زانو دیدن جائز نیست و دیگر بدن دیدن جائز است
و همچنین زن را از مرد اگر شهوت نباشد و در حالت شهوت اصلا
یعنی از ناف تا زانو دیدن جائز نیست باقی جائز است
نبیند و مرد را از زن اجنبیه اصلا دیدن جائز نیست مگر زنیکه
برای حوائج بیرون می آید روی و دو دست او دیدن جائز است

مالابد منه

وطی و جماع

اگر شہوت نباشد والا جائز نیست و در قرآن آمدہ بگو ای محمد صلعم
مردان مسلمانان را کہ از زنان چشم بپوشند و فروج را نگاہ دارند
و بگو زنان مسلمانان را کہ از مردان چشم بپوشند و فروج را
نگاہ دارند و در حدیث آمدہ ہر کہ زن اجنبیہ بشہوت ببیند
سُرب در چشم او روز قیامت ریختہ شود مسئلہ از زن
منکوحہ و مملوکہ خود تمام بدن دیدن جائز است
لیکن مستحب آنست کہ شرمگاہ را نہ بیند و از زن محرمہ خود
از کنیز اجنبی سر و روی و ساق و بازو بہ بیند و مس کردن
ہم جائز است اگر از شہوت مامون باشد و شکم و پشت در آن
نہ بیند و بندہ از مالکہ خود مثل اجنبی است مسئلہ دیدن
بسوی زن اجنبیہ وقت ارادہ نکاح یا شرائے آن با وجود
شہوت ہم جائز است و ہمچنین شاہد را نزد تحمل شہادت
و ادائے آن و حاکم را نزد حکم مسئلہ خوجہ و اختہ را

الا مس بشہوت جائز نیست عالمگیری
قولہ و ہمچنین شاید را اے آزادہ نظر کردن جائز است لیکن باید کہ
ما الا بد منہ دیدن زن اجنبیہ

غزل از منکوحه

حکم مرد است مسئله غزل از منکوحه حره یعنی منی بیرون
انداختن تا علوق نشود بی اذن او جائز نیست و اگر مملوکه
غیر منکوحه او باشد بغیر اذن سید او جائز نیست و از مملوکه خود
بی اذن جائز است مسئله اگر کسی کنیز را بشراء یا هبه یا ارث یا
مانند آن مالک شد وطی آن جائز نیست تا نه دو حیض وطی تا که در ملک
او یک حیض کامل یافته شود و اگر صغیره یا آئسه باشد بعد یک ماه
وطی جائز است مسئله اگر دو کنیز در ملک کسی باشند که نکاح
آن هر دو جمع نتوان کرد آنکس اگر با یکی وطی کرد دیگر بروی
حرام باشد تا که آنرا از ملک خود خارج کند یا نکاح کرده دهد

فصل در کسب تجارت و اجاره و در حدیث آمده که طلب
حلال فرض است بعد فرائض و بهترین کسب عمل دست خود است
داؤد علیه السلام عمل از دست خود میکرد و میخورد و زره میساخت
دیگر بیع مبرور بهتر است یعنی بیع که پاک باشد از فساد و کراهیت

مسئلہ اگر مبیع مال نباشد مثل میتہ یا خون یا حر بیع آن باطل است

وہمچنین اگر مال باشد لیکن متقوم نباشد مانند پرندہ در ہوا یا ماہی در

دریا و مانند خمر و خوک مسئلہ مال غیر متقوم اگر عوض مسمی فروختہ

شود بیع باطل گردد و اگر عوض سخت فروختہ شود بیع عرض

فاسد باشد و بیع خمر و مانند آن باطل است مسئلہ از بیع

باطل مشتری مالک نشود و از بیع فاسد بعد قبض مالک شود لیکن فسخ

آن واجب است مسئلہ بیع شیر در پستان باطل است کہ مشکوک

الوجود است احتمال است کہ ہیچ باشد مسئلہ بیع کہ انجام

آن بمنازعت کشد فاسد است چنانچہ بیع پشم بر پشت گوسپند یا

چوب در سقف یا یک ذراع در پارچہ یا با اجل مجہول پس اگر

مشتری فسخ بیع نکرد و چوب از سقف جدا کرد و ذراع از ثوب

یا اجل از مشتری ساقط کرد بیع صحیح و لازم شد مسئلہ بیع بشرط

فاسد فاسد است و شرط فاسد آن است کہ مقتضای عقد

نباشد و دران منفعت باشد بائع را یا مشتری را مبیع را که مستحق
کرا آدمی باشد ۱۲
نفع باشد مسئله شرط کردن ملک مشتری مقتضای عقد است
پس فاسد نیست و شرط آنکه مشتری این جامه بفروشد اگرچه مقتضای
عقد نیست لیکن دران منفعت کسی نیست پس فاسد نیست و شرط آنکه
مشتری این اسپ را فربه کند درین منفعت مبیع است لیکن مبیع
انسان نیست که مستحق نفع باشد پس فاسد نیست چنین شرائط
نفع است و بیع صحیح و شرط آنکه بائع یکماه در خانه مبیعه سکونت
کند درین نفع بائع است پس شرط فاسد است و آنکه بائع این
پارچه جامه بدوخته دهد دران نفع مشتری است نیز فاسد است و شرط
آنکه عبد مبیع را مشتری آزاد کند درین نفع مبیع است نیز فاسد است
از اینچنین شروط بیع فاسد شود زیاده تفصیل مسائل بیع باطل و
فاسد در کتب فقه است ازین بیوع اجتناب واجب است مسئله
ربوٰ حرام است در بیع و قرض گناه کبیره است منکر حرمت

شروط مفسدة بيع

بیان ربا

آن کافرست بدانکه ربوا دو قسم است یکی ربوا نسیه یعنی نقد را بنسیه
فروختن دوم ربوا فضل یعنی اندک را بسیار فروختن نزد
امام اعظم اگر دو چیز یافته شود هر دو قسم ربوا حرام باشد یکی اتحاد
جنس دوم اتحاد قدر و قدر عبارتست از کیل یا وزن و اگر از این دو چیز یکی
یافته شود در بانسیه حرام باشد نه ربوا فضل پس اگر گندم را عوض گندم
یا نخود را عوض نخود یا جو را عوض جو یا زر را عوض زر یا آهن را عوض
آهن فروخته شود فضل و نسیه هر دو حرام باشد که هر دو چیز اتحاد جنس
و اتحاد قدر موجود است و اگر گندم را عوض نخود یا زر را عوض سیم
یا آهن را عوض مس فروخته شود فضل حلال باشد لیکن نسیه حرام
که گندم و نخود هر دو بیک کیل فروخته میشوند و آهن و مس بیک
جنس نباشند و زر و نقره بیک میزان و سنجات فروخته میشوند اما
جنس متحد نیست و اگر پارچه گزی را بپارچه گزی یا اسپ را عوض
اسپ فروخته شود نیز فضل حلال است و نسیه حرام که اتحاد جنس

موجود است وکیل و وزن نیست واگر هر دو چیز نیافته شود هم فضل
حلال باشد وهم نسیه مثلاً گندم عوض زر یا آهن فروخته شود فضل و
نسیه هر دو جائز است که اینجا نه اتحاد جنس است ونه اتحاد قدر که گندم
کیلی است وزر و آهن وزنی وهمچنین اگر زر را عوض آهن فروخته شود و
هم هر دو چیز منتفی است نه اتحاد جنس است ونه اتحاد قدر که میزان و
سنجات زر دیگر است و میزان وسنجات آهن دیگر وهمچنین اگر گندم
عوض چونه فروخته شود که کیل گندم دیگر است وکیل چونه دیگر و
نزد شافعی رض بوادر مطعومات و در اثمان بشرط اتحاد جنسیت
جاریست نه در غیر آن از آهن و چونه و امثال آن ونزد مالک رح
طعم واتحاد ثمار علت است پس هر چه قوتست نزد او ربوانیست مسئله
بیع گندم به آرد گندم برابر کیل و خرمای تر به خرمای خشک برابر
کیل وانگور عوض کشمش برابر نزد امام اعظم رح جائز است ونزد غیر
او جائز نیست اگر خرما وانگور خشک شده کم شود مسئله

مالابد منه

بیان اختلاف جنس

جید و ردی در مال ربوا را بآن باید فروخت یا بمقابله جنس یا
غیر جنس بضعم غیر جنس یا ناقص باید کرد مسئله در حدیث آمده هر
قرض قرض دهنده را موجب نفع باشد حکم ربوا دارد پس متقرض
از مقرض قبول ضیافت نکند مگر بعادت قدیم بلکه در سایه دیوار
او نشستن هم مکروه است مسئله هندوی برای خطره راه هم مکروه است
اگر هندوان میان نباشد و اگر باشد در انصورت حرام است و ربوا
مسئله چنانچه از بیع فاسد و ربوا احتراز باید کرد از اجاره فاسده
هم احتراز واجب است حیلت مقصود عمایکه بمنازعت رساند اجاره را
فاسد کند و شرط فاسد نیز اگر اجاره کرد که امروزه سیر آرد گندم
بیک درم نان بپزم اجاره فاسد شود مسئله چیزیکه از عمل اجیر
حاصل شود بعضی ازان اجرت مقرر کردن مفسد اجاره است چنانچه
یک من گندم بخرمن بیان دهد تا از آرد آن ربع در اجاره سائیدگی دهد
وسی آثار سیده بگیر دیار سیمان خام بسفید باف داد باین شرط

مالا بد منه

بیان مفسد اجاره

باشد که در وقت بیع زراعت
موسوم اول ۱۲ لیکن اگر
وزن حرام و ربوا
حضرت مولانا شاه عبد العزیز دهلوی
این اجاره صحیح فرموده اند
است پس اگر اجاره باصل خود
قبل قبض و اگر باصل خود

مسئلہ اجارہ داد

که سوم حصه پارچه در اجرت بافتن بدهد یا یک من گندم بر جز بار

کرد تا دهلی یا این شرط که از این غله چهارم حصه در دهلی در اجره حمالی بدهد این

اجاره فاسد است مسئله در اجاره فاسده اجوره مثل واجب شود

لیکن نه زیاده از مسمّی نداده شود مسئله کم کردن بائع در وزن مبیع

یا مشتری در ثمن حرام است حقتعالی ویل للمطففین فرموده مسئله

(خرابی دهلی کیست بهم کنندگان غله را)

دراد اکردن ثمن مبیع وغیره دیون معجله و مزدوری مزدور بعید در تاخیر

کردن حرام است پیغمبر صلی الله علیه وآله وسلم فرمود در نگ کردن

(مطل یعنی ظلم)

غنی ظلم است و مزدور را اجرت وی پیش از انکه عرق او خشک شود

پیغمبر صلی الله علیه وآله وسلم چون این دین ادا کردی زیاده از قدر واجب

دادی بجای نیم سق یک سق و بجای یک سق دو سق دادی

و میفرمود که هیچ قدر حق تست و هیچ قدر افزونی از من است این زیاده دادن

بی شرط ربوا نیست جائز است بلکه مستحب است مسئله عدد و وزن

و کذب کسب حلال را حرام سازد پیغمبر صلی الله علیه وآله وسلم در بازار

اجرت دادن تاخیر

توده گندم دید چون دست مبارک دران گندم فرو کرد اندرون
توده گندم تر بود فرمود که این چیست بائع گفت که باران بوی
رسیده بود فرمود که گندم تر بالای توده چرا نکردی هر که فریب دهد مسلمانان را
از مانیست مسئله حیات یعنی از حق خود در گذر کردن در بیع و شرا و ادای
دین و تقاضای آن مستحب است مسئله اگر مشتری بعد تمام عقد
بیع از خریدن پشیمان شد و بائع بخاطر او اقالهٔ بیع کند حقتعالی گناهان
بائع را بیامرزد مسئله در بیع مرابحه که بائع از خریدن سابق بضافه
سوایه مثلاً بفروشد و بیع تولیه که بهمان قیمت سابق بفروشد قیمت
سابق بلا تفاوت گفتن واجب است و اگر بیع سوای قیمت ماند
اجرت حمالی یا قصاری خرج شده باشد آنرا با قیمت ضم کند و بگوید
که اینقدر زر من برین رخت خرج شده است و نگوید که باین قدر
زر خریده ام تا کاذب نباشد مسئله اگر شخصی یک پارچه مثلاً بده
درم فروخت و منوز مبلغ ثمن مشتری بائع نداده بائع همان پارچه را

مالابد منه

مسائل بیع

بعض صفات کند خواه کل خواه
بعض رنگاری دهد اورا اختیار
اندازه ها روز قیامت ۱۲
ابی البسر آمده جاے دهد اورا
درس پدر خود داده
ترجمه اشکوة
این عبارت ترجمه این حدیث
است من اقال نادما بیعه اقال الله
عثرته یوم القیامة یعنی هر که
بیع کند از مشتری نادم دور کند خدا
تعالے گناهان او را روز قیامت ۱۲
قدر بالا قناعت کردن و

از مشتری به پنجدرم خریدم آن پارچه را با پارچه دیگر بده و درم خرید این
بیع صحیح نباشد که در حکم ربوا ست مستبیع منقول پیش از قبض
صحیح نیست اگر کیلی بشرط کیل خرید و مشتری از بائع کیل کرده گرفت
پیش بدست دیگری بشرط کیل فروخت مشتری ثانی را ازان طعام مبیع
خوردن یا بدست کسی دیگر فروختن جائز نیست تا که باز کیل نکند وکیل
اول کافی نیست احتیاطا برای آنکه مبادا چیزی در کیل زیاده برآید
و مال بائع باشد مسئله بخش حراست بخش آنست که کسی بدون قصد
خرید خود را خریدار نموده قیمت مبیع زیاده گوید تا کسی دیگر مشتری فریب
خورد مسئله اگر مسلمانی خرید میکند و نرخ مشخص میکند یا پیغام
نمی داده دیگری بران آمده پیغام خود دهد اینچنین مکروه است تا وقتیکه
معامله خریدار اول درست شود یا موقوف ماند مسئله کاروان
غله را اگر کسی از شهر برآمده ملاقات کند و تمام غله را خرید نماید این را
تلقی جلب گویند اگر این معنی اهل شهر را مضر باشد ممنوع باشد و اگر مضر نباشد

ملاقات کردن

مالا یدمنه

مسائل بیع

جائز باشد مگر در صورتیکه نرخ شهر را بر کاروان پوشیده دارد که آن فریب و مکروه است مسئله اگر شهری متاع کاروان ارزان گران کرده بفروشد و در شهر قحط و تنگی باشد یعنی مکروه است مسئله بیع وقت اذان جمعه مکروه است مسئله اگر دو مملوک صغیر باهم قرابت محرمیت داشته باشند فروختن آنها علیحده مکروه است و ممنوع و همچنین اگر یکی از انها صغیر باشد و دوم کبیر و نزد بعضی این بیع جائز نباشد مسئله بیع چربی میته جائز نیست مسئله بیع روغن بنجس نزد ابی حنیفه رح جائز است و نزد دیگر ائمه جائز نیست مسئله بیع گندگی انسان اگر مخلوط نباشد نزد امام اعظم رح مکروه است و اگر مخلوط باشد بخاک و مانند آن نزد امام اعظم رح جائز است و بیع سرگین هم نزد او جائز است و نزد اکثر ائمه بیع هیچ چیز ازان جائز نیست مسئله هر چیز بیع آن جائز نیست انتفاع بدان جائز نیست مسئله احتکار یعنی بند کردن و نفروختن قوت آدمیان و چهارپایگان

مالابد منه
مسائل بیع

در شهر یکه بر اهل آن مضر باشد مکروه است و نزد امام ابی یوسف رح حاکم
در هر جنس که ضرر احتکار آن بعامه باشد احتکار آن ممنوع است حاکم
محتکر را امر کند که زیاده از حاجت خود نفروشد مسئله اگر کسی غله
زراعت خود را ببندگرد یا از شهری دیگر خریده آورد و ببندگرد احتکار نیست
مسئله بادشاه و حاکم را نرخ کردن مکروه است مگر وقتیکه بقالان
در گرانی غله بسیار تعدی نمایند در انصورت مشورت با نایان نرخ
کند فصل در متفرقات و آداب معاشرت و حقوق الناس و بیان آن
مسابقت در تیراندازی یا در دوانیدن اسپان یا شتران یا مزاحمان
یا استران جائز است و اگر برای آن چیزی مقرر کرده اگر از
یکجانب باشد جائز است و از جانبین حرام است مگر آنکه یک شخص ثالث
درمیان باشد و گفته شود که اگر یکی بر دو کس پیش رود انقدر بها و داده
شود و اگر دو کس پیش روند در نصوبت از ثالث هیچ نگرفته شود و از دو کس
هر که پیش رود از دیگری گیرد در نصوبت این مسابقه و این مقرر کردن انعام

مسائل بیع

مالا بد منه

جائز است وحلال لیکن انچه برای پیش رونده مقرر کرده اند واجب
نمیشود ومواخذهٔ آن نمیرسد وهمچنین جائز است که امیر دم لشکر را
بگوید که هر که پیش رود اینقدر بوی بدهم وهمچنین حکم است در آنکه دو
طالبعلم در مسئله اختلاف کنند وخواهند که باو ستاد رجوع آرند ودر برای
حکم او موافق حکم اوستاذ افتد چیزی مقرر کنند مسئله ولیمه نکاح
سنت است ولیکه دعوت کرده شود باید که قبول کند واگر بعذر
قبول نکند اثم نشود مسئله از طعام دعوت چیزی بخانه خود نیارد
وهم بسائل ندهد مگر باجازت مالک واگر داند که آنجا لهو یا سرود
است حاضر نشود دعوت قبول نکند واگر بعد آمدن لهو ظاهر
شد اگر قدرت منع دارد منع کند واگر نه پس اگر مقتدا باشد یا
لهو در مجلس طعام باشد نه نشیند امام اعظم رح فرموده که بدان مبتلا
شدم پس صبر کردم یعنی پیش از مقتدا شدن مسئله سرود
حرام است که باز دارنده است از ذکر الهی ومهیج شهوت است

مسائل ولیمه

مالا بد منه

بسوی معاصی واگر در حق کسی اینچنین نباشد مثلاً درویشی صاحب
نفس مطمئنه که غیر از عشق محبت الٰهی در سر او هیچ میلی و رغبتی بسوی شهوات
نبود از زبان مردیکه قابل شهوت نباشد کلامی موزون با آوازی
موزون شنود و او را مانع از ذکر الٰهی نباشد بلکه هیجان محبت
الٰهی کند در حق آنکس انکار نتوانکرد و خواجه عالیشان بهاء الدین نقشبند
رضی الله عنه که کمال اتباع سنت داشت فرموده نه اینکار میکنم چراکه
مستون نیست نه انکار میکنم و ملاهی و مزامیر و طنبور و دهل و نقاره و دف
وغیره باتفاق حرام است مگر طبل غازی یعنی نقاره هنگام جنگ یا دف
برای اعلان نکاح مسئله شعر کلام است موزون حسن و حسن است و قبیح او
قبیح است لیکن بیشتر اضاعت وقت در آن مکروه است مسئله
وسمعه در عبادات ثواب عبادت را باطل کند بلکه معصیت شود یعنی هر که
عبادت کند برای مدح و شنیدن مردم نزد خدا ثواب آن نباشد پیغمبر
علیه السلام آنرا شرک خفی فرموده مسئله غیبت یعنی عیب کسی

مالابد منه

مسائل غنا و شعر

غائبانہ گفتن اگرچہ موافق نفس الامر باشد حرام است خواہ عیب دین
او گوید یا در صورت یا در نسب یا غیر آن انچہ او را ناخوش آید مگر
غیبت ظالم حرام نیست مسئلہ غیبت نیست مگر شخص معین معلوم را
بدگفتن اگر اہل شہری را غیبت کند غیبت نباشد مسئلہ نمیمہ یعنی
سخن یکی بدیگری رسانیدن کہ موجب ناخوشی فیما بین آنہا باشد نیز حرام است
مسئلہ دشنام دادن دیگری بزبان یا باشارہ سر یا چشم یا دست
یا مانند آن یا خندیدن بروی بر نہجیکہ موجب ہتک حرمت او
باشد حرام است رسول اللہ صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم فرمودہ حرمت مال
و آبروی مسلمانان مثل حرمت خون او است و کعبہ افزودہ کہ حق تعالے
تراچہ قدر حرمت دادہ لیکن حرمت مسلمان حرمت خون او و مال
او و آبروی او از تو زیادہ است مسئلہ در رفع حرام است مگر برای
میان دو کس یا برای اصلی کردن اہل خود یا برائے دفع ظلم ظالم در
اینچنین مقام تعریض بکذب بہتر است و بی حاجت تعریض بکذب

مسائل غیبت وغیرہ

مسائل متفرق

مسئلہ تجسس حال مسلمانان برائے عیب جوئی آنہا حرام است و بدترین دروغ شہادت دروغ است و قسم دروغ کہ بدان مال مسلمانی را بناحق تلف کند حق تعالیٰ دروغ برابر شرک شمردہ و فرمودہ کہ پرہیز کنید از بت پرستی و پرہیز کنید از سخن دروغ درحالیکہ مسلمان آہ راست روندہ باشد نہ مشرک مسئلہ رشوت دہندہ و رشوت خورندہ در دوزخ باشند مگر آنکہ دادن رشوت برائے دفع ظلم جائز است مسئلہ ہر کہ حکم نکند موافق کتاب اللہ حق تعالیٰ آنہا را کافر گفتہ مسئلہ قضیہ و مناقشہ کہ در میان افتد واجب است کہ آنرا بشرع رجوع کند و آنچہ شرع دران حکم کند اگرچہ خلاف طبع خود باشد واجب است کہ آنرا بطیب خاطر قبول کند مکروہ داشتن آن کفر است و مستلزم انکار شرع مسئلہ عجب و تکبر کردن و نفس خود را از دیگران بہتر دانستن و غیر را حقیر دانستن حرام است حق تعالیٰ میفرماید نفس خود را منسبت بپاکی مکنید بلکہ

خدا هر که را می خواهد پاک میکند و اعتبار مر خاتمه راست و خاتمه معلوم نیست که چه خواهد بود و در حدیث آمده که حق تعالی بعضی کسان را بهشتی نوشته است و تمام عمر عمل دوزخ میکند و آخر کار تائب میشود و عمل بهشت میکند بهشتی میشود و بعضی کسان را دوزخی نوشته و تمام عمر عمل بهشت میکند آخر کار نوشتهٔ ازلی غالب می آید و عمل دوزخ میکند و دوزخی میشود شیخ سعدی می گوید نظم

مرا پیر دانای روشن شهاب
یکی آنکه بر خویش خود بین مباش
دو اندرز فرمود بر روی آب
دوم آنکه بر غیر بد بین مباش

مسئلهٔ تفاخر بانساب حرام است و نیز تکاثر بمال و جاه حرام است کریم تر نزد خدا متقی تر است مسئله بازی کردن به شطرنج یا نرد یا چوسر یا مانند آن حرام است و اگر دران مال مشروط باشد قمار باشد و حرام قطعی و گناه کبیره باشد و منکر حرمت آن کافر باشد و نیز لعب پرانیدن کبوتر یا جنگانیدن مرغ و مانند آن

مسائل متفرقه

مسئلہ حرمت مسئلہ خدمت کنانیدن از خوجہ مکروہ ست مسئلہ
موی آپیوند کردہ دراز کردن حرمت خصوص پیوند کردن بموی انسان
مسئلہ اجرت گرفتن بر اذان و امامت و تعلیم قرآن و فقہ و غیرہ
عبادات جائز نیست نزد امام اعظم رح و نزد دیگر ائمہ جائز ست و درین زمانہ
فتوی بر انست کہ بر تعلیم قرآن و مانند آن اجرت گرفتن جائز است
مسئلہ اجرت نوحہ کنندہ و مغنی و مطربہ و دیگر معاصی واجب
جہانیدن جانور نیز باده حرمت مسئلہ قاضیان و مفتیان و
علما و غازیان را از بیت المال رزق داده شود بقدر یکہ کافی باشد
با شرط مسئلہ حرہ را سفر کردن بدون محرم یا شوہر جائز نیست و
کنیز و ام ولد را جائز است و خلوت با اجنبیہ حرہ با شد یا امہ یا ام ولد حرام است
مسئلہ غلام و کنیز را عذاب کردن یا طوق بر گردن آنہا انداختن
حرام است پیغمبر صلی اللہ علیہ و آلہ وسلم در وقت وفات آخر کلام
بنماز و نیکی با غلام و کنیز ک وصیت کردہ باید کہ مملوک خود را

انچه خود بخورد بخوراند و انچه خود بپوشد بپوشاند و بکاری زیاده از طاقت او
امر نفرماید و اگر بکاری شاق امر کند باید که خود هم شریک او شود
مسئله بنده که اندیشه گریختن او باشد زنجیر در پای او انداختن جائز
است مسئله بنده از خدمت مولی گریختن حرام است مسئله تراشیدن ریش
پیش از قبضه مست و چیدن آن مکروه است و مانند آن مکروه است
مسئله گذاشتن ریش و تراشیدن سبلت و ناخن و موی بغل و موی
نهانی سنت است مسئله داخل شدن مردان و زنان در حمام جائز
است لیکن با پرده و ازار مسئله امر معروف و نهی منکر واجب است
از منکرات اگر مقدور باشد باید از دست منع کند و اگر نتواند از زبان
منع کند و اگر نتواند یا مفید ندانند از دل مکروه دارد و صحبت اهل منکر
ترک کند اگر انقدر هم نکند در وبال آنها شریک باشد هم در دنیا و هم در
آخرت مسئله حب فی الله و بغض فی الله فرض است مسئله
کسیکه بر وی احسان کند شکر او کردن و مکافات نمودن مستحب است

یا واجب و انکار آن کردن و کفر آن نمودن معصیت است هر که شکر
بنده نکرده شکر خدا نکرد مسئله نشستن در مجلس علما و صلحا افضل از
اگر میسر شود و اگر میسر نشود و غربت بهتر است مسئله کثرت درود
بر پیغمبر صلی الله علیه و آله وسلم مستحب است و خالی بودن مجلس از ذکر
خدا و درود بر پیغمبر صلی الله علیه و آله وسلم مکروه است مسئله در را
تشبه بزنان و زن را تشبه بمردان و مسلم را تشبه بکفار و فساق حرام است مسئله
قتل کردن جانور ماکول نه برای خوردن حرام است مسئله قتل
جانور موذی جائز است مسئله حقوق مسلمان بر مسلمان شش چیز
است عیادت مریض و حضور جنازه و قبول دعوت و سلام
و تشمیت عاطس و خیر خواهی هم در حضور و هم در غیبت مسئله
باید که دوست دارد برای مسلمانان آنچه برای نفس خود دوست
دارد و مکروه دارد در حق آنها آنچه برای خود نه پسندد
ورد سلام واجب است مسئله بدانکه کبائر بر سه

مالابد منه

مسائل متفرقه

مرتبه است اگر کبائر کفر است و قریب آن عقاید باطله مرتبهٔ دوم آنچه

دران حقوق بندگان تلف شود یعنی ظلم بر خون و مال و آبروی مسلمانان

حق تعالی حقوق خود بخشد و حقوق بندگان نه بخشد لبنوی از انس رض

روایت کرده که رسول فرمود صلی الله علیه وآله وسلم روز قیامت

منادی از عرش آواز دهد که ای امت محمد حق تعالی شما همه مرد و زن

مومنین را بخشیده باهم حقوق بندگان ببخشید و داخل بهشت شوید

حافظ گوید فرد مباش در پی آزار و هر چه خواهی کن ✤ که در شریعت ما

غیر ازین گناهی نیست یعنی برابر این نیست مرتبهٔ سوم حقوق الله

خالص مسئله انچه در احادیث کبائر وارد شده بشماریم شرک و

نافرمانی والدین و قتل نفس و قسم دروغ و شهادت دروغ و دشنام

محصنه و خوردن مال یتیم و خوردن ربوا و گریختن از جنگ کفار و سحر کردن

و قتل فرزند کردن چنانکه کفار دختران را قتل میکردند و زنا خصوصا

بازن همسایه و سرقه و قطع طریق که محاربه باخدا و رسول است و بغی

بیان کبائر

برامام عادل و در حدیث آمده که زنا بادہ زن کمتر از زنا با زن همسایه
و در حدیث آمده که بزرگتر کبائر آنست که کسی پدر و مادر خود را دشنام دهد
گفتند والدین را چگونه کسی دشنام دهد فرمود والدین دیگری را دشنام
دهد و والدین این را دشنام دهد مسئله مدح فاسق حرام است و در
حدیث است که حق تعالی بدان غضب شود و عرش بران بلرزد
اگر کسی دیگری را لعنت کند و آنکس اهل لعنت نباشد لعن بروی باز گردد
مسئله در حدیث است علامات منافق دروغ گوئی و خلاف وعده
و خیانت در امانت و غدر بعد عهد و دشنام در منازعت مسئله
رسول فرمود صلی الله علیه و آله وسلم شرک مکن بخدا اگرچه قتل کرده شوی
و سوخته شوی و نافرمانی والدین مکن اگرچه امر کنند که از زن و فرزند
و مال خود بدر شو مسئله حق شوهر بر زن آن قدر است که رسول
فرمود صلی الله علیه و آله وسلم که اگر برای سجده غیر خدا امر
میکردم زن را امر میکردم که شوهر را سجده کند اگر شوهر زن را

مالابدمنه
مسائل متفرقه

امر کند که بنگهای کوه زرد بکوه سیاه و از کوه سیاه بکوه سپید برسان
باید که همچنان کند مسئله در حدیث آمده که بهترین شما کسی ست که با زن
خود خوب باشد و من برای اهل خود خوبم و زن از پهلوی چپ آفریده
شده است راست نتوان شد بر کجی آنها صبر باید کرد و نیکی باید
نمود باید که او را دشمن ندارد اگر از و راضی نباشد طلاق دهد مسئله
گناه صغیره سهل انگاشتن و بران اصرار کردن گناه کبیره است و حلال
دانستن گناه صغیره قطعی کفر است بخاری از انس روایت کرده که فرمود
انکم شما کارهایی میکنید در ابروی شما باریکتر و سهل تر می نماید و ما آنرا در عهد پیغمبر
صلی الله علیه و آله وسلم از مهلکات میدانستیم بدانکه سخن در شرائع بسیار ست
و مطولات ازان مشحون بقدر کفایت درین اوراق برای فارسی خوانان
نوشته شد زیاده ازین اگر احتیاج افتد بعلما رجوع میتوان کرد

کتاب الاحسان

بدان اسعدک الله تعالی انیمه که گفته شد صورت ایمان و اسلام

کتاب الاحسان مالابد منه

است اشارت است

وشریعت است ومغز وحقیقت او درخدمت درویشان باید جست
وخیال نباید کرد که حقیقت خلاف شریعت است که این سخن جهل
وکفر است بلکه همین شریعت است که درخدمت درویشان چون قلب
از تعلق علمی وجهی که بماسوای الله دارد پاک شود ورذائل نفس
برطرف گشته نفس مطمئنه شود واخلاص بهمرساند شریعت درحق او
باسغر شود نماز او عند الله تعلق دیگر بهمرساند دو رکعت او بهتر از
لک رکعت دیگران باشد وهمچنین صوم او وصدقهٔ او رسول فرمود
صلی الله علیه وآله وسلم اگر شما مثل احد زر در راه خدا خرج کنید برابر
یک سیر یا نیم سیر جو نباشد که صحابه در راه خدا داده اند این از جهت
قوت ایمان واخلاص شانست نور باطن پیغمبر صلی الله علیه وآله وسلم را
از سینهٔ درویشان باید جست وبدان نور سینهٔ خود را روشن
باید کرد تا هر خیر وشر بفراست صحیحه دریافت شود ولی در قرآن
متقی را فرموده ودر حدیث علامت اولیاء الله فرموده

نام کوه ۱۲۵

که در صحبت او خدا یاد آید یعنی محبت دنیا در صحبت او کم شود و محبت حق زیاده گردد و الله اعلم و کسیکه متقی نباشد او ولی نباشد متنبه شو

ای ببا ابلیس آدم روی هست | پس بهر دستی نشاید داد دست

حضرت عزیزان علی رامتینی قدس سره می فرمایند رباعی

با هر که نشستی و نشاط جمع و دلت | وز تو نرمید صحبت آب و گلت

زنهار ز صحبتش گریزان میباش | ورنه نکند روح عزیزان بسلامت

ترجمه باب کلمات الکفر از فتاوی برهانی

در دستور القضات از فتاوای خلاصه آورده که در مسئله اگر چند وجه کفر باشد و یک وجه کفر نباشد فتوی بکفر نباید داد فقیر گوید لیکن باید که خود از اندیشه یک وجه کفر احتراز نماید مسئله از سب شیخین کافر شود نه از تفضیل علی رضی الله عنه بر آنها که بدعت است مسئله از محال دانستن دیدار خدا کافر شود مسئله خدا را جسم گفتن و دست و پا ورو گفتن کفر است مسئله اگر کلمه کفر باعتبار خود گوید و نداند که این کلمه کفر است اکثر علما

برآنند که کافر شود معذور نباشد و اگر بقصد بر زبان رود کافر شود مسئله
اگر اراده کفر کرد اگرچه بعد بدقتی مدید فی الفور کافر شود مسئله اگر حرام
قطعی احلال گوید یا حلال قطعی حرام یا فرض را فرض نداند کافر شود
مسئله اگر گوشت مردار بفروشد و گوید که این مردار نیست از حلالست
کافر شود مسئله مردی دیگر را گفت که از خدا نمیترسی گفت نه کافر
شود و نزد محمد بن فضیل اگر در معصیت باشد کافر شود والا نه مسئله
اگر گفت که وی اگر خدا شود من حق خود از وی بستانم کافر شود
مسئله اگر گوید که خدایا تو بس نیاید من چگونه با تو بس آیم کافر شود
مسئله اگر گوید که مرا بر آسمان خدائست و بر زمین تو کافر شود مسئله
اگر پسر کسی مرد گفت که خدا را بایسته بود کافر شود و اگر دیگر گفت که خدا
بر تو ظلم کرد کافر شود مسئله اگر شخصی بر دیگری ظلم کرد و مظلوم گفت
ای خدا تو از وی میذیر اگر تو از وی بپذیری من نه پذیرم کافر
شود مسئله اگر گوید من از ثواب و عذاب بیزارم کافر گردد

مسئلہ اگر کسی بدون شہود نکاح کرد و گفت کہ خدا و رسول خدا را
گواہ کردم یا فرشتہ را گواہ کردم کافر شود مسئلہ واز مجمع النوازل
آوردہ کہ اگر گفت کہ فرشتہ دست راست و دست چپ را گواہ کردم کافر
نشود اگرچہ نکاح صحیح نباشد مسئلہ اگر جانوری آواز کرد پس گفت
کہ بیمار بمیر و یا غلہ گران شود یا جانور آواز کرد از سفر بازگشت در کفر
اختلافست مسئلہ اگر گفت کہ خدا میداند کہ من ہمیشہ پیوستہ ترا یاد
میکنم بعضی گفتہ کہ کافر شود اگر گفت کہ خدا میداند کہ بغمی و شادی تو
چنانم کہ بغمی و شادی خود بعضی گفتہ کہ کافر شود و بعضی گفتہ کہ اگر بر نیکی و
بدی آنکس بمال و بدن قیام میکند چنانچہ بر نیکی و بدی خود کافر نشود
مسئلہ اگر گفت کہ قسم بخدا و بجان تو کافر شود مسئلہ اگر گفت کہ رزق
از خداست لیکن از بندہ جستن خواہد کافر شود مسئلہ اگر گفت فلانی
(از آنکہ فعل خدا موقوف بر فعل بندہ اعتقاد کردہ است)
اگر نبی باشد بوی ایمان نیارم یا گفت اگر خدا مرا بنماز امر کند نماز
نگزارم یا گفت اگر قبلہ باین سو باشد نماز نگزارم کافر شود مسئلہ اگر

اهانت کسی از پیغمبران کرد کافر شود مسئله اگر کسی گفت که آدم علیه السلام
پارچه می بافت دیگری گفت پس ما همه جولاهگانیم کافر شود این دوم
مسئله اگر گوید آدم اگر گندم نمی خورد ما بدبخت نمی شدیم کافر شود
مسئله مردی گفت رسول الله صلی الله علیه وآله وسلم چنین میکرد
دیگری گفت که این بی ادبی ست کافر شود مسئله اگر کسی گفت تا حسن
تراشیدن سنت است دیگری گفت اگرچه سنت باشد نمیکنم کافر شود
اگر گوید سنت چه کار آید کافر شود مسئله اگر کسی امر معروف کرد دیگری
گفت چه غوغا آوردی اگر این سخن بر وجه رد گفت کافر شود
در فتاوای سراجی گفته طالب دین اگر گوید اگر خدا می جهانست
بستانم کافر شود اگر گفت که اگر پیغمبر است کافر شود مسئله اگر
کسی گوید که حکم خدا چنین است آن کس گفت که حکم خدا را من
چه دانم کافر شود مسئله اگر بسوی فتوی دید و گفت که این
چه بارنامه فتوی آوردی اگر شریعت را سبک داشته گفت

ضمیمه مالابد منه

کافر شود مسئلہ اگر کسی گفت کہ حکم شرع چنین است این کس بزور
آر دروغ آورد و گفت اینک شریعت اکافر شود و اگر کسی گفتند کہ با
فلان کس صلح کن آن کس گفت بت را سجدہ کنم و باوی آشتی نکنم کافر
نشود چرا کہ ارادۂ او بعید و لیکن صلحست اگر فاسقی مر صلحا را بگوید بیا
مسلمانی بیفید و بسوی مجلس فسق اشارہ کند کافر شود مسئلہ اگر کسی
میگوید شاد باد آنکہ بر شادی ما شادست ابو بکر طرخان گفتہ کافر شود
مسئلہ اگر زنی گوید لعنت بر شوی ناشمند باد کافر شود مسئلہ اگر کسی گفت
تا حرام بر ما بگردد حلال چرا گردم کافر نشود مسئلہ اگر کسی بیماری گفت
اگر خواہی مرا مسلمان بمیران و اگر خواہی کافر بمیران کافر شود
مسئلہ در فتاوای سراجی آوردہ کہ اگر گفت کہ روزی بر من
فراخ کن یا بر من ظلم مکن ابو نصر در کفر او توقف کردہ و ظاہر
آنست کہ کافر شود کہ اعتقاد ظلم بر خدا کفر است مسئلہ
شخصی او را میگوید دیگری گفت دروغ گفتی کافر شود مسئلہ

اگر پیغمبر صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم را عیب کرد یا موی مبارک او را عیب کرد
گفت کافر شود مسئلہ اگر کسی بادشاہ ظالم را عادل گوید یا امام ابی
منصور ماتریدی گفتہ کافر شود و امام ابو القاسم رح گفتہ کافر نشود
چرا کہ البتہ گاہی عمل کردہ باشد مسئلہ در حمادیہ و سراجی گفتہ اگر کسی اعتقاد کند
کہ خراج و غیرہ خزانہ بادشاہی ملک بادشاہ است کافر شود مسئلہ در
سراجی گفتہ اگر کسی گفت کہ تو علم غیب داری گفت دارم کافر شود
مسئلہ اگر کسی گفت کہ اگر خدا مرا بی تو در بہشت ببرد نخواہم رفت اصح آنست
کہ کافر نشود مسئلہ اگر کسی گفت من مسلمانم دیگری گفت لعنت بر تو
و بر مسلمانی تو کافر شود و در جامع الفتاوی آوردہ اظہر آنست کہ کافر
نشود در سراجی گفتہ اگر کسی گوید کہ اگر فرشتگان یا پیغمبران گواہی دہند کہ
ترا سیم نیست باور ندارم کافر شود مسئلہ اگر شخصی دیگر را گفت ای کافر او
گفت اگر این چنین نمی بودم با تو صحبت نداشتم بعضی گویند کافر شود و
گویند نہ مسئلہ اگر کسی گوید کہ کافر شدن بہ کہ با تو بودن کافر نشود

چرا که مراد او دوری جستن است مسئله اگر شخصے دیگر را گفت که نماز
کن او جواب داد که تو چندین نماز کردی چه بر سر آوردی یا چندین
گاه نماز کردم چه بر سر آوردم کافر شود مسئله اگر کسی دیگر را گفت که تو
کافر شدی او جواب داد که کافر شده گیر کافر شد مسئله اگر گفت مرا زن از
حقتعالی محبوب تر است کافر شد و او را توبه باید داد اگر توبه کرد تجدید نکاح
باید کرد مسئله اگر کافری مسلمانی را گفت که مسلمانی مرا بیاموز تا نزد تو
مسلمان شوم او جواب داد که باش تا که بروی بسوی فلان عالم یا قاضی او ترا آموزد
آنزمان مسلمان شود نزد او صحیح آنست که کافر نشود اگر وعظ گفت باش تا فلان
روز در مجلس من اسلام آری فتوی بر آنست که کافر شود مسئله اگر گفت مرا
بازی از روزه و نماز شتاب گفت کافر شود مسئله اگر گوید تو چند گاه نماز
مکن تا حلاوت بی نمازی بینی کافر شود مسئله اگر گفت کار دانشمندان
بهانست و کار کافران همان کافر شود و اگر این سخن عالمے
معین را گوید کافر نشود مسئله اگر در دعا گفت ایمنم از رحمت خود

از بس دریغ مدار از الفاظ کفر است مسئله اگر شخصی زنی را گفت کہ تو
شوہر نیستی از شوہر خود جدا شوی گوید کافر شود مسئله رضا بکفر
برای خود و برای غیر خود کفر است و صحیح آنست کہ اگر کفر را قبیح داند و دشمن
خود را خواهد کہ کافر شود و نیکس از بن رضا کافر نشود مسئله اگر در مجلس شراب
بر مکانی مرتفع مثل و اعظان بنشیند و سخن خندگی بگوید و اہل مجلس از آن
بخندند ہمہ کافر شوند مسئله اگر آرزو کند و گوید کاشکی زنا یا قتل ناحق
حلال بودی کافر شود اگر آرزو کند و گوید کاشکی خمر حلال بودی
یا روزہ ماہ رمضان فرض نبودی کافر نشود اگر کسی گوید کہ خدا میداند
کہ من این کار نکردہ ام حال آنکہ آن کار کردہ است در اصح قولین کافر نشود
واز امام سرخسی رح منقول است کہ اگر آن قسم خورندہ اعتقاد میکند کہ
این کلام بدروغ گفتن کفر است دران صورت کافر شود وگرنہ نشود و
فتوی حسام الدین بر آنست مسئله امام طحاوی رح گفتہ کہ از ایمان خارج
نکند مگر چیزیکہ انکار باشد بدانچہ ایمان آوردن بدان واجب است مسئله

امام ناصر الدین گفته که انچه ردت یقینی است از ظهور آن حکم بردت
کرده شود و انچه در ردت بود آن شک است ازان حکم بردت نباید کرد
که ثابت بشک زائل نشود حال آنکه الاسلام یعلو ولا یعلی و در حکم بکافر
گفتن اهل اسلام جلدی نباید کرد حال آنکه بصحت اسلام مکره علما حکم
کرده اند مسئله در تاتارخانی از ینابیع گفته که ابی حنیفه رح فرموده که کفر
نباشد تا که اعتقاد نکرده شود بر کفر مسئله در محیط و ذخیره گفته که مسلمان
کافر نشود مگر وقتیکه قصداً کفر کند مسئله در مضمرات از ضمنات و جامع صغیر
گفته که اگر کسی کلمه کفر عمداً گفت لیکن اعتقاد بکفر نکرد بعضی علما گفته اند
که کافر نشود که کفر از اعتقاد تعلق دارد و بعضی گفته اند که کافر شود که
رضاست بکفر مسئله اگر جاهلی کلمه کفر گفت و نمیداند که این کلمه کفر است
بعضی علما گفته اند که کافر نشود جهل عذر است و بعضی گفته کافر
شود جهل عذر نیست مسئله از مرتد شدن احد الزوجین نکاح
فی الحال باطل شود بر قضاء قاضی موقوف نیست

کذا فی قاضیخان ۱۲

این روایت منتقی است مسئله اگر کسی کلاه مثل آتش پرستان یا جامه مثل
ہنود پوشد بعضی علما گفته اند که کافر شود و بعضی گفته که کافر نشود و
بعضی متاخرین گفته که اگر بضرورت پوشد کافر نشود مسئله اگر کسی زنا
بست قاضی ابی حفص گفته که اگر برای خلاصی از دست کفار کرده باشد کافر
نشود و اگر برای فائده در تجارت کرده باشد کافر شود مسئله مجوس روز
نوروز جمع شوند یا ہنود روز ہولی یا دیوالی شادی نمایند و مسلمانی
گوید چه خوب سیرت نهاده اند کافر شود مسئله از مجمع النوازل آورده
مردی ارتکاب گناه صغیره کرد پس گفت مرا مردی که توبه کن گفت او
که من چه کردم که توبه کنم کافر شود مسئله اگر صدقه کرد از مال حرام و امید
ثواب کرد کافر شود مسئله اگر فقیر میداند که از حرام داده است
و برای او دعا کرده و صدقه دهنده آمین گفت کافر شود مسئله فاسق
شراب میخورد و اقربای او آمده بر و در اہم نثار کردند یا مبارکباد دادند
در ہر دو صورت ہمان کافر شوند مسئله از حلال دانستن لواطت با زن خود

کافر نشود و با غیر زن خود کافر شود مسئلہ حلال دانستن جماع در حالت
حیض کفر است و در حالت استبرا بعد تست کفر نیست مسئلہ دخسر دانی
گفتہ کہ مرد سنی بمکانی مرتفع بنشیند و مردم از وے بطریق استہزا مسائل پرسند
او بطریق استہزا جواب گوید کافر شود و بر مکانی بلند نشستن شرط نیست استہزا
بعلوم دینی کفر است مسئلہ اگر گفت کہ مرا با مجلس علم چہ کار یا گوید آنچہ علما
میگویند کہ میتواند کرد کافر شود مسئلہ اگر گوید زر میباید علم بچکار می آید کافر شود
مسئلہ اگر گوید اینہا کہ علم می آموزند دستانہاست یا تزویر است یا گوید من
حیلہ دانشمندان اسلام کافر شود مسئلہ اگر کسی گوید ہمراہ من بشرع بیا
او گفت پیادہ بیا کافر شود و اگر گفت بیا بسوے قاضی او گفت
پیادہ بیا کافر نشود مسئلہ اگر گفت نماز بجماعت بگزار او گفت ان الصلوۃ
تنہی کافر شود مسئلہ مردی آیت قرآن آورد قدح نہادہ قدح را پر آب کردہ
گوید کاسا دہ ہا کافر شود مسئلہ اگر در حق باقی در دیگ بگوید الباقیات
الصالحات کافر شود مسئلہ اگر مردی بسم اللہ گفتہ شراب خوردہ

مسائل متفرقہ

مالا بد منہ

یا زنار کرد کافر شود و همچنین اگر بسم الله گفته حرام خورد مسئله اگر رمضان
آمد و گفت که چه نیج بر سر آمده کافر شود مسئله اگر گفته شود که بیا فلانرا
امر معروف کنیم وی جواب گفت که وی مرا چه کرده است که امر معروف کنم کافر
شود مسئله مردی مدیون اگفت نرسن و دنیا بده که در آخرت نرنجواهند بود
او در جواب گفت که وه دیگر بده در آخرت از من بگیری آنجا خواهم داد
کافر شود مسئله بادشاه را اگر سجده عبادت کند باتفاق کافر شود
و اگر بقصد تحیت مثل سلام کند علماء را در ان اختلافست و ظهیریه گفته
کافر نشود و در موید الدرایه شرح هدایه گفته که سجود با جماع جائز نیست
و خدمت کردن بوضع دیگر از استادن پیش او یا دست بوسیدن یا پشت
خم کردن جائزست مسئله هر که ذبح کند بنام تبان یا بر چاه ها یا بر دریا
یا بر نهرها و خانها و چشمه ها و مانند آن پس ذبح کننده مشرکست و زن
وی از وی جدا شود و مذبوحه مردار است مسئله در دستور القضاة از امام
زاده ابو بکر نقل کرده که هر که در روز عید کافران چنانچه نوروز مجوس

وہمچنین در دیوالی و دسہرہ کفار ہند برآید و با کافران موافقت کند
بازی کافر شود مسئلہ ایمان یاس مقبول نیست توبہ یاس صحیح است
کہ مقبولست مسئلہ در شرح مقاصد گفتہ کہ ہر کہ حدوث عالم یا اجساد
یا علم بجزئیات مانند آنرا کہ از ضروریات دین است انکار کند باتفاق
کافر شود و اگر در مسائل عقائد کہ رد و نقض و خوارج و معتزلہ و غیرہ فرقہائے
مدعیہ اسلام دران خلاف دارند بر خلاف اہل سنت اعتقاد کند و در
کافر گفتن او علما اختلاف دارند در ملتقی از ابی حنیفہ مرویست کہ کسی
از اہل قبلہ را کافر نمیگویم و ابی اسحق اسفرائی گفتہ کہ ہر کہ اہل سنت را کافر
داند او را کافر میدانم و ہر کہ ندانند او را کافر ندانم مسئلہ علامہ علم الہدی
در بحر المحیط گفتہ کہ ہر ملعون کہ در جناب پاک سرور کائنات صلی اللہ علیہ
وآلہ وسلم دشنام دہد یا اہانت کند یا در امرے از امور دین او یا صورت مبارک او یا
وصفی از اوصاف شریفہ او عیب کند خواہ مسلمان بود یا ذمی یا حربی
اگرچہ از راہ ہزل کردہ باشد آن کافرست و واجب القتل توبہ او مقبول نیست

مسائل متفرقہ

مالا بد منہ

واجماع امت برآنست که بی ادبی و استخفاف هر کس از انبیا
کفر است خواه فاعل او حلال دانسته مرتکب شود یا حرام
دانسته مسئله انچه ۱۲ روافض میگویند که پیغمبر صلی الله علیه وآله
وسلم از خوف دشمنان بعضی احکام الهی را تبلیغ نکرده کفر است
الحمد لله علی ما هدانی للاسلام وما کنا لنهتدی لولا
ان هدانا الله لقد جاءت رسل ربنا بالحق صلی
الله تعالی وسلم علی اجمعهم خصوصا علی سیدهم
وخاتمهم شفیع العالمین وخطیب الانبیاء
یوم الدین وعلی آله واصحابه
واتباعه
اجمعین

وصیت نامہ جناب قاضی محمد ثناء اللہ صاحب پانی پتی قدس سرہٗ

بسم اللہ الرحمن الرحیم

الحمد للہ الذی خلقنی من اصلاب المسلمین وارحام المسلمات ومن علینا ببعثۃ سید الانبیا وافضل الرسل والایمان بمن ہو الآیۃ الکبری المعتبر ومن ہذا النعمۃ العظمی المنعتم صلی اللہ تعالیٰ علیہ وعلی آلہ واصحابہ واتباعہ اجمعین واشکرہ علی ماہدانی للاسلام واحیانی علیہ وفقنی لاقتباس انوار علمائہ الصالحین واولیاء الکاملین خلفاء الشیخ احمد الفاروقی النقشبندی المجدد الالف الثانی والسید السند محی الدین عبد القادر الجیلانی غوث الثقلین والسید الفاضل الکامل معین الدین حسن السنجری رضی اللہ عن اسلافہم واخلافہم اجمعین وارجو من فضلہ تعالیٰ ان یمنینی علی اتباعہم ومحبتہم ویلحقنی بہم فی دار القرار وما ذلک علی اللہ بعزیز

بعد از حمد وصلوٰۃ فقیر حقیر محمد ثناء اللہ عثمانی حنفی مجددی پانی پتی مینویسد کہ عمر این عاصی بہشتاد سال رسیدہ ویقین کہ عبارت ازمرگست بسر آمدہ فرصتی نگذاشتہ کلمہ چند بطریق وصیت برائے اولاد واحباب مینویسد کہ رعایت آن ازان برائے ذات فقیر مفید وضرورست وبرخی ازان برائے دوستان وفرزندان ضرور ومفیدست اگر نوع اول رعایت خواہند کرد روح فقیر ازانہا خوشنود خواہد شد حقتعالی جزای خیر خواہد داد وگرنہ در عاقبت دامنگیر خواہم شد واگر نوع ثانی را

رعایت خواهند کرد ثمرهٔ آن در دنیا و عقبی نیک خواهند دید و گرنه نتیجه بد خواهند دید

نوع اول آنست که در تجهیز و تکفین و غسل و دفن رعایت سنت کنند و دو چادر زرد که حضرت ایشان شهید رضی الله عنه عنایت فرموده بودند در آن تکفین نمایند و عمامه خلاف سنت است ضرور نیست و نماز جنازه بجماعت کثیر و امام صالح مثل حافظ محمد علی و حکیم سکھو یا حافظ پیر محمد بجا آرند و بعد تکبیر اولے سورهٔ فاتحه هم خوانند و بعد مردن من رسوم منهیات نمایند مثل دهم و بستم و چهلم و ششماهی و برسی هیچ نکنند که رسول الله صلی الله علیه وآله وسلم زیاده از سه روز ماتم کردن جائز نداشته اند حرام ساخته اند و از گریه و زاری زنان منع بلیغ نمایند در حالت حیات خود فقیر ازین چیزها راضی نبود و باختیار خود کردن نداده و از کلمه درود و ختم قرآن و استغفار و از مال حلال صدقه بفقرا باخفا امداد فرمایند که رسول الله صلی الله علیه وآله وسلم فرموده المیت فی القبر کالغریق المتغوث ینتظر دعوة تلحقه من اب او اخ او صدیق و بعد مردن من وصایے دیون من کوشش بلیغ نمایند فقیر در حیات خود نصف موضع نگله و املاک قصبه که در ملک خود داشت آنرا هشت سهام قرار داده سه سهام بوالدهٔ کلیم الله و دو سهام بصفوة الله و یک سهام بفلانه و یک سهام بفرزندان فلانه و یک بفرزندان فلانه فروخته مبلغ ثمن بخشیده هریک را مالک حصهٔ او ساخته بود لیکن تا دم زیست خود محصول پنجم حصه باولاد هر دو دختر میدادم مابقی را سه حصه کرده یک حصه برائے خرچ خود میگرفتم و یک حصه بفلان و یکحصه بفلان میدادم بعد مردن من هم تا وقتیکه دین من ادا شود همین قسم تقسیم کرده حصه من به قرضخواهان من میداده باشند و از مبلغ عیدین قرضخواهان را داده مرا زود تر فارغ الذمه سازند تفصیل قرضها که در ذمه هست در بند چیٹھه اخراجات روزمره اکثر نوشته ام و چیٹھه هائے مهری من

قرضخواهانست درادای آن تهاون ننمایند وصیتیہ شریفہ حضرت شیخ رضی اللہ عنہ را
ہریک بمقدور خود خدمت کردن لازم وواجب دانند علی الموسع قدرہ وعلی المقتر
قدرہ لایکلف اللہ نفسا الا وسعہا فقیر درسال تمام دہ من گندم وپنج شش روپیہ نقد بایشان میدادم
ازین قصور نشود ودہ بیگہ زمین چاہ سیدانی والدہ والدہ دلیل اللہ از طرف خود برای مرزا لالن
وصیت کردہ بود بایشان میرسد ومن از طرف خود بست بیگہ خام زمین چاہی فروع از موضع
نگلہ برای ایشان مقرر نمودہ بودم لیکن ایشان بران قبضہ نکردہ اند یک من گندم دیگر روپیہ نقد
درماہہ بایشان میدہم درین ہم قصور نشود موضع نگلہ میراث جد پدری وجد مادری من نیست
محض تصدق حضرت مرزا صاحب شہید است رضی اللہ عنہ درادای خدمت ایشان تقصیر
ننمایند نوعدیگر کہ برای پس ماندگان مفید است آنست کہ دنیا را چندان معتبر ندارند اکثر کسان
در طفلی واکثر در جوانی می میرند وبعضی بہ پیری میرسند تمام عمرشان ہم در اندک فرصت مثل
باد صبا میرود ونمیدانند کہ کجا رفت ومعاملہ آخرت کہ انقطاع پذیر نیست بر سر میماند حق تعالی
میفرماید اذا السماء انفطرت الی آخرہ قولہ علمت نفس ما قدمت واخرت ایلہی باشد کہ
باین لذت قلیل کہ آنہم بہ رنج کشی میسر میشود ولذات قوی دائمی را برباد دہد وبآلام ابدی گرفتار
شود نعوذ باللہ منہا پس جائیکہ مصلحت دینی ومصلحت دنیوی باہم متعارض شود مصلحت
دینی را مقدم باید داشت کسیکہ مصلحت دینی را مقدم میدارد دنیا ہم موافق تقدیر بوے
میرسد رسول فرمود صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم من جعل الہموم ہما واحدا ہم آخرتہ کفی اللہ ہم دنیاہ
یعنی ہر کہ مقاصد خود در یک مقصود منحصر سازد مقصود آخرت منظور دارد کفایت
کند اللہ تعالی مقصود دنیای او او کسیکہ مصلحت دینی را مقدم دارد گاہ باشد کہ دنیا
ہم او را دست ندہد چنانچہ بیشتر درین زمانہ ہمچنین است پس خسر الدنیا والآخرۃ شود

وفات جناب قاضی صاحب صاحب زادہ
وصیت نامہ
منتخب مالا بد منہ

واگر دنیا دست دهد در اندک فرصت زوال پذیرد و خسران ابدی لاحق شود فقیر بچشم خود
هزار ها مردم را دیده که بدولت رسیدند بازاز انها اثری نمانده فقیر و برادر فقیر و پدر فقیر و جد فقیر
بچند مدت قضا مبتلا شدند هر چند انچه میباید حق انچنانست از ما ادا نشده خصوصاً ازین فقیر
پر تقصیر که بیشتر عمر در زمانه فاسد دریافته از بخجلت نادم و مستغفر انا لله و انا الیه راجعون و قوته طمع ازین
خدمت نکرده ام و از اکثر ابنای روزگار نوعی بخوبی کردم الحمد لله علی ذلک از بخجلت از فضل
الهی امید مغفرت دارم مقصود اصلی در نیست فقیر همین است امابرکت همین عمل جمله مسلمانان
بلکه هندو هم هر کس ملاقات کرده مزور داشته و غنیمت شمرده و گرنه علما بهتر از من موجود اند
کسے نمیپرسد و از باطن کسی دیگر را چه خبر است این دلیلی است برانکه اگر مصلحت دینی بر دنیا
مقدم داشته شود دنیا هم از دنبال روگردان نمیشود وعده میدهد یزدان مر او متقی + پس از فرزندان
من کسیکه خدمت قضا اختیار کند طمع و خاطرداری ناحق را دخل ندهد و بر روایت معتبر مفتی به
عمل نماید و از جمله تقدیم مصلحت دینی بر مصلحت دنیوی آنست که در مناکحت و میداری را منظور دارد
چون درین زمانه درین شهر مذاهب و افضل بسیار شیوع یافته است و شر فا بیشتر بر علو نسب یا رفاه
معیشت نظر میدارند اول رعایت دین باید کرد دختر بکسی افضلی متهم بر فض اگرچه صاحب دولت و
عالی نسب باشد نباید داد در روز قیامت سوای دین و تقوی هیچ بکار نخواهد آمد و نسب را نخواهند
پرسید مصرع که درین راه فلان ابن فلان چیزی نیست + و دولت اعتبار ندارد که مشتق
از تداول است المال غاد و رائح دیگر باید دانست که اکمل الاکملین از نوع بشر
بلکه از ملائکه هم سید المرسلین محمد ست صلی الله علیه و آله و سلم هر کس هر قدر
بآن سرور در مشابهت بهم رساند در باطن و ظاهر و صفات جبلی و کسبی و علم و اعتقاد
و عمل در عادات و عبادات آنکس را همان قدر کامل باید دانست و هر کس در مشابهت

* در بعضی نسخ بجای حضرت رضا ی برادر بزرگوار ۱۲ * در بعضی نسخ بجای مال گاهی بنگام ۱۲ * در بعضی نسخ بجای وصیت نامه ۱۲
متعلقه مالابد منه

وچیزی ازان قاصر است همان قدر ویرا ناقص نمی‌دانست ولهذا بجهت کمال اتباع سنت
سنیه که اولیای نقشبندیه اختیار کرده اند گوی مسابقت برده اند وهمین کمال مشابهت
بجهت کمال متابعت دلیل است بر فضلیت شان واگر همت اقاصر همتان از کمال
متابعت آنجناب کوتاهی کند در ادای واجبات وترک محرمات ومکروهات ومشتبهات
در عبادات وعادات ومعاملات خصوصا در معاملات قناعت کند آنهم بسیار غنیمت است
گو کثرت نوافل واتیان مستحبات وکمال اشتغال بسنن در عبادات وعادات ازو
میسر نشود رسول فرمود صلی الله علیه وآله وسلم من اتقی الشبهات استبرء لدینه وعرضه ومن وقع
فی الشبهات واقع فی الحرام الحدیث فی الصحیحین حق تعالی می فرماید ان اولیاره
الا المتقون نیستند دوستان خدا مگر متقیان تقوی عبارت از اداے واجبات
وترک محرمات ومشتبهات است نه از کثرت نوافل واتیان مستحبات اقبح محرمات ذمائل
نفس ست از نفاق وعجب وکبر وحقد وحسد وریا وسمعه وطول امل وحرص بر دنیا
وما نند آن وبعد ازان محرمات که باعمال جوارح تعلق دارد ودر کتب فقه مبین اند
واگر همت ازین مرتبه هم کوتاهی کند واز شومی نفس وشر شیطان مرتکب محرمات شود
پس در انچه اتلاف حقوق العباد باشد ازان اجتناب باید کرد حق تعالی کریم است ورسول
وپیران عظام شفیع اند آنجا امید عفو است وحقوق العباد در بخشش نمی آید آیات واحادیث
درینباب بسیار اند این رقیمه متحمل آن نتواند شد حدیث المسلم من سلم المسلمون من لسانه
وحدیث آن تحب للناس ما تحب لنفسک وتکره لهم ما تکره لنفسک درینجا کافیست
شعر مباش درپی آزار وهرچه خواهی کن ✤ که در شریعت ما غیر ازین گناهی نیست ✤
یعنی غیر ازین مثل گناهی نیست دیگر از نصائح که برای دین ودنیا مفید است

متعلقه حاشیه

از شبهات بلاوین
کرده حرمین خود را
خلاص برزخ آخرت
از دست نفس خود
وشیطان خلاص یابد
وحرام از نفس خود
ترجمه بسلامت باشد
وصیت نامه
سلمان از زبان او
ترجمه دوست
داری برای برادران
انچه دوست داری
برای ذات خود
وناخوش داری
برای ایشان
انچه ناخوش داری
برای ذات
خود

آنست که از اتباع خود و زن و فرزند و نوکر و غلام و کنیز و رعیت با هر یک چنان معاشرت
باید کرد که آنها راضی باشند و دوست دارند و از کثرت خلاق و غمخواری و عدم تکلیف
مالایطاق و رعایتها بجان گرویده باشند مگر آنکه بعضی از آنها از حسد یک دیگر
اگر ناخوش باشند آن معتبر نیست و متبوعان خود را از ادب و فرمانبرداری و خدمتگزاری
راضی دارند مگر در انچه بمعصیت امر کنند رسول فرمود صلی الله علیه و آله و سلم لاطاعت
للمخلوق فی معصیة الخالق و با اقران خود از اقربا و برادران و دوستان و همصحبتان
و همسایگان با خلاص و محبت و غمخواری و تواضع باشند دنیا جای مناسب برای
معاملات دنیوی با هم تقاطع نکنند هیچ خانه برباد نشده مگر وقتیکه با هم منازعت و
مخاصمت کردند و از کسانیکه اندیشهٔ دشمنی باشد آنها را باحسان و نکوئی شرمنده و
سرنگون باید کرد بیت آسایش دو گیتی تفسیر این دو حرفست ✽ با دوستان تلطف
با دشمنان مدارا ✽ قال الله تعالی ادفع بالتی هی احسن فاذا الذی بینک و
بینه عداوة کانه ولی حمیم ✽ وما یلقیها الا الذین صبروا وما یلقیها الا ذو حظ عظیم و اما
ینزغنک من الشیطان نزغ فاستعذ بالله انه هو السمیع العلیم یعنی دفع بدی کن بخصلتیکه
نیکوتر است یعنی بدی دشمنان به نیکوئی کردن با آنها از خود دفع کن پس ناگاه شخصی
که در میان تو و او دشمنی ست دوست و محب خواهد شد و می گویند این چنین مگر کسانیکه
صبر میکنند و مگر کسانیکه صاحب نصیب بزرگ اند و اگر وسوسهٔ شیطان ترا در این کار
مانع شود اعوذ بخوان و پناه جوی بخدا به درستی که خدا سمیع و علیم است این حکم
در حق کسی است که با وی برای دنیا دشمنی و ناخوشی باشد اما با کسی که خالصاً
لله با وی دشمنی باشد مثل رافضی و خوارج و مانند آن از انها موافقت نکنند تا کار

سلام بر
منزه از بازی
مخلوق در
آفرینش
حق سبحانه
و تعالی
و صیت نامه
متعلقه مالا بد منه

تا کہ از عقائد فاسدہ توبہ نکند اگرچہ پدر یا پسر باشد قال اللہ تعالیٰ یا ایہا الذین آمنوا
لا تتخذوا اعدوی وعدوکم اولیاء الی قولہ لن تنفعکم ارحامکم ولا اولادکم یوم القیامۃ
یفصل بینکم در خاندان فقیر ہمیشہ علما شدہ آمدہ اند کہ در ہر عصر ممتاز بودند از فرزند
فقیر احمد اللہ این دولت بہم رسانیدہ بود خدایش بیامرزد رحلت کرد دلیل اللہ
وصفوۃ اللہ را ہر چند خواستم در تحصیل این دولت تن ندادند حسرت است و این قدر
عبارت فتاوی کہ فہمیدند اعتبار ندارد و باید کہ خود ہم درین امر اگر توانند کوشش
کنند و فرزندان خود را سعی کنند کہ این دولت لازوال کسب نمایند کہ ہم در دنیا
و ہم در عقبے اثمر برکات است علم عبارت است از دانستن حسن و قبح عقائد و اخلاق
و احوال و اعمال کہ علم عقائد و علم اخلاق و علم فقہ متکفل آنست و این علم
بدون دریافتن ادلہ از قرآن و حدیث و تفسیر و شرح احادیث و اصول
فقہ و دریافتن اقوال تابعین خصوصاً ائمہ اربعہ رحمہم اللہ و لغت و صرف
و نحو صورت نمی بندد و در اکثر فتاوی بعضی روایات بی اصل نوشتہ اند
دریافت حال صحیح و سقیم مسائل بدون اینہمہ علوم نمی شود درین علوم سعی باید
کرد و خواندن حکمت فلاسفہ لاشی محض است کمال دران مثل کمال مطربانست
در علم موسیقی کہ موسیقی ہم فنی است از فنون حکمت ریاضی مگر منطق کہ خادم ہمہ
علوم است خواندن آن البتہ مفید است

تمت

رسالۂ اظہار الحلال والحرام ضمیمہ مالابدمنہ بنظر مفید عام

بسم اللہ الرحمن الرحیم

اللہ کی حمد کس منہ سی ہوسکے کہ جسنے کھانا مردار کا حرام کیا اور لاکھون درود اوس رسول مقبول پر کہ جسکے دست مبارک مین بھنے ہوئی گوشت نے کلام کیا بعد اسکے فقیر محمد حسین ساکن تبت سب بھائی مسلمانون کی خدمت مین پوست برکندہ عرض کرتا ہی کہ جب مولوی شیخ محمد عبید اللہ صاحب نے بیروبخات کی مسلمانون کو کافرون کی گوشت خرید کر کھاتی ہوئی دیکھا یعنی ہندو کہ جنکون سے سب گوشت لیتے ہین تو بکمال حسن سعی اپنی کے دہلی اور سہارنپور کے عالمون سے فتوی اوسکے درست نادرست ہونیکا طلب کیا سو اونکے نادرست ہونی پر دونون جگہ کے عالمونکی مہرین ہوآئین جب استفتا مرین بجواب اور مواہیر ہوآیا تو مولانا موصوف نے اس فقیر کو ارشاد کیا کہ اگر اسکو چھپوا کر مسلمانون مین منتشر کردیا جاے تو بہتر ہو سو مین نے اوسپر عمل کیا اور یہ خطبہ ملحق کرکے نام اسکا رسالۂ اظہار الحلال والحرام رکھا اللہ مسلمانون کو عمل کی توفیق دے ✣

سوال اول ما قولہم رحمہم اللہ در صورتیکہ کافری گوشت ذبیحہ بفروشد وبیان کند کہ این ذبیحہ مسلم ذبح کردہ است ودلیل بر ذبح کردن مسلم قول کافر است فقط درین صورت باعتماد قول کافران ذبیحہ حلالست یا حرام ونیز در قریہ مثلاً عادت باشد کہ از مسلمانان ذبح کنانیدہ کفار گوشت می فروشند مگر خریدار را ذبح کردن مسلمان آن ذبیحہ را بجز قول کافر یا عادت از وجہ دیگر معلوم نمی شود پس حکمش چیست ✣

جواب اول حکم بر قرینہ وغیرہ کردہ نمیشود تا وقتیکہ دلیل شرعی قائم نشود از بنجہت حنفیان حکم بر قیافہ نمیسازند وعلی الخصوص در حلت وحرمت کہ محل احتیاط واحتراز است

مالابدمنہ

پس بصورت مرقومہ حکم بر قول کافر در باب حلت و حرمت کہ از جملہ دیانت است نا کردہ شود یعنی آن گوشت بقول کافر کہ ذبح کردہ مسلم است خوردن جائز نیست قال فی درالمختار قول الکافر مقبول بالاجماع فی المعاملات لا فی الدیانات انتہی وقال محمد بن الحسن الشیبانی فی المؤطا فان قیل اذا بذلک مجوسی ذکران مسلما ذبحہ لم یصدق ولم یوکل واللہ اعلم بالصواب

محمد صدر الدین ۱۲	محمد قطب الدین ۱۲	نوازش علی ۱۲	رحمۃ اللہ علیہ ۱۲	سید محمد نظیر حسین ۱۲	جواب صحیح است از فرینہ فاطمہ نبوت در باب حلت و حرمت تواند شد در باب تغیرات البستہ اعتباران داشتہ اند واللہ اعلم بالصواب	
محمد کریم اللہ ۱۲	احمد علی کل حال ۱۲	فقیر احمد سعید احمدی ۱۲	حسبنا اللہ حفیظ ۱۲			

سوال دوم چہ میفرمایند علمای دین رحمہم اللہ تعالی اندرینباب کہ شخصے قوم ہنود مثل کھٹیک وغیرہ گوسپند یا دیگر حیوان از دست مسلمانی ذبح کنانید بعدہ آن ذبیحہ از نظر مسلمان غائب شد بعد لحظہ آن کھٹیک گفت کہ این گوشت ہمان حیوان کہ تو ذبح نمودی آیا این مسلمان را باعتماد قول آن ہنود خریدن گوشت آن ذبیحہ درست است یا نہ +

جواب دوم مادامیکہ گوشت آن ذبیحہ روبروی مسلم ماند و غائب نشود خریدنش و خوردنش درست است و بعد ازان کہ از نظرش غائب شد قول آن کافر درینباب معتبر نخواہد شد قال محمد بہذا ناخذ وہو قول ابی حنیفہ رحمہ اللہ اذا کان الذی یاتی بہا ممن یتلک اللحوم وفی نسخۃ بذلک مسلما او من اہل الکتاب ای یہودیا او نصرانیا او کان عربیا وصار کتابیا فان اتی بذلک مجوسی ای عابد نار وفی معناہ الوثنی وہو عابد الصنم او المرتد وذکر ان مسلما ذبحہ او ذکر من اہل الکتاب ای ذبحہ لم یصدق فیما ذکرہ ولم یوکل بقولہ لانہ لیس اہل الدیانات بل من ارباب الخداع والخیانۃ شرح ملا علی قاری بر مؤطا امام محمد رحمۃ اللہ تعالی

سعادت علی ۱۲	محمد روشن علی ۱۲	نوازش علی ۱۲	الجواب صحیح مشتاق احمد عفی عنہ	المجیب مصیب ظہور حسن	اصاب من اجاب شیخ محمد عبید اللہ	المجیب مصیب فقیر محمد حسین

حاصل مضمون اسکا یہ ہے کہ اگر کوئی شخص ہنود مثلاً کھٹیک وغیرہ یا مجوسی یا چوہڑا یا چمار یا

اور کوئی مشرک گوشت بیچتا ہو اور کہتا ہو کہ مینے اس جانور کو مسلمان سے ذبح کرایا ہی تو اس
بات مین اوس کے کہنے کا اعتبار نہین اور اوسکا کھانا اور خریدنا درست نہین اور اگر کسی
مشرک نے مسلمان کے ہاتھہ سے جانور ذبح کرایا اور وہ جانور مسلمان کی نظر سے غائب
ہوا پھر اوسمین سے خریدنا درست نہین ہان اگر بعد ذبح کے اوسکو اپنی نظر سے غائب ہونے
دے اور اوسیوقت اوسمین سے خریدے تو جائز ہی اور اگر مشرک نے مسلمان سے ذبح کرایا اور اوسمین
سے اوس مسلمان ہی کے سامنے وہ مشرک کھٹیک وغیرہ اپنی بہو بیٹی کے ہاتھہ یا کسی اور
مشرک کے ہاتھہ اوس گوشت مین سے کسی مسلمان کے گھر بھیجدے ہی اوسکا بھی خریدنا درست نہین
اصل اس مسئلہ مین یہ ہی کہ بعد ذبح کے مسلمان کی نظر سے اگر گوشت ایک لحظہ بھی غائب
ہوجاوے اوسکا لینا اور کھانا اور خریدنا ہرگز درست نہین اب بھائی مسلمانون کی
خدمت مین عرض یہ ہی کہ کھٹیک وغیرہ سے گوشت ہرگز مول نہ لیا کرین اور لیا کرین تو
اپنے سامنے مسلمان سے ذبح کراکر اپنی نظر سے غائب ہونے دیا کرین کیلیے کہ یہ درست ہی اور
نہین تو یہ سمجھ لو کہ دنیا ہی حیفہ چند روز ہی چند روز گوشت سے صبر کرنا آسان ہی بہشت
کی نعمتون سے محروم رہنا اور دوزخ کی آگ پر صبر کرنا مشکل پڑیگا اللہ توفیق عنایت کرے

خاتمۃ الطبع

بعد ثنای کبریا و درود بر اشرف انبیا نسخہ جامع مسائل فقہ مسمی بہ مالا بد منہ تصنیف
عالم ربانی حضرت قاضی سناء اللہ پانی پتی باضافہ حواشی لائقہ بانقشہ فی الزوال مع
رسالہ وجیزہ مشتملہ مسائل ضروریہ لابد یہ و رسالہ تتمہ کلمات کفر و وصیت نامہ و رسالہ اظہار الحلال
والحرام این جملہ رسائل ضمیمہ مالا بد منہ شدہ بماہ فروری ۱۸۵۸ء مطابق ماہ ربیع الاول سنہ
ہجری در شہر کانپور بمطبع گرامی جناب منشی نول کشور صاحب فیضہ بہتمام لالہ بشیشر دیال منصرم

LYALLPUR AGRICULTURAL UNIVERSITY LIBRARY MUSLIM UNIVERSITY

CALL No. { ٢٩٧٫٣٦١ / ش ال م } ACC. NO. ٢٧٦٣

AUTHOR

TITLE ملامح من

ف ٢٩٧٫٣٦١ ش ال م

٢٧٦٣

ملامح من

Date	No.	Date	No.

MAULANA AZAD LIBRARY
ALIGARH MUSLIM UNIVERSITY

RULES :-

1. The book must be returned on the date stamped above.
2. A fine of **Re. 1-00** per volume per day shall be charged for text-book and **10 Paise** per volume per day for general books kept over-due.